

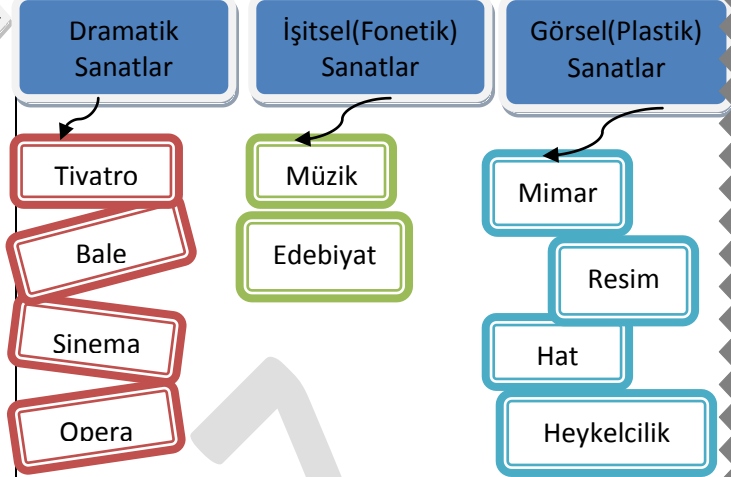
1.ÜNİTE

GÜZEL SANATLAR VE EDEBİYAT

GÜZEL SANATLAR İÇİNDE EDEBİYATIN YERİ

- Sanat; bir duygunun, tasarımın veya güzelliğin kişiyi etkileyen anlatımıdır.
- Güzel sanatın amacı, insanı etkilemektir.
- Edebiyatın amacı; duygu, düşünce ve imgelerin söz veya yazı ile güzel ve etkili bir biçimde anlatılmasıdır.
- Edebiyatı güzel sanatın dalı yapan üç özelliği vardır:
 - ❖ İnsan tarafından ortaya konması,
 - ❖ İnsanı konu alması,
 - ❖ Amacının estetik duygu uyandırmak olması
- Güzel sanatlar kullandıkları malzemeler bakımından birbirinden ayrılır.

GÜZEL SANATLAR

EDEBİYATIN BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

EDEBİYAT-TARİH İLİŞKİSİ

- Her edebi metnin içinde olduğu bir dönem vardır.
- Edebi metinler yazıldığı dönemin izlerini yaşır.
- Edebi metinlerin bazıları konusunu tamamen tarihten alır.
- Edebi metinler, tarih bilimine kaynaklık eder.
- Bir edebi metni yazıldığı dönemi göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekir.

Güzel sanatlar	Malzemeleri	Amaç
Edebiyat	Dil	İnsanı en güzel ve etkili şekilde anlatmak
Heykel	Kil,tahta,mermer	
Resim	Renk,çizgi,fırça,boya	
Tiyatro	Ses,söz,hareket,dekor	
Müzik	Melodi,nota	
Mimari	Taş	

EDEBİYAT-COĞRAFYA İLİŞKİSİ

- Edebi metnin önemli unsurlarından biridir.
- Olaylar, bir mekanda ortaya çıkar ve o mekânın izlerini taşır.
- Bazı edebi metinlerin yazılış amacı, belli bir coğrafi bölgeyi tanıtmaktır. (Gezi yazıları, egzotik romanlar.)
- Evliya Çelebi'nin "Seyahatnamesi" hem edebiyat hem tarih hem de coğrafya bakımından önemlidir.

EDEBİYAT-SOSYOLOJİ İLİŞKİSİ

- Edebiyatın konusu insandır ve insan toplum içinde yaşar.
- Edebi metinler; insanı, insanın diğer insanlarla ilişkilerini işler.
- Sosyoloji toplumbilimidir. Bu yönüyle her iki bilimin konusu ortakdır.
- Bazı edebi akımlar ve edebiyat temsilcileri, topluma yön vermeyi, sosyal fayda sağlamayı amaçlar.
- Edebiyat toplumu etkiler ve sosyolojinin inceleme alanına girer.

EDEBİYAT-PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ

- Edebi eserler, insanı her yönüyle aydınlatır.
- İnsanın ruh dünyasına ağırlık veren psikolojik eserler, insanların ruh çözümlemelerini yapar.
- Mehmet Rauf'un "Eylül", Peyami Safa'nın "Dokuzuncu Hariciye Koşuşu" adlı romanları buna en iyi örneklerdir.

EDEBİYAT-FELSEFE İLİŞKİSİ

- Madde ve yaşamı çeşitli yönleriyle inceleyen felsefe, bazen de araç olarak edebi metinleri kullanmıştır.
- Bazı edebi metinlerin arka planında birtakım düşünceler yatar.
- Toplumları etkileyen bu düşünceler, felsefi metin sadeliğiyle değil, değiştirilip dönüştürülerek anlatılır.

EDEBİYAT-BİLİM, TEKNİK İLİŞKİSİ

- Bilim ve teknik insan hayatını etkileyen, değiştiren, insan hayatına yön veren yenilikleri ve gelişmeleri içerir.
- Değişen insan yaşamı, değişiklikleriyle edebi eserlerde yer alır.
- Bir toplumun bilim-teknikteki seviyesini, yazılan edebi metinlere bakarak anlayabiliriz.
- Bilim ve teknikteki gelişmelere, edebiyatın gelişmesi de etkilemiştir.
- Örneğin; matbaanın bulunması, herkesin edebi eserlere ulaşımını kolaylaştırmıştır. Bu durum da gazetenin çıkarılmasına zemin hazırlamıştır.

Aşağıda biri fotoğraf makinesiyle çekilmiş, diğeri bir ressam tarafından yapılmış iki manzara resmi yer almaktadır. Karışık olarak verilen özellikleri ilgili resimlerle eşleştiriniz

Sadece dış dünyayla ilgilidir

Bireyin iç dünyasıyla dış dünyanın birleşimidir.

Doğa olduğu gibi görünür.

Herkes bu manzarayı farklı şekilde belirlebilir.

Doğa olaylarının etkisiyle oluşur

İnsan etkisiyle oluşur.

Dış dünya ile hayal gücü birleşir.

Herkes bu manzarayı aynı şekilde tespit edebilir.

Yeni ve farklı bir etkinliktir.

Doğa kurgulanarak verilmiştir.

Dış dünyanın donmuş şeklidir.

Aşağıda edebi metinlerden alınmış parçalar verilmiştir. Parçaları karşı grupta verilen ilgili bilim dallarıyla eşleştiriniz.

Fırat kenarının ince dumani
Dağlara yayılır seher zamanı

“Daha fazla dayanamayacağım”
diyordum. İçim kan ağlarken
gülmeğe, şarkı söylemeye, ıslık
çalmaya başlıyordum

Elektrik düğmesini çevirince
odam ışığa boğulur. Odama
dünyanın en güzel musikisinin
dolması için pikabımın başına
gitmem kafidir.

Büyük Türk Milleti! On beş
yıldan beri giriştiğimiz işlerde
muvaffakiyet vaat eden çok
sözlerimi işittin. (M. Kemal
Atatürk)

Şu alaturka musikiyi
kaldıracaklar mı ne
yapacaklar? Yapsalar da ben de
kurtulsam. Hep ailenin
tesiri. Babam şark terbiyesi
almış, ney çalar.

II. Mahmut: “Ruslarla ve
İngilizlerle uğraşır
dururuz, dışarıda. İçerde fitne
fesat eksiğ olmaz. Karındaşımız
Mustafa, saltanat davasından
vazgeçmez.” dedi.

Bilim-
Teknik

Coğrafya

Sosyoloji

Tarih

Psikoloji

Aşağıda yanı yeri anlatan ve biri edebi diğeri coğrafi iki metin yer almaktadır. Karşık olarak verilen özellikleri ilgili metinlerle eşleştiriniz.

Edebi Metin

Zigana geçidi, hatırıma, iki ulaşılmaz yerin kavuştuğu yeri getirir. Bu geçide giderken, önünden geçtiğimiz çay fabrikalarından, gökyüzüne doğru, taze çay yaprağı kokuları yükseliyor. Gökyüzüne bakmak için başımı kaldırdığımda yeşilin bir bir tonuyla süslenmiş dağ yamaçlarıyla, beyaz bir laleyi andıran dağ doruklarıyla göz göze geliyorum.

Coğrafi Metin

Zigana Geçidi, önemli geçit noktalarımızdan biridir. Geçide giderken yol üstünde çay fabrikaları bulunur. Dağlar, ormanlarla kaplıdır. Dağ tepelerinde karlar da görülür. Zigana Dağlarında yer alan geçit, Karadeniz Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesi'ni birbirine bağlar.

Öğretme amacı ön plandadır.

Açıklama yapar.

Gözlem ön plandadır.

Aynı cümleleri, bir başkası, aynı şekilde yazabilir.

Okuyanda estetik duygu uyandırır.

Yorumlama ön plandadır.

Okuyanda değişik duygular uyandırır.

Kişisel duygu yoktur.

Kişisel duygu vardır.

Gerçek olduğu gibi verilmiştir.

Kişinin kafasında kurgulanan gerçek, yorumlanmıştır

Aynı cümleleri, bir başkası, aynı şekilde yazamaz.

1. Aşağıdaki sanat dallarından hangisinin edebiyatla ilişkisi vardır?

- A. Resim
- B. Opera
- C. Mimari
- D. Tiyatro
- E. heykelticilik

2. Aşağıdaki sanat dalları bir yönüyle gruplandırılırsa hangisi dışta kalır?

- A. Sinema
- B. Müzik
- C. Bale
- D. Opera
- E. Tiyatro

3. Aşağıdakilerden hangisi plastik sanatlar içinde sayılmaz?

- A. Hat
- B. Heykelticilik
- C. Edebiyat
- D. Resim
- E. Mimari

4. Aşağıdakilerden hangisi sanat eserine örnektir?

- A. Bir ormanın doğal görünüşü
- B. Kuşların ahenkle civıldaması
- C. Rüzgarın oluşturduğu oyuklar.
- D. Ayrılık konulu bir türkü.
- E. Bir kuğunun göldeki gösterisi.

5. "Toplumsal tabakalaşma"yı ana tema olarak işleyen bir eser, hangi bilim dalından daha çok yararlanır?

- A. Felsefe
- B. Sosyoloji
- C. Psikoloji
- D. Tarih
- E. Coğrafya

DİL

- İnsanların düşündüklerini ve yaşadıklarını anlatmak için kullandıkları, ses ve işaretlerden oluşan iletişim aracıdır.
- Kendisini konuşan insanların oluşturduğu doğal bir şifre sistemidir.
- Dilin, kendine özgü kuralları vardır.
- Her dilin anlamlı en küçük birimi sözcüktür.
- Dil, insanı diğer varlıklardan ayırır.

DİL-TOPLUM İLİŞKİSİ

- Dil ulusları ulus yapan ve ulusal birliği sağlayan en önemli öğedir.
- Dil, insanların bir arada yaşamasını sağlar.
- Dili bozulan toplumlar yok olur.

DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ

- Kültür, bir toplumun dil, din, düşünce, sanat, yaşayış biçimi, gelenek ve göreneklerinin tümüdür.
- Duygu ve düşünce ürünleri dil ile oluşturulur. bunlar kültürün unsurlarıdır.
- Gelenek ve görenekler, insanların dili karşılıklı kullanmasıyla oluşur.
- Bir milletin dil ile ifade ettiği her şey kültürünü oluşturur.
- Dil, kültürün temelidir.
- Dil, kültürün aynasıdır.

- Bir milletin diline bakarak, o milletin kültürü hakkında bilgi sahibi olabiliriz.
- Kültürü oluşturan sosyal ve tarihi olaylar, bilgi birikimleri, nesilden nesile dil ile aktarılır.
- Dil, bir milletin tarihinin özetidir.
- Aynı dili konuşan insanlar, ortak bir kültür oluşturur.
- Kültürün devamlılığı dil ile sağlanır.

DİL-BİREY İLİŞKİSİ

- İnsanlar dil ile düşünür, dil ile hissederler.
- Dış dünyayı dil ile yorumlar ve algılar insan.
- İnsanlar dil aracılığıyla bilgi edinir.
- Dilini kullanarak kendini doğru ifade edebilen birey, toplum içinde kendine iyi bir yer edinir.
- Birey dil ile çevresindekilerle anlaşır.
- Birey dil ile kültürünü ve tarihini öğrenir.
- Dil, bireyin yetiştirme tarzının, kültürünün, eğitim seviyesinin bir göstergesidir.
- Her birey, bir sözcüğü cümle içinde farklı kullanabilir.
- Her birey, duygu ve düşüncelerini farklı şekillerde ifade eder.

DILIN SÖYLEYİŞ FARKLILIKLARI

- Dil, karşımıza farklı söyleyişlerle çıkar.
- Bunun sebebi, "gönderici-alıcı ilişkisi" dir.
- Örneğin;
 - ❖ **Arkadaşımıza:** Aaa. ne güzel bir kitapmış bu... Versene bir bakayım.
 - ❖ **Ailemizden birine:** Kitabını bir versene bakayım.
 - ❖ **Öğretmenimize:** Öğretmenim, elinizdeki kitabı incelememe izin verir misiniz?
 - ❖ **Kitapçya:** Şu yukarı raftaki kitabı alabilir miyim? Teşekkürler.

DILIN FARKLI KULLANIMLARI

GÜNLÜK HAYATTA DİL

- Günlük ihtiyaçlarımızı karşılamak için kullandığımız doğal dildir.
- Sözcükleri çoğunlukla ilk anlamıyla kullanırız.
- Mecaz anlamlı sözcükler, atasözleri ve deyimlerde vardır.
- Edebiyat eserlerinin (roman, hikaye) kaynağı bu dildir.
- Günlük konuşma dilinde, cümleler çoğunlukla kısadır.
- Aynı duygu ve istekler, farklı kişiler tarafından farklı dile getirilir.
- "Parayı uzatır mısın?"
- "Kardeş, şunu uzatırver." gibi.

BİLİMSEL METİNLERDE DİL

- Bilimsel metinlerde dilin kullanılma amacı, açıklama yapmak ve bilgi vermektir.
- Bu dili anlayabilmek için belli bir eğitim seviyesine ve bilgi birikimine sahip olmak gerekir.
- "**Bakteri** ve **virüsler**, dolaşımdaki **antikorların** sürekli denetiminden kaçmak zorundadır."
- Renkli yazılan sözcükler, bilimle ilgili özel ve belirli bir anlamı olan sözcüklerdir. Bu sözcüklere **terim** denir.

FELSEFİ NETİNLERDE DİL

- "**Pozitivizmin** kurucusu, Auguste Comte'dur. A. Comte, metafizik yapmanın yerine **olgulara** dayalı bir bilimin kurulmasını istemektedir."
- Renkli yazılan sözcükler, felsefede belli anlamlar taşıyan sözcüklerdir. Bu tür sözcüklere **kavram** denir.
- Felsefi metinlerde kavramlar kullanılır.
- Bu metinlerde dilin kullanılma amacı, bilgi vermek ve düşünceleri dile getirmektir.
- Aynı bilgi, aynı kavramlarla ifade bulur.
- Bu dili anlayabilmek için belli bir eğitim seviyesinde olmak gerekir.

EDEBİ METİNLERDE DİL

- Edebi eserlerde imgeler kullanılır.
- Bu dilin kaynağı günlük dildir.
- Din kullanılma amacı, estetik duygu uyandırmaktır.
- Aynı duygu, farklı bireyler tarafından, farklı imgelerle farklı bir şekilde dile getirilir.

EŞLEŞTİRELİM

Ulus oluşturana temel öge dildir.

Kültür eserleri, dilin belli bir yer ve anda donmuş şekilleridir.

Dil, bireylerin dış dünyada gördüklerini adlandırmasıyla oluşur.

Dil, dış dünyayı yorumlama yöntemidir.

Dil, bireyin bilincini oluşturur.

Dil, bireyin benliğini biçimlendirir.

Dil, toplumsal bir olaydır.

Dil ve toplum birbirlerini etkileyerek doğmuştur.

Kültür, söz ile bir millet arasında yayılır.

Bir milletin bütün duygu ve düşüncesi dil kabına dökülür ve nesilden nesile aktarılır.

Dil ve Düşünce

Dil ve Kültür

Dil ve Gerçeklik

Dil ve Toplum

Dil ve Birey

Dilin tek görevi iletişimi sağlamaktır.

Günlük hayatımızda imgeleri çok sık kullanırız.

Dil, kendi içinde kuralları olan canlı bir varlıktır.

Dildeki kopukluk, nesiller arasındaki iletişimi olumsuz etkiler.

Edebi metinlerde duyguların tek bir ifade şekli vardır.

Kültür unsurları, dil ile oluşturulur.

Bilimsel metinlerde dilin kullanılma amacı, estetik yaşantı uyandırmaktır.

Edebi eserlerin kaynağı günlük konuşma dilidir.

Milli birliği sağlayan en önemli unsurlardan biri dildir.

Felsefe metinleri imgelerle oluşturulur.

METİN

- İnsanların iletişim kurmak, kendilerini anlatmak amacıyla bir araya getirdikleri sözlü veya yazılı cümleler topluluğuna **metin** denir.
- Metin, dille kurulan bir anlaşma ve anlatma aracıdır.
- Metin, cümlelerden oluşur.
- Metnin türünü; metnin yazılış amacı, konusu, kullanılan iletişim kanalı ve hedef kitle belirler.
- Bilimsel, felsefi, edebi ve günlük metinler birbirinden farklı düzenlenir.
- Metin anlambilimle ilişkilidir.
- Metni oluşturan birimlerin dil bilgisi kurallarıyla birbirine bağlanmasına "**bağlılık**" denir.
- Metni meydana getiren parçalar arasındaki anlam ilişkisine "**bağdaşlılık**" denir.

Metinler yazılış amaçları ve hedef kitleleri bakımından iki grupta incelenir:

EDEBİ METİN

- Edebi metnin yazılış amacı okuyucuda estetik zevk uyandırmaktır.
- Dil, heyecan bildirme ve şiirsel işlevde kullanılır.
- Bir anlam değil, okuyan kişiye, zamana ve mekâna göre değişen birçok anlam vardır.
- Anlatılanlar, gerçek hayatla ilişkilendirilebilir.
- Metnin yazılış amacı sanat yapmaktır.

ÖğRETİCİ METİN

- Yazılış amacı okuyucuya bilgi vermektir.
- Anlam kesin ve nettir.
- Tek bir anlamı vardır. Her okuyan aynı şeyi anlar.
- Dil, göndergesel işlevde kullanılır.
- Anlatılanlar gerçeğin kendisidir.
- Metnin yazılış amacı öğretmektir.

METİN

EDEBİ METİN

ÖğRETİCİ METİN

METİN

UYGULAMALAR

DOLDURALIM

Aşağıda karışık olarak verilen sözcükleri kullanarak farklı cümleler kurarak farklı anlamlar oluşup oluşmadığını belirleyiniz.

21 Mart/başlamak/mevsim/ilkbahar

Canan/anne/almak/yarın/şemsiye

Yükseklik/sıcaklık/azalmak/artmak

Ayna/Sermin/durmak/ön

Bilinç/oluşturmak/birey/dil

DOĞRU-YANLIŞ

Edebi metinlerde dil, şiirsel işleviyle kullanılır

Edebi metinlerden her okuyan aynı anlamı çıkarır

Öğretici metinlerin yazılış amacı okuyucuya bilgi vermektir.

Edebi metinlerin yazılış amacı sanat yapmaktır.

Öğretici metinlerde net ve kesin bir anlam vardır.

Edebi metin, gerçekliğin bir bir anlatılmasıdır.

Öğretici metinlerin anlamı zamana göre değişir.

Öğretici metinlerde dil, göndergesel işleviyle kullanılır.

edebiyat

EŞLEŞTİRELİM

Sofradan kalkar kalkmaz
karanlıktan kaçır gibi odasına çıktı.

Kendisine hayretle bakan çocuğa
acıyarak baktı

Anayasaya göre tüm kuvvet ve
yetkilerin kaynağı halktır.

Ünlü ressam, üçüncü kişisel sergisini
açtı.

İhtiyar kadın, gözyaşlarını eskimiş
mendiliyle kurularak sözünü
bitirdi.

Drina Köprüsü adlı
romanda, Osmanlı'nın Balkanlardaki
durumu anlatılıyor.

Başını bin bir düşünceyle öne
düşük, odanın içinde dolaşıyordu.

Ö
Ğ
R
E
T
İ
C
İ

E
D
E
B
İ

1. Aşağıdaki atasözlerinden hangisinin tek bir anlamı vardır?

- A. Damlaya damla göl olur.
- B. Bugünün işini yarına bırakma.
- C. Ayağını yorganına göre uzat.
- D. Üzüm üzümüne bakı bakı kararır
- E. Körle yatan şaşkı kalkar.

Aşağıdakilerden hangisi metnin yapısını oluşturan birimler arasında sayılmaz?

- A. Bilgi
- B. Paragraf
- C. Hece
- D. Cümle
- E. Sözcük

- Edebi metinlerin yazılış amacı sanat yapmaktır.
- Edebi metinler, gerçeklikle ilişki içinde olsa da kurmacadır.
- Edebi metinler özel iletişim araçlarıdır.
- Edebi metin, malzemesi dil olan güzel sanattır.
- Edebi metinlerde dil, günlük dilden farklı bir işlevde kullanılır.
- Dil şiirsel işlevde kullanılır ve bireyseldir.
- Her okuyan, metinden yeni ve farklı anlamlar çıkarabilir.
- Edebi metnin anlamı, mekâna, zamana göre de değişebilir.
- Yan anlam bakımından zengindir.
- Edebi metinler, kendilerinden önce yazılan metinlerle benzerlik gösterirler.
- Edebi metinler tema bakımından aynı olsa da, dil yönüyle birbirinden ayrılır.
- Edebi metin, yazıldığı dönemin izlerini taşır.
- Edebi metinler organik bir birliktir.

- Sözlük anlamı "**tasarlanıp üretilen, tasarlanmış şey**" demektir.
- Gerçekliği olmayan, sadece zihinde varsayılan şeyi ifade eder.
- Kurmaca metin, eserde işlenen dünyanın bire bir dış dünyayı anlatmaması, anlatılanların sadece metin düzeyinde var olması demektir.
- Yazar, oluşturduğu metni, gerçek dünyadan hareketle kurar.
- Kurmaca ile gerçeklik iç içedir.

BAĞLAM

- Bir sözcüğün veya bir ifadenin kullanıldığı metne göre değer ve anlam kazanmasıdır.
- Bir cümle, bir ifade, bir metin okunduğu ve yazıldığı ortama, okuyan ve yazarın yaşına, psikolojik durumuna, kültür birikimine göre farklı anlamlar kazanabilir.

EDEBİYAT VE GERÇEKLIK

- Edebi metinlerde anlatılan olay ve olay örgüsü gerçek hayatta yaşanabilecek olaylardır.
- Edebi metinlerde tanıtılan, konu edilen kişilerin benzerleri gerçek hayatta vardır.
- Edebi metinlerde işlenenlerin gerçek hayatta aynen yaşanması mümkün değildir. Çünkü edebi metinler kurmaca metinlerdir.

EDEBİ METİN

Coşku ve Heyecan
Dile Getiren Edebi
Metinler
(Şiir)

Olay Çevresinde
Oluşan Edebi
Metinler

Anlatmaya Bağlı Metinler
(Roman-Hikaye)

Göstermeye Bağlı
Metinler
(Tiyatro)

DOĞRU-YANLIŞ

Edebi metnin konusu insandır.

Edebi metinler yazıldıkları dönemlerden bağımsızdır

Edebi metinlerde anlatılanlar günlük hayatın bire bir kendisidir

Edebi metinlerin yazılış amacı bilgi vermektir.

Edebi metinlerde dil bireyseldir.

Edebi metinlerde coşku ve heyecan dile getirilebilir.

Edebi metinlerde kullanılan dil günlük dilden farklıdır.

Edebi metinlerin anlamı, bağlama göre değişir.

Edebi metin, unsurları parçalanamaz bir bütündür.

Edebi metinlerde bütün sözcükler ilk anlamlarıyla kullanılır.

EŞLEŞTİRELİM

Edebi metinler kendilerinden önce yazılan eserlerle benzerlik **gösterebilir/gösteremez.**

Edebi metinlerde insanın doğayla ilişkisi **işlenir/işlenmez**

Edebi metinlerde gerçeklik **değiştirilir/değiştirilmez**

Edebi metinler gerçeği bilimsel metinler gibi **işler/işlemez.**

Edebi metinlerde dil **şühsel/göndergesel** işleviyle kullanılır.

Bilimsel veriler edebi metinlere malzeme **olabilir/olamaz.**

Edebi metinlerde **tek/çok** anlam vardır.

Edebi metinde yazıldığı dönemin siyasi olayları **işlenebilir/işlenemez**

Edebi metinlerde yaşanan olaylar gerçekte **yaşanabilir/yaşanamaz.**

- Edebi metinlerde gerçek ve gerçeğin dışına çıkmak mümkün değildir.
- Edebi metinler gerçeği bilimsel metinlerden farklı işler.
- Bilimsel metinlerde gerçek olduğu gibi verilirken, edebi metinlerde gerçek yazar tarafından yeniden kurgulanır.
- Edebi metinlerde, gerçeğin değiştirilip yorumlanmasının amacı, insanı daha iyi anlamaktır.
- Edebi metnin konusu insanın doğa ve kültürle, insanın insanla ilişkisidir.
- Edebi metinlerde her yönüyle duyan, düşünen, tasarlayan, yaşayan insan konu edinir.
- Edebi metin, yazıldığı dönemin bütün teknik ve kültür imkanlarından yararlanır.
- Yazıldığı dönemin dili edebi metni etkiler.
- Bir dönemde gerçekleşen felsefe ve bilim alanındaki tartışmalar ve gelişmeler her türlü siyasi ve sosyal olaylar edebi eserde işlenebilir.

EDEBİYAT-BİLİM-
GERÇEKLIK

- Bilimsel bilgiler ve buluşlar edebi metinlerde konu olarak işlenebilir.
- Edebi metinlerde geçmişin ve dönemin bilgi birikiminden yararlanılır.
- Edebi metinlerde kültür birikiminin ürünlerinden (anonim ürünlerden) yararlanılır.

1. "Edebiyat-Gerçeklik" ilişkisiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A. Edebiyat, sadece gerçeği anlatır; hayale yer vermez.
 B. Edebiyat, gerçekte var olan insanı anlatır.
 C. Edebiyatta gerçeklik bilimsel anlamda işlenmez.
 D. Edebiyatta gerçeklik sanatsal olarak ifade edilir.
 E. Edebiyat, somut olan doğayı da konu edinir.

2. Aşağıdakilerden hangisi edebi metnin öğretici metinden bir farkı değildir?

- a) Gerçekliğin olduğu gibi aktarılması
 b) Doğal dile yeni anlamlar yüklenmesi
 c) Duyguların işlenmesi
 d) Bireysel olması
 e) Anlam çokluğunun olması

3. Aşağıdakilerden hangisi öğretici metnin edebi metinden bir farkıdır?

- a) İletişim aracı olması
 b) Tek anlamı olması
 c) Hedef kitlelerinin olması
 d) Gerçeklikle ilişkisi olması
 e) Organik bir yapısı olması

4. "Sami dillerinden olan Arapça, İslamiyet öncesinde sadece Arabistan'da kullanılan bir dildir." cümlesiyle ilgili hangisi söylenemez?

- a) Sözcükler ilk anlamlarıyla kullanılmıştır.
 b) Anlamı değil, anlamları vardır

- c) Dil göndergesel işleviyle kullanılmıştır.
 d) Gerçeği olduğu gibi verir.
 e) Yazılış amacı bilgi vermektir

5. Aşağıdakilerden hangisi, yalnız "edebi metnin" bir özelliğidir?

- a) Bir sistem olması
 b) Cümlelerin dilbilgisi kurallarına uygun olması
 c) Gerçekliği yorumlaması
 d) Doğal dilden yararlanması
 e) İnsanı anlatması

6. Coşku ve heyecan dile getiren edebi metinler için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Bireylerin ruh hallerini dile getirir
 b) Yazıldığı dönemin izlerini taşır
 c) Gerçeğin dönüştürülmesi söz konusudur
 d) Anlatımda terimler kullanılır
 e) İfadede çağrışımlar ön plandadır

7. Aşağıdakilerden hangisi edebi metni meydana getiren unsurlardan biri değildir?

- a) Dil
 b) İnsanla ilgili gerçeklik
 c) Duygu ve düşünce
 d) Dış dünya
 e) bilgi

8. Aşağıdaki metin türlerinden birer edebi metin değildir?

- a) şiir-öykü
 b) makale-şiir
 c) makale-eleştiri
 d) tiyatro-öykü
 e) tiyatro-eleştiri

COŞKU VE HEYECAN DİLE GETİREN
METİNLER
(ŞİİR)

ŞİİR VE ZİHNİYET

- zihniyet denildiğinde aklımıza bir dönemin;
 - ❖ sosyal ve siyasi olayları,
 - ❖ kültürü,
 - ❖ sanat zevki,
 - ❖ insanlar arası ilişkileri,
 - ❖ bilimsel ve teknik düzeyi,
 - ❖ eğitim anlayışı,
 - ❖ gelecek kaygısı,
 - ❖ inanç sistemleri

gelir.

- Her eser yazıldığı dönemin izlerini taşır.
- Şairin şiirinde işlediği tema, şiirin ses ve söyleyiş özellikleri ve dili dönemin özellikleriyle iç içedir.

İLAHI

Doğru yola gittin ise
Er eteğin tuttun ise
Bir hayır da ettin ise
Birine bindir az değil

Yunus Emre

- Yunus Emre 13.yy'da Anadolu'da yaşamıştır.
- Şiirlerinde Allah aşkını işlemiştir.
- Yukarıdaki şiirinde bize o dönemin zihniyetini yansıtan söz ve söz grupları şunlardır:
 - ❖ Doğru yola gitmek(yaşama biçimi, inanç sistemi)

- ❖ Er eteğin tutmak(ermiş kişiden eğitim almak, eğitim anlayışı)
- ❖ Hayır etmek(insanlar arası ilişki)
- ❖ Birine bin(inanç sistemi)

GAZEL

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı

Gül-i ruhsarına karşı gözümünden kanlı akar su
Habîbim fasl-ı güldür bu akar sular bulunmaz mı

FUZULİ

Günümüz Türkçesi

Sevgili beni candan usandırdı, cefa etmekten usanmaz mı?
Ahımdan gökler yandı, dileğimin mumu yanmaz mı?

Gül yanağına karşı gözümünden kanlı su akar.
Ey sevgilim bu gül mevsimidir, akar sular bulunmaz mı?

- Yukarıdaki gazelde dönemin izlerini taşıyan söz ve söz grupları;
 - ❖ Âh etmek, candan usanmak, cefâ etmek(yaşama biçimi, sevginin çok güçlü olması)
 - ❖ Felekler(dokuz kat gök anlayışı)
 - ❖ Mum yakmak(bilim-teknik seviyesi)
 - ❖ Gül yanak(benzetme-sanat zevki)

- 16.yy klasik edebiyatımızın en büyük şairidir.
- Asıl adı Mehmed'dir.
- Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat'ı fethi üzerine padişaha kasideeler sunmuştur.
- Bu kasideelerden dolayı kendisine maaş bağlanmış, ancak maaşı alamamıştır.
- Bunu da "Şikayetname" adlı eserinde yazmıştır.
- Şiirlerini Azeri şivesiyle yazmıştır.
- Lirik şiirleriyle tanınmıştır.
- Divan, tekke ve saz şairlerini etkilemiştir.
- Eserleri;
 - ❖ Divan(Türkçe, Arapça, Farsça)
 - ❖ Leyla vü Mecnun
 - ❖ Hadikatü's Süeda,
 - ❖ Kırk Hadis Tercümesi,
 - ❖ Benq ü Bade

GARİBİM

Ne bir güzel var avutacak gönlümü,
Bu şehirde
Ne de bir tanıdık çehre;
Bir tren sesi duymaya göreyim,
İki gözüm iki çeşme.

Orhan Veli Kanık.

- Yukarıdaki şiirde dönemin zihniyetini yansıtan söz ve söz grupları şöyledir;
 - ❖ Gönlünü avutmak(yaşam biçimi)
 - ❖ Tanıdık çehrenin olmaması(insanlar arası ilişkiler)

- ❖ Tren sesi(bilim-teknik düzeyi)
- ❖ İki gözüm iki çeşme(benzetme-sanat zevki)

ORHAN VELİ KANIK(1914-1950)

- İstanbul'da doğmuştur.
- İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünü bitirmiştir.
- Devlet dairelerinde memur olarak çalışmıştır.
- Beyin kanaması sonucu ölmüştür.
- Cumhuriyet dönemi şairidir.
- Yeni bir çığır açmıştır.
- Birinci Yeni(Garip) Hareketi'nin en önemli temsilcisidir.
- Şiiri şairanelikten kurtarmaya çalışmıştır.
- Yalın bir dil kullanmıştır.
- Gündelik konuları şiire sokmuştur.
- Şiirde edebi sanatlara, ölçüye ve kafiyeye karşıdır.
- Eserleri;
 - ❖ Garip
 - ❖ Vazgeçemediğim
 - ❖ Destan Gibi
 - ❖ La Fontaine Masalları
 - ❖ Nasrettin Hoca Hikayeleri
 - ❖ Karşı

İLÂHI

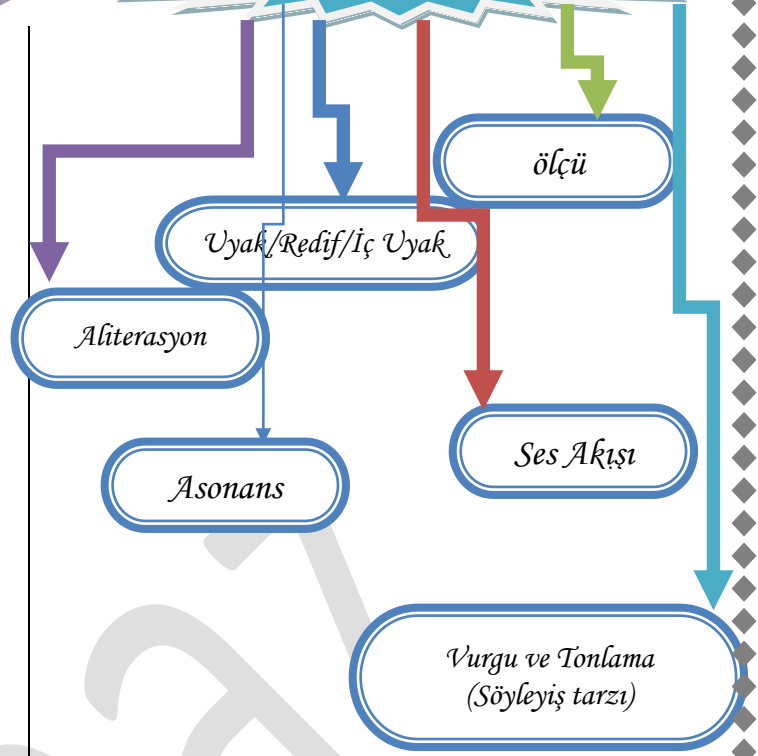
- Dörtlüklerle yazılmıştır.
- Düzenli ve kulağa hoş gelen bir söyleyişi vardır.
- Tasavvuf konusunu işler.
- Dili oldukça sadedir.
- Halk söyleyişleri vardır.
- Halkı yakından ilgilendiren konular işlenmiştir.
- Amaç, halka öğüt vermektir.
- Bu şiir; işlediği konu, dili ve yazılış biçimiyle değerlendirildiğinde şiirin **tasavvuf geleneğine** bağlı olarak yazıldığı görülür.

GAZEL

- Beyitlerle yazılmıştır
- Mısraları ilahiye göre uzundur
- Biçim ve dil yönüyle ilahiden farklıdır
- Arapça, farsça sözcük ve tamlamalar yoğunluktadır
- Kişisel duygular işlenmiştir
- Yoğun olarak benzetmelere başvurulmuştur
- Şiir bu özelliğiyle **klasik şiir** geleneğine bağlı olarak yazılmıştır.

GARİBİM

- Mısra sayısı ve mısraların uzunluğu farklıdır
- Teknoloji şiire girmiştir
- Duygusal bir şiirdir
- Şair kalabalığın içindedir
- Günlük konuşma dili kullanılmıştır
- Bu özelliğiyle **serbest nazım geleneğine** bağlıdır.
- ❖ Her üç şiirde de şairler, içinde buldukları sosyal-kültürel yaşamı yansıtmışlardır.

ARUZ ÖLÇÜSÜ

- Arap edebiyatına aittir.
- Hecelerin uzunluk ve kısalıklarına dayanır.
- ❖ **Uzun (Kapalı) Hece:** Ünsüzle veya uzun ünlüyle biten hecedir. (-) ile gösterilir.
- ❖ **Kısa (Açık) Hece:** Ünlüyle biten hecedir. (.) ile gösterilir.
- Bütün mısralar bu kurala göre incelenir
- Ritm bu kurala sağlanır
- Mısra sonlarındaki hece daima uzun hece kabul edilir
- ,â,î,û uzun hecelerdir. İki ses değerindedir. Bu yüzden uzun kabul edilir.
- Bir ünsüz, bir ünlü ve tekrar iki ünsüzden oluşan heceler de bazen bir buçuk hece kabul edilir.
 - ❖ **Kırk, rahm**

- Bir ünsüz, bir uzun ünlü ve bir ünsüzle kurulmuş heceler de bazen bir buçuk hece kabul edilir.
 - ❖ Nâ z yâ r
- Türk edebiyatında aruz ölçüsü ilk defa Kutadgu Bilig adlı eserde kullanılmıştır
- Aruz ölçüsü Türkçe'nin ses yapısına uymaz.
- Aruz ölçüsünü Türkçe'ye en başarılı uygulayan şairler Tevfik Fikret, Mehmet Akif Ersoy ve Yahya Kemal'dir.
- Tanzimat döneminde aruza karşı ilk tepki Ahmet Cevdet Paşa'dan gelmiştir.
- Ahmet Cevdet Paşa, Türk şiirinin doğal ölçüsünün hece ölçüsü olduğunu söylemiştir.
- Servet-i Fünun şairleri, aruz kalıplarını, müzik değerleri bakımından ele almışlardır.
- Bu ölçü Türk edebiyatında en çok, Klasik Türk şiir geleneğinde kullanılmıştır.

ARUZ ÖLÇÜSÜ TERİMLERİ

Vasl(Ulama): Ünsüzle biten bir sözcüğü, ondan sonra gelen sözcüğün ünlü harfine bağlamaktır. Ölçüde yan yana iki açık hece gerektiği zaman yapılır.

İmale: Ölçüde, kapalı hece gereken yerlerde açık heceyi biraz uzatarak okumaktır. Aruzda bir kusur sayılır.

Med: İki kapalı hece arasında bir açık hece bulunması gerektiğinde, bir uzun ünlü ve bir ünsüzle biten birinci heceyi imaleden biraz daha uzun okumaktır.

Zihaf: Kısmı demektir. Ölçü gereği, uzun bir heceyi kısa okumaktır. Bir aruz kusurudur.

ÖRNEK

Âteş gibi bir nehr akıyordu

— — . . — — . . — —
Rû humla o rûhun arasından

(Mef û lü/Me fâ î lü/Fe û lün)

HECE ÖLÇÜSÜ

- Türk edebiyatının doğal ölçüsüdür
- Dizelerdeki hecelerın sayılarına göre oluşturulmuş bir ölçüdür
- Halk şairleri bu ölçüyü kullanmışlardır
- Duraksız hece ölçüsünün ilk örneğini Tanzimat dönemi sanatçısı Abdülhak Hamit Tarhan denemiştir
- Edebiyatımızda şiirde ölçüyü kabul etmeyen ilk edebi topluluk Garipçilerdir
- Hece ölçüsünde dizenin belli bölümlere ayrılmasına **durak** denir.

ÖRNEK

Kar ya-ğt-yor/in-ce-den

1 2 3 4 1 2 3 =4+3=7

Gül a-çı-lır/gon-ca-dan

1 2 3 4 1 2 3 4+3=7

Ben yâ-ri/kıs-ka-nı-rım

1 2 3 1 2 3 4 3+4=7

Yer-de-ki/ka-rın-ca-dan

1 2 3 1 2 3 4 3+4=7

SERBEST ÖLÇÜ

- Hece ve aruz ölçüsü dikkate alınmadan yazılan şairlerdir
- Hece sayıları eşit değildir
- Şairler, işledikleri konuya göre dizelerin uzunluk ve kısalığını ayarlar
- Edebiyatımıza Cumhuriyet'ten sonra girmiştir
- Bu tür şairlerde ahenk, vurgu ve tonlama ile, ses tekrarları ile sağlanır

CAN ERİĞİ

Bir kelime buldum çın çın öter
Adı candır.

Bir renk kopardım can dalından,
İçi can dolu,
Adı can, yaprağı can, lezzeti
candır.

Bir gölge düştü önüme dedi ki:
Bir yüküm var benden ağır
Bu yüküm beni taşır
Adı candır.

Bedri Rahmi Eyüboğlu

REDİF

- Dize sonlarında aynen tekrarlanan ses, sözcük veya sözcük gruplarıdır.
- Bunlara "sözcük halinde tekrarlanan redif" denir.

Gökyüzünde tüten olsam
Yeryüzünde biten olsam
Al benekli keten olsam
Yâr boynuna sarsa beni

KARACAOĞLAN

- Dize sonlarındaki söylenişleri ve görüleri aynı olan ekler rediftir.
- Bunlara "ek halindeki redif" denir.

Ben çektiğim kimler çek-er
Gözlerim kanlı yaş dök-er
Bulanık bulanık ak-ar
Dağların seliyim şimdi

KARACAOĞLAN

UYAK

- Dize sonlarındaki ses benzerliklerine denir
- Uyakta, redifte olduğu gibi, anlam ve görev birliği aranmaz.
- Türk şiirinde İslamiyetten önce yarm uyak kullanılmıştır
- Klasik şiirde ahenk ön planda olduğu için en çok tam ve zengin uyak kullanılmıştır

- Klasik şairler, şiirlerinde “göz için kafiyeye” anlayışına bağlıdırlar
- Türk şiirinde uyak kullanılmayan ilk şiiri Tanzimat dönemi şairi Abdülhak Hamit Tarhan yazmıştır
- Uyaksız şiir yazma geleneğini kıran ilk topluluk Garipçilerdir.

YARIM UYAK

- Dize sonlarındaki tek ses benzerliğine dayanır
- En çok halk şiir geleneğinde kullanılmıştır

Dadaloğlu yarın kavga kurulu-ur
Tüfek öter davulbazlar vurulu-ur
Nice koş yigitler yere serili-ir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir

DADALOĞLU

TAM UYAK

- Dize sonlarındaki iki ses benzerliğidir
- En çok klasik şiir geleneğinde kullanılmıştır.
- Uzatma işaret (^)almış ünlüler iki ses sayılır

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı

FUZULİ

Bu şehri-i İstanbul ki bî-misl ü bahâdir
Bir sengine yek-pâre Acem mülkü fedâdir

NEDİM

ZENGİN UYAK

- Dize sonlarındaki ikiden fazla ses benzerliğine dayanır.

Ertesi gün başladı gün doğmadan yolcu-luk
Soğuk bir mart sabahı... buz tutuyor her so-luk

F.Nafiz Çamlıbel

CINASLI UYAK

- Dize sonlarındaki yazılış ve okunuşları aynı, anlamları farklı olan söz veya söz gruplarıdır.

Kalem böyle çalınmıştır yazıma(kaderime)
Yazım kısa uymaz, kısım yazıma

Üfleyeyim neyine
Var davula vura dur
Ney üflemek neyine

TUNÇ UYAK

- Bir dizenin sonundaki sözcüğün, diğer dizenin sonundaki sözcüğün içinde tam olarak yer almasıyla oluşan uyak çeşididir.

Garbın âfâkı sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.

ALİTERASYON

- Dizelerde aynı ünsüzün veya hecelerin tekrarlanmasıyla yapılır.

*Kenâr-ı âba dizilmiş, sükûn ile bekler
Füsûn-ı mâha dalan pür-hayâl leylekler*

*Dökün yaprağınızı dallarım dökün
Akın yaşlı yaşlı sularım akın*

ASONANS

- dizelerde aynı ünlü harfin tekrarlanmasıyla oluşur.

*Dünyada ne ikbal ne servet dileriz
Hatta ne de ukbada saadet dileriz*

Y. Kemal Beyatlı

*İlim ilim bilmektir.
İlim kendin bilmektir.
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır*

Yunus Emre

SECI (İÇ UYAK)

- düz yazıda yapılan uyağa denir.
- Dizelerin ortasındaki ses benzerliğidir.

*Âlîmsin ilmîne gayet yok, Kadîrsin kudretine
nihayet yok*

Sinan Paşa

TEKRİR (YİNELEME)

- Bazen sözcük veya söz öbeği şeklinde kullanılan rediflerle sağlanır.

*Dedim dilber yanakların kızarmış
Dedi çiçek taktım gül yarasıdır
Dedim tane tane olmuş benlerin
Dedi zülfün değdi tel yarasıdır*

VURGU

- Bir metni okurken veya konuşma sırasında bazı sözcüklerin ve bazı hecelerin diğer sözcük ve hecelere göre daha baskılı söylenmesidir.

*Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak,
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,
O benimdir, o benim milletimindir ancak!*

Mehmet Âkif ERSOY

TONLAMA

- Konuşma ve okuma sırasında sese meydana gelen değişikliklerdir. (Yükselme, alçalma, incelme, kalınlaşma...)

UYAK DÜZENİ

DÜZ UYAK

- Her iki dizenin kendi arasında kafiyelenmesidir.
- *aaaa* veya *aabb* veya *aaab*

yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan *a*
gür bir imanla damarlarda ateşten bir *kan* *a*
birleşip böyle diyorlardı derin bir *sesle* *b*
yeri fethetmek için gelmiş o Fatih *nesle.* *b*

Y.Kemal Beyatlı

ÇAPRAZ UYAK

Derinden derine ırmaklar *ağlar* *a*
Uzağtan uzağa *çoban çeşmesi* *b*
Ey suyun sesinden anlayan *bağlar* *a*
Ne söyler şu dağa *çoban çeşmesi* *b*

F.Nafiz Çamlıbel

SARMA UYAK

Her şey yerli yerinde, havuz başında *servi* *a*
Bir dolap gıcırıyor uzaqlarda *durmadan* *b*
Eşya akşetmiş gibi tulsımlı bir *uykudan* *b*
Sarmaşıklar ne böcek *sesleri sarmış* *evi* *a*

Ahmet Hamdi Tanpınar

ÖRÜŞÜK UYAK

- İlk kez İtalyan edebiyatında kullanılmıştır.
- Servt-i Fünun döneminde kullanılmaya başlanmıştır.
- Son dize tektir ve şiirin en güçlü dizesidir.
- *aba - bcb - cdc - e*

ölü bir camdan ağlayan *korqu* *a*
iniyor serseri ve boş geceye *b*
kaldırımlar bütün sükût, uyku... *a*

her duvar, her kovukta şimdi niye *b*
bir büyük göz niyaz eder, ağlar *c*
"Bitsin artık bu gizli şüphe!" diye? *b*

Korkarım... Saklanır heyulalar... *c*
Bana der: "İşte bir sahife oku, *d*
Sarı gölgemde hasta kalbin var!.." *c*

Ölü bir camdan ağlayan *korqu...* *e*

Ali Canip Yöntem

MANİ TIPI UYAK

- Mani nazım şeklinde kullanılan uyaktır.
- Mani uyağı, *aaba* dir.

Keten gömlek beden *dar* *a*
Beni koyup giden *yâr* *a*
Sen bana kıyamaz *idin* *a*
Sana bir öğreten *var* *b*

ŞİİR VE AHENK

UYGULAMALAR

DOLDURALIM

Aşağıdaki cümlelerde bırakılan boşlukları, verilen sözcüklerle uygun şekilde doldurunuz.

A-Aşağıda verilen şiirlerin ölçü ve duraklarını bulunuz.

Ölçü - Durak

Sabahın seher vaktinde
Bir garip bülbül dolaşıyor
Yanağında gül açılmış
Ol güle sünbül dolaşır

Gevheri geçti serinden
Cefa gördü dilberinden
Bu güzellik defterinden
Sen de bir gün silinirsin

Bir sonbahar akşamı... Sahillerdeyim
Gamli bir heykel gibi, kayalarda ben
Dağınık saçlarımdan pervâsız esen
Rüzgârların elinde kırık bir neyim

Bahçelerde saz olur
Gül açılır yaz olur
Ben yârime gül demem
Gülün ömrü az olur

B-Aşağıda verilen şiirleri inceleyiniz. Boşluklara istenilen bilgileri yazınız.

Ana başta tâç imiş
Her derde ilaç imiş
Bir evlat pir olsa da
Anaya muhtaç imiş

Uyağı oluşturan sesler:

Uyak türü:

Uyak düzeni:

Güle naz
Bülbül eyler güle naz
Girdim bir dost başına
Ağlayan çok, gülen az.

Uyağı oluşturan sesler:

Uyak türü:

Uyak düzeni:

O zaman başından aşkındı derdi,
Mermeri oyardı, taşı delerdi
Kaç yamık yolcuya soğuk su verdi
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi

Uyağı oluşturan sesler:

Uyak türü:

Uyak düzeni:

Sular sarardı... Yüzün perde
perde solmakta.
Kızıl havaları seyret ki
akşam olmakta

Uyağı oluşturan sesler:

Uyak türü:

Uyak düzeni:

C-Boşlukları uygun sözcüklerle doldurunuz.

- 1- "abab" şeklindeki uyak düzeninedenir.
- 2- Dize sonlarındaki iki ses benzerliğiyle oluşan uyak türüne denir.
- 3- Dize sonlarında aynen tekrarlanan sözcük ve ekleredenir.
- 4- Türk edebiyatında aruz ölçüsü en çok, geleneğinde kullanılmıştır.
- 5- Aruz ölçüsündehece(-) ile gösterilir.
- 6- Dizelerdeki hecelerin sayısına göre oluşturulmuş ölçüyedenir.
- 7- Halk şiiri geleneğinde en çokuyak kullanılır.
- 8- Hece ve aruz ölçüsü dikkate alınmadan yazılan şiirleredenir.
- 9- Sarma uyak,şeklinde düzenlenen bir uvaktır.

D-Aşağıda verilen şiir parçalarını okuyunuz.Parçalardan hareketle boşlukları doldurunuz.

1)“Geliyor Boğaziçi’nden doğru,
Bir iskeleden kalkan vapurun sesi.
Mavi sular üstünde yine
Bembayaz Kızkulesi.”

a-Dönemin zihniyetini yansıtan dizeler/sözler

b-Sanat anlayışı

2)“Yunus bunda gelen gülmez
Hiç kimsene murad olmaz
Bu fena kimseye kalmaz
Yürü ey bîvefâ dünya”

a-Dönemin zihniyetini yansıtan dizeler/sözler

b-Sanat anlayışı

3)“Bu bahar havası, bu bahçe
Havuzda su şırl şırlıdır
Uçurtmam bulutlardan yüce
Zıpızıplarım pırl pırlıdır
Ne güzel dönüyor çemberim
Hiç bitmese horoz şekerim.”

a-Dönemin zihniyetini yansıtan dizeler/sözler

b-Sanat anlayışı

4)“Eğerleyin kır atımın ikşin
Fethedeyim düşmanların hepsin
Sabah namazında Bağdat kapısın
Allah Allah deyip açtı Genç Osman.”

a-Dönemin zihniyetini yansıtan dizeler/sözler

b-Sanat anlayışı

5)“Yiğit kendini öğende
Oklar menzilin döğende
Şesper kalkana değende
Kalkın gümbür gümbürlenir.”

a-Dönemin zihniyetini yansıtan dizeler/sözler

b-Sanat anlayışı

Aşağıdaki dizelerin uyak ve rediflerini bulunuz.

UYAK

REDİF

“Feminin rengi aksedip tenine
Yeni açmış güle misâl olmuş
İn'itafıyla bak!ne âl olmuş
Serv-i simin safalı gerdenine”

UYAK

REDİF

“Ulu bezirganım kalkar
Tozlu yollar durulanır
Koç yığıde düşen dilber
Güller ile kurulanır”

“Bu mülkün halkını söylet sana feryâd l3azımsa
Bu halkın mülkünü seyret harabâd lâzımsa.”

UYAK

REDİF

İMGE

Yılmaz DAĞ - www.

MECAZ-1 MÜRSEL (AD AKTARMASI)

- Şiirde hayal ve düşüncelerin dile getirilmesi için oluşturulan ses ve söz kalıplarına İMGE denir
- Şiir dilinde imgeler kullanılır
- İmgelerin doğuş sebepleri şunlardır;
 - ❖ İnsanların duygu, düşünce ve hayallerinin sınırsız olması,
 - ❖ Doğal dildeki kelime, kavram ve söyleyişlerin sınırlı olması,
 - ❖ Alışılmışın dışında, yeni karşılaşılan bir durumu anlatmak için yeni söyleyişlere ihtiyaç duyulması,
 - ❖ Birduyguyu, düşünceyi, hayali daha canlı, daha etkili ifade etme isteği.
- Doğal dil+ses ve söz kalıpları=İMGE
- İmgede soyut düşünme vardır
- İmge kişiye özgü bir anlatımdır

SÖZ SANATLARI

MECAZ

- Bir sözcüğün gerçek anlamının dışında, bir başka anlamda kullanılmasıdır.
 - ❖ Bu yolculuk size nereden *esti*?
 - ❖ Gönül sevdiğinden *soğur*
 - ❖ Korkma sönmez bu şafaklarda *yüzen* al sancağ

KINAYE (DEĞİŞMECE)

- Bir sözün hem gerçek hem mecaz anlama gelebilecek şekilde kullanılmasıdır.
- Deyimlerin çoğu kinayeli sözlerdir.
 - ❖ Kimse kimsenin *kambur*unu taşımaz. (dert)
 - ❖ *Lekenin* bulaşması kolay, çıkması zor. (Suc)

- Bir sözü gerçek anlamının dışında, benzetme amacı gütmekten kullanmaktır
 - ❖ Öğrenciler *sınfa* girdiler (sınıf-derslik)
 - ❖ Hani bende o *el* hani o *yürek* (el-maharet/yürek-kahramanlık)
 - ❖ Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı *hilal* (Bayrak)
 - ❖ *Türkiye*, sizinle gurur duyuyor. (*Türk ulusu*)
 - ❖ Aşk öğrenmek istiyorsan *Attila İlhan*'ı okumalısın. (Şiirlerini)

TARİZ (İĞNELEME)

- Sözlendi sözün gerçek ve mecaz anlamının dışında tamamen tersini kastetmektir
- Bir kişiyi veya durumu almaya almak ve iğnelemek amacıyla yapılır.
 - ❖ *Çok terbiyeli ve başarılı bir öğrenci olduğu için öğretmenlerinden her gün azar işitiyordu* (öğrenci aslında başarısız ve terbiyesiz biri)

İSTIFHAM (SORU SORMA)

- Sözü, sorulan şeye yanıt isteme amacı gütmeye, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir.
 - ❖ Sular mı yandı, neden tunca benziyor mermer?
 - ❖ O eserler bugün define midir?
 - ❖ Ebediyette bir hazine midir?

- Sözü daha etkili bir duruma getirmek için aralarında ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı özellikle daha üstün olana benzetmektir
- Benzetmenin dört ögesi vardır:
 - ❖ **Benzeyen:** Birbirine benzetilen şeylerden nitelik bakımından daha güçsüz olanıdır.
 - ❖ **Kendisine Benzetilen:** Nitelik bakımından daha üstün, daha güçlü olanıdır.
 - ❖ **Benzetme Yönü:** Birbirine benzetilen şeyler arasında ortak ilgidir.
 - ❖ **Benzetme Edatı:** Sözcükler, kavramlar arasında benzetme ilgisi kuran edat veya edat görevinde olan sözcüklerdir.

ÖRNEKLER

Ayrıntılı Benzetme

- 1) Gönül derya gibi çalkınır taşar.
 _ Bnzyn K.Bnz B.Edatı B.Yönü

Kısaltılmış Benzetme

- 2) Türkiye cennet gibidir.
 Bnzyn K.Bnztl B.Edatı

Pekiştirilmiş Benzetme

- 3) Arkadaşım, çalışkanlıkta karıncadır.
 _ Bnzyn B.Yönü K.Bnztl

Teşbih-i Belîğ(Güzel Benzetme)

- 4) Menekşe gözler hülyalı bakışları çok manalı
 K.Bnz Bnzyn

- Bir sözü gerçek anlamı dışında, çeşitli yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaktır.
- Bir sözün istiare olabilmesi için şu üç özelliği taşıması gerekir:
 - ❖ Söz gerçek anlamının dışında kullanılmalıdır.
 - ❖ Sözün gerçek anlamda kullanılması imkansız olmalıdır
 - ❖ Benzetme amacı olmalıdır.
- İstiare, kısaltılmış bir teşbihtir
- Sadece benzeyen veya kendisine benzetilenin kullanılmasıyla yapılır.
- İki tür istiare vardır:

1.AÇIK İSTİARE

- Kendisine benzetilen söylenir, benzeyen kullanılmaz.

"Kanda olsam ey peri gönlüm senin yanındadır."
 (Fuzuli)

(Sevgili periye benzetilmiş, ancak sevgili söylenmemiştir.)
 "Bugün ben bir güzel gördüm
 Bakır cennet sarayından" (Karacaoğlan)
 (Sevgilinin evi, cennet sarayına benzetilmiş, ancak ev söylenmemiştir.)

2.KAPALI İSTİARE

- Yalnızca benzeyenle yapılan istiaredir.

"Yârin bana kötü sözü
 Kara bağrım deler gelir." (Karacaoğlan)
 (Söz, oka benzetilmiştir. ancak ok söylenmemiştir.)

"Can kafeste durmaz uçar."
 (Can kuşa benzetilmiş, ancak kuş söylenmemiştir.)

"Deniz bu akşam bir matem mi var?"
 (Deniz insana benzetilmiş, ancak insan söylenmemiştir.)

TEŞHİS (KİSİLEŞTİRME)

naz DAĞ - www.edebiyatog

TELMİH (HATIRLATMA)

- İnsan dışındaki varlıklara insansı özellikler verme sanatıdır.

"Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler
Sonra dönen, dönerken **inleyen tekerlekler.**

"Mahmur uyanır gölgede binlerce ziyâlar
Çöllere düşünür, gün düşünür, gölgeler ağlar

İNTEK (KONUŞTURMA)

- İnsan dışındaki varlıkların konuşlandırılmasıdır.
- Bu sanatın olduğu her yerde "teşhis sanatı" da vardır.

"Uğradı geldi pir eşek nâ-gâh
Sordu halini kıldı derd ile âh" (Şeyhi)

"Sordum sarı çiçeğe, annen baban var mıdır?
Çiçek eydür (dedi ki) derviş baba annem
babam topraktır."

TENASÜP (UYGUNLUK)

- Birbirleriyle anlam bakımından ilgili olan sözcükleri bir arada kullanmaktır.

"Gonca gülsün, **gül** açılın, cuy feryad eylesin
Sen sus ey **bülbül** biraz **gülşende** yarım söylesin

"Güneşin vefasızdır,
Rüzgarın haşın.
Yağmurun zararlı
Toprağa, düşünceye
Senden hayır gelmez kış mevsimi."
Cahit Sıtkı Tarancı

- Herkesçe bilinen geçmişteki bir olayı, ünlü bir kişiyi veya inancı hatırlatmaktır.

"Gökyüzünde İsa ile
Tür dağında Musa ile
Elindeki asâ ile
Çağırayım Mevlâm seni"

Yunus Emre

(Hz. İsa'nın göğe çıkma inancı,
Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Allah
ile konuşması,
Hz. Musa'nın yere atılınca yılan
olan asasıyla gösterdiği mucizeler'e
telmihtir.)

"Aşkını kıyamayım
Oda gireyim Mevlâ." (Yunus Emre)
("Oda girmek" ifadesiyle
Hz. İbrahim'in ateşe atılması
olayına telmihtir.)

HÜSN-İ TALİL (GÜZEL NEDENE BAĞLAMA)

- Herhangi bir olayın meydana gelişini gerçek sebebinin dışında, hayali ve güzel bir nedene bağlama sanatıdır.

"Renk aldı özge âteşimizden şarab ü gül
Peymâne (kadeh) söylesün bunu gülzâr (gül
bahçesi) söylesün." Yahya Kemal
(Şarap ve gülün rengi zaten kırmızıdır. Şair
bunun sebebinin "kendini içimizdeki ateşten"
aldı diyerek güzel bir sebebe bağlamaktadır.)

"Güzel şeyler düşünelim diye
Yemyeşil oluvermiş ağaçlar." (C.S.T.)
(Ağaçlar zaten yeşildir. Şair bunu bizim
güzel şeyler düşünmemize bağlıyor.)

"Sen görünür görünmez ufuklarda
Karlar erir erir kaçır kaçır da." S. Karakoç
(Karların erimesi mevsimsel bir
olaydır. Fakat şair bunu başkasının
gelmesine bağlamış.)

TECAHÜL-İ ARIF (BILMEZLİKTEN GELME)

www.edelbiyatoş

MÜBALAĞA (ABARTMA)

- Sebebi herkes tarafından bilinen bir gerçeği bilmiyormuş gibi söyleme sanatıdır.
- Abartma ve soru sorma sanatlarından yararlanılabilir.

"Şakağlarım kâr mı yağdı, ne var?
Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz?
Ya göz altındaki mor halkalar,
Neden böyle düşman görünürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?" *C.Sitki Tarancı*
(Şair saçlarının beyazladığını, o yüzün kendisine ait olduğunu bilmektedir. Ancak bilmiyormuş gibi davranmaktadır.)

"Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mâlum (ay yüzüm)
Kurbanın olam var mı benim bunda günahım." (Nahîfi)
(Şair, sevginin kendi dışında gerçekleştiğini söyleyerek bilmezlikten gelmektedir.)

"Sular mı yandı, neden tunca benziyor mermer?"
(Şair, mermerin tunca benzemesinin de suların yanmış gibi bir hal almasının da güneşin batma zamanındaki renk farklılığından kaynaklandığını bilmesine rağmen bunları bilmiyormuş gibi davranmaktadır.)

TEZAT (KARŞITLIK)

- İki düşünce duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan özellikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir.

"Neden böyle düşman görünürsünüz
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar."

Bilmez idim bilmek ağzın sırrını düşvâr imiş
Ağzını yok dediler dediklerince var imiş."

Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?

- Bir sözün anlamını kuvvetlendirmek için bir şeyi olduğundan çok veya az gösterme sanatıdır.

"Ölüm indirmede gökler ölü püskürmede yer
O ne müthiş tipidir, savrulur enkaz-ı beşer."

M.A.Ersoy

"Akdeniz'in dalgası gönlüm kadar taşmadı."

CINAS

- Yazılış ve okunuşları aynı, anlamları ayrı iki sözcüğü dize sonlarında kafiye olarak kullanmaktır.

"Kısmetindir gezdiren yer yer seni
Göğe çıkşan âkıbet yer yer seni."

İbni Kemal

"Böyle bağlar
Yâr başın böyle bağlar
Gül açmaz bülbül ötmez
Yıkılsın böyle bağlar."

LEFF Ü NEŞR

- Bir dizede en az iki şeyi söyleyip, ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkları vermektir.

"Amine Hatun Muhammed ânesi
Ol sedeften doğdu ol dür dânesi." (Süleyman Çelebi)

(Amine Hatun sedefe, Hz. Muhammed inci tanesine benzetilerek arada ilgi kurulmuştur.)

"Koyamam kargayı bülbül yerine
Çiçek açmış dikenî gül yerine." (Şinasi)

(Karga-diken, bülbül-gül)

"Yanağın u dudağın u teninle süretin olmuş
Biri rengin biri şirin biri nâzük biri ranâ" (Ahmedî)

(Yanak-renk, dudak-şirin, ten-nazik, suret-ranâ (güzellik))

TEVRIYE (İKİ ANLAMLI LIK)

- İki anlamı bulunan bir sözün bir nokteden dolayı uzak anlamının kastedilerek kullanılmasıdır.

"Bâkî çemende hayli perişân imiş varak
Benzer ki bir şikâyeti var rüzgâr dan."

Bâkî

(İlk anlam: Esinti, yel

Uzak anlam: Zaman veya dönem

"Bir buse mi bir gül mü verirsin dedi gönlüm
Bir nim tebessümle o afet gülü verdi."

(İlk anlam: Gülü birisine vermek

Uzak anlam: Gülü vermek eylemi

"Havada yaprağa döndürdü rüzgâr beni."

(İlk anlam: Yel

Uzak anlam: zaman

RÜCU (SÖZÜNDEN DÖNME)

- Bir düşüncüyü daha kuvvetli bir şekilde ifade etmek için söylenen sözden vazgeçer gibi yapmaktır.
- Şair, rücu yu genelde "yok yok", "yok öyle değil", "hayır" gibi sözlerle ortaya koyar.

"Severem seni can gibi hatâ dedim maâza'llah
Ne mikdâr ola cânın ki benzedem sana cânı."

Dehhanî

(Şair sevgilisini canı gibi sevdiğini belittikten
sonra sözünden dönüyor, hata ettiğini
söylüyor.)

TARDİT (SASIRTMA)

- Sözü, kişiyi merakta bırakacak şekilde ve sonrasının ne olacağını sezdirmeden sürdürüp hiç beklenmeyen bir şekilde bitirerek okuyucuyu sasirtma sanatıdır.

"Dişin mi ağrıyor?

Çek kurtul.

Başın mı ağrıyor?

Bir çeyreğe iki aspirin.

Verem misin?

Üzülme onun da çaresi var,

Ölür gidersin

İRSÂL-I MESEL (ATASÖZÜ SÖYLEME)

- Bir düşüncüyü kuvvetlendirmek için konu ile ilgili atasözü veya özdeyiş söyleme sanatıdır.
- Hayal ve duygudan çok düşünceye dayanır.

"Allah'a sığın şahıs-ı halîmin gazabından
Zîrâ "Yumuşak huylu atın çiftesi pektir."
Ziya Paşa

AKROŞTİŞ

- Her dizenin ilk harfi yukarıdan aşağıya doğru okununca bir isim çıkacak şekilde düzenlenmiş şüirlerdir.

Firkatin aldı bütün neşve vü tabım bu gece
Ağlamaktan yine zehir oldu şarâbım bu gece
Taştı peymâne-i gam kalmadı şekvâya mecâl
Mihverimde dolaşır leşker-i endüh u melâl
Ah senin aşkın ile böyle harâbım bu gece

LEBDEĞMEZ (DUDAK DEĞMEZ)

- İçinde "b,p,t,m,v" gibi dudak ünsüzleri bulunmayan sözcüklerle yazılan şüirlerdir.
- Halk sairleri arasında vavândır.

"Tarîk-ı aşka gir ehl-i Huda ol
Gönül gel lâyıq-ı her itilâ ol
Dilersen dehrde âzâde-serlik
Gurûr-ı cahı terk eyle gedâ ol"

TEKRİR (TEKRARLAMA)

DAĞ - www.edeliya

NIDA (SESLENME)

- Sözüün etkisini kuvvetlendirmek için anlamın üzerinde yoğunlaştığı sözcük veya söz gruplarını arka arkaya yinlemektir.

"Ey varı var edeb var
Yok yok sana yok demek ne düşvâr."
Ziya Paşa

TEDRİC (DERECELENDİRME)

- Söylenen söz derece derece yükselti olarak veya alçaltılarak ifade edilir.
- Düşünceleri özelden genele veya genelden özele sıralamaktır.

- Barışı hangi **birey**, hangi **toplum**, hangi **ulus** istemez.
- Aziz dost; **günler** günleri, **aylar** ayları, **yıllar** yılları kovaladı.
- **Ev** ev, **köy** köy, **kent** kent dolaştı.

AKIS

- İlk dizede söylenen sözleri ikinci dizede tersten okumaktır.

- Allah'ım neydi günahım
Günahım neydi Allah'ım

- Seslenme sanatıdır.
- Ünlemlerle yapılır.

- **Ey** gonca niye çattın
kaşlarını
- Kerem et **ya Rabbi** halim
yamandır.
- **Ey** dışleri düşmüş, sırttan
kafile-i sur.
- **Ey** sakfı çökük
medreseler, mahkemecikler.

şiiir

V. İmar DAĞ - ...
Uygulamalar-1

Bizim mahalle de
İstanbul'un kenarı demek,
Soğaklarında gezilmez ki
yüzme bilmeyerek

İstiare yapılan sözcük:

İstiaarenin türü:

dolduralım

A-Aşağıdaki dizelerdeki benzetmeleri bulunuz.

Boyun uzun belin ince
Yanakların olmuş gonca

Benzeyen

Ç. Benzetilen

Kömür gözlüm, benle gitmek,
dilersen,
Eğlen maral, eğlen, bile gidelim
Yel vursun, erisin dağların kârı
Yollar çamur, kûrusun da
gidelim

İstiare yapılan sözcük:

İstiaarenin türü:

İstemem başımın
üzerinde dam,
Tabiat odam.

Benzeyen

Ç. Benzetilen

C-Aşağıdaki dizelerdeki kişileştirme sanatlarını
bulunuz.

Ağlarsak bizimle
beraber olur,
Hemşirem yağmur,

Kişileştirilen varlık

Ulusun, korkma! Nasıl
böyle bir imanı boğar.
"Medeniyet" dediğin
tek dişi kalmış canavar.

Benzeyen

Ç. Benzetilen

Sızlarsak bizimle
beraber olur,
Kardeşim rüzgar.

Kişileştirilen varlık

Sende -derya gibi-daima
taşkın,
Daima çalkınır bir gönül
vardır.

Benzeyen

Ç. Benzetilen

Mehtabı hasta
mı, solgun mu
bilmem?

Kişileştirilen varlık

B-Aşağıdaki dizelerde istiare sanatı vardır. Bu
istiarelerin türlerini bulunuz.

El yazıya el yazıya
Duman çöktü çöl yazıya
Kurban olayım olayım
Beşikte yatan kuzuya

İstiare yapılan sözcük:

İstiaarenin türü:

Bir neşeli
hangâmede
çepçevre yamaçlar.
(Hangâme: zaman)

Kişileştirilen varlık

Severim kırların yeşil
göğsünü
Bütün süsünü

İstiare yapılan sözcük:

İstiaarenin türü:

Aşağıdaki dizelerde bir veya birden çok söz sanatı vardır. Dizelerde hangi sanat yapılmışsa eşleştiriniz.

Hâlâ bize ilhâm ediyor çünkü sevinci
Mehtâbî sedef bir gece, yıldızları inci

Teşbih

Sunam gurbet elin kahrın
Ya çekilir ya çekilmez

İstiare

Benim adım dertli dolap
Suyum akar yalap yalap

Tezat

Sular akar yar sana
Çünkü Ferhad'ım dersin
Şu dağları yarsana
İçlenme deli gönül
Bulunmaz mı yar sana

Abartma

Akşam... Lekesiz, saf, iyi bir yüz gibi
akşam...
Ta, karşı bayırlarda tutuşmuş iki üç
cam!

Hüsn-i Talil

Siz, iki âşinâ kalp arasında
Sıradağlar gibi duran seneler

Telmih

Görmüş ve geçirmiş denizin
kalbine sindi

Teşhis

Güneş benim altın başlı
kardeşim

Tecahül-i Arif

Yanılp kalbime misafir inme
Kapısı kilitli, mihrabı bomboş!

İntak

Ben sıcak bir denize
düşen buzdan bir
dağım.

Cinas

Aşağıdaki dizelerdeki edebi sanatları gösteriniz.

Öyle bir devim ki ben, hakikatte pirem
Bir delik gösterin de utancımдан gireyim

Necip Fazıl Kısakürek

cevap

Vatan ufkuındaki en güzel çeyiz
En şanlı süs baktım yararı çekildi

Orhan Saik Gökay

cevap

Sisler bulvarı'nda seni kaybettim
Sokak lambaları öksürüyordu
Yukarıda bulutlar yürüyordu

Attila İlhan

cevap

Bahçemde açılmaz seni görmezse çiçekler
Sahil seni, rüzgar seni, akşam senin bekler
Gelmezsen eğer mevsimi nereden bilecekeler
Sahil seni, rüzgar seni, akşam senin bekler

Faruk Nafiz Çamlıbel

cevap

Uygulamalar-3

Amaz DAĞ - www.e

“Bir beytin ilk dizesinde en az iki şeyi söyleyip sonra onlardan her biriyle ilgili benzerlik veya karşıtlıkları kullanma sanatına “leff ü neşr” denir.”

1-)Yukarıdaki tanıma göre aşağıdaki beyitte bulunan leff ü neşri gösteriniz.

Gönlümde ateştin,gözümde yaştın
Ne diye tutuştun,ne diye taştın

“Kaşların ok sevdiğim
Kırpiğin çok sevdiğim
Şu cihanın içinde
Menendin yok sevdiğim.”

2-)Şiirin birinci dizesinde hangi söz sanatı vardır?

- a) Teşhis
- b) İstifham
- c) Tenviye
- d) Terdit
- e) teşbih

Ey yıldızlar önünde boynunu büken dallar!
Bu sabah sizden geçen rüzgarlar geldi sandım

3-)Yukarıdaki dizede kullanılan söz sanatı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kapalı istiare
- b) Teşbih
- c) İstifham
- d) Mecaz-ı Mürsel
- e) Tekrir

Bana bakın güzel kuşlar,özgür kuşlar
Nedir bu telaş,bu gürültü,bu şenlik?

4-)Yukarıdaki dizelerdeki söz sanatı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Kapalı istiare
- b) Tecahül-i arif
- c) Teşbih
- d) Hüsn-i Talil
- e) Açık istiare

Seyrani Baba'nın beli büküldü
Ağzının içinde dişi döküldü
Davut nebî haddesinden çekildi
Saz calmavan kadrini ne bilsin

5-)Yukarıdaki dörtlükteki en belirgin söz sanatını bulunuz?

Cevap

Bir saniye,bir dakika değil,bir ömür bile beklerim
Yeter ki sonunda vuslat olsun ey peri!

6-)Yukarıdaki dizelerdeki söz sanatlarını bulunuz?

Cevap

Mecnun'a dönmüşüm bilmem gezdiğim
Dağlar mıdır sahra mıdır bel midir
Dostumun bağına girip derdiğim
Lale midir sümbül müdür aül müdür

7-)Yukarıdaki dizelerdeki üç söz sanatı bulunuz.

Cevap

8-)Benzetme ile istiare arasındaki farklılık nedir?Birer örnek veriniz.

Cevap

Sen kaçan ürkek bir ceylansın
Ben peşine düşmüş bir canavarım
İstersen dünyayı çağır imdada
Sen varsın dünyada bir de ben varım

9-)Yukarıdaki dördlükte belirgin üç söz sanatı gösteriniz.

Cevap

10-)Kinaye ile Tevriye arasındaki farklılık nedir?Örnek veriniz.

Cevap

Bir tren sesi duymaya göreyim
İki gözüm
İki çeşme

11-)Yukarıdaki dizelerdeki benzetmenin türünü ve unsurlarını gösteriniz.

Cevap

Başka şeyler de vardı ekmek gibi su gibi
Gülüşler öpüşler ne bileyim hangisi

12-)Yukarıdaki dizelerde kaç benzetme söz konusudur?

Cevap

Doğayı aldın mı yanına
Gürül gürül akan kalabalıksın sen

13-)Yukarıdaki beyitte hangi söz sanatına başvurulmuştur?

Cevap

“Bakışların dalıp gitmesin
Tel örgüden içeriye
Hayatı bana anlat
Sahip çıkıyorsan eğer.”

14-)Yukarıdaki dördlükte hangi söz sanatına başvurulmuştur?

Cevap

Ölmesin yavrum ölmesin
Düşman ağlasın gülmesin
Ol gece sabah olmasın
Yâr ile yattığım zaman

15-)Altı çizili sözcüklerdeki söz sanatlarını bulunuz?

Cevap

Şiirde Yapı

2-Beyit

1-Nazım Birimi

- Anlam ve ses kaynaşmasından oluşan, birleşerek şiiri oluşturan en küçük yapıdır.

- Aynı ölçüde ve anlamca birbirine bağlı iki dizeden oluşan nazım birimidir.
- Divan(klasik) şiirinin nazım birimi beyittir.

1-Dize (Mısra)

- Ölçülü ve anlamlı bir satırlık nazım parçasıdır.
- En küçük nazım birimidir.
- Bir şiire bağlı olmayan ve başlı başına bir anlamı olan dizelere "mısra-ı âzâde(bağımsız dize)" denir.

Hep seninçündür benim dünya cefâsın çektiğim
Yoksa ömrüm varı sensiz neyleyim dünyayı ben
Baki

Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayrı
Fuzûlî

3-Bent

- Bir şiiri oluşturan 3-10 dizelik bölümlerden her birine bent denir.
- Sözlük anlamı "bağ, bağlanan şey" demektir.

O mâhîler ki derya içredir deryayı bilmezler
Hayalî

Dalmışım şol bahre kim pâyânı yok
Batmışım şol gence hüsrânı yok
Bulmuşam şol bedri kim noksanı yok
Girmişem ol şehre kim virânı yok
Nesimi

Kalbini sâf eyleyen câm-ı safâyı neylesin (azade dize)
Aşk ile dem-sâz olan sâz u nevâyı neylesin(azade dize)
Nev'i

- Bir şiire bağlı veya bağımsız olan, öz ve güzel anlamlı, kolayca anımsanabilen, sağlam kuruluşlu dizelere "mısra-ı berceste(seçkin dize)" denir.

4-Kıt'a (Dörtlük)

- Dört dizenin veya iki beytin birleşmesiyle oluşan nazım birimidir.

Hâlîni bilmez perişânın olmayan
Ahmet Paşa

Yaz gelir de heveslenirsin bitersin
Güz gelince başın alır gidersin
Yavru niçin boynun eğri tutarsın
Senin derdin benden beter menevşe
Karacaoğlan

Gönüldendir şikâyet kimseden feryadımız yoktur
Nev'i

NAZIM BİÇİMİ

A-Anonim Halk Edebiyatı Nazım Biçimleri

1-Mani

- Halk şiirinde en küçük nazım biçimidir.
- Aşk, ayrılık, doğa, gurbet, kıskançlık, özlem gibi kişisel veya sosyal konularda söylenmişlerdir.
- Genellikle 7'li hece ölçüsüyle söylenir.
- Çoğunlukla dört dizeden oluşur.
- Uyak düzeni **aaaxa** şeklindedir.
- Maniler özelliklerine göre çeşitli adlar alır:

- **Düz Mani:** Yedişer dizeli tek dörtlükten oluşur. Cinaslı uyak kullanılmaz.

Aşkına düştüm yeni
Baştan çıkardın beni
Bir kılna bin altın
Verseler vermem seni

Bahçelerde saz olur
Gül açılır yaz olur
Ben yârime gül demem
Gülün ömrü az olur

- **Kesik(Cinaslı) Mani:** İlk dizesinin hece sayısı yediden az olan manilerdir.

Kuleden
Ses geliyor kuleden
O kaş o göz değil mi
Beni sana kul eden

Almadan
Kokun aldım almadan
Bir de yüzün göreyim
Tanrı canım almadan

- **Artık(Yedeqli) Mani:** Dört dizeden oluşan düz manilere aynı uyağa sahip farklı dizeler eklenerek oluşan manilerdir. Cinaslı uyak kullanılmaz.

Ağlarım çağlar gibi
Derdim var dağlar gibi
Ciğerden yaralıyım
Gülerim sağlar gibi
Her gelen bir gül ister
Sahipsiz başlar gibi

2-Türkü

- Halkın duygularını, özlemlerini, sevinçlerini ve acılarını yansıtan, türlü ezgilerle söylenen nazım biçimidir.
- Söyleyeni belli olan türküler de vardır.
- Çoğunlukla üçer veya dörder dizelik bentlerden oluşur.
- Her bendin sonunda tekrarlanan bölüme "**kavuştak**" veya "**nakarat**" denir.
- Genellikle 7'li, 8'li ve 11'li hece kalıplarıyla söylenir.
- Uyak düzeni değişir.
- **Türküler;**
 - **Ezgilerine göre:** Bozlak, koşma, hoyrat, kayabaşı...)
 - **Konularına göre:** Ninni, çocuk türküleri, doğa, tören, aşk, ka hramanlık türküleri...)
 - **Bentlerdeki dize sayılarına göre:** Üçleme, dörtleme, beşleme...

Senin yazın kışa benzer
Bir sevdalı başa benzer
Çok içmiş sarhoşa benzer
Duman ekşilmeyen dağlar

Bent

A dağlar ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan dağlar

Kavuştak

Selviye benzer meşesi
Deli olup aşka düşesi
Top top olmuş menevşesi
Burcu burcu koğan dağlar

Bent

A dağlar ah ulu dağlar
Eşinden ayrılan dağlar

Kavuştak

- **Mensur bilmeceler:** İki ya da daha çok cümleden oluşurlar. İç uyakla ve bazı seslerin tekrarlanmasıyla ahengi oluşturur.

Sende de var, bende de var, bir çöpte de var.

5-Ağıt

- Ölen kişinin meziyetleri belirtilir ve ölümünden duyulan üzüntü dile getirilir.
- İslamiyet öncesi karşılığı sagudur.

3-Ninni

- Annelerin çocuklarını daha kolay uyutmak için, bir ezgiyle söyledikleri nazım türüdür.
- Ninnilerde "e,e,e,ninni dedim,ninni diyeyim..." gibi kalıplaşmış ifadeler kullanılır.
- İçten bir anlatımı olan ninnilerin dili yalın, temiz bir Türkçedir.

4-Bilmece

- Her yaşa uygun eğlence ve hoş vakit geçirme aracıdır.
- Genellikle bir varlığın bazı özellikleri dolaylı yoldan verilerek varlığın ismi sorulur.
- Bilmeceler şekil olarak;
 - **Manzum bilmeceler:** Hece ölçüsü, uyak ve redif kullanılarak oluşturulur.

Tarlada biter
Makına bükür
Sabahın sabahı
Elimi öper

Camışları vurdum kıra bayıra
Dövüşe dövüşe endi çayıra
Güveyiye deyin gelip ayıra

Sarı da camış yaraladı yârimi
Eğdi boynuzunu döktü kanımı

Bo günlerde cumadır Cuma
Hamama gidersen saçımı yuma
Ben seni sevmişem ellere deme

Sarı da camış yaraladı yârimi
Eğdi boynuzunu döktü kanımı

Bo günlerde pazardır Pazar
Kelkit mollaları çeyizimi yazar
Tektir gelir şimdi tebdili bozar

Sarı da camış yaraladı yârimi
Eğdi boynuzunu döktü kanımı

1-Koşma

- Halk edebiyatı nazım biçimleri içinde en çok sevilen ve kullanılan nazım biçimidir.
- Hece ölçüsünün 6+5=11 veya 4+4+3=11'li kalıbıyla söylenir.
- Dörtlük sayısı en az 3, en çok 6'dır.
- Uyak düzeni üç değişik şekilde olabilir:
 - **abab-cccb-dddb**
 - **abcb-dddb-eeeb**
 - **aaab-cccb-dddb**
- Şair koşmanın son dörtlüğünde mahlasını(adını) söyler.
- Aşk, doğa, gurbet, ayrılık, yiğitlik gibi konular işlenir.
- Koşmalar konularına göre:
 - **Güzelleme**
 - Aşk, sevgi ve doğa güzelliklerini anlatmak, bir varlığı övmek için yazılan şiirlerdir.
 - **Karacaoğlan**

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Kokuya benzettim, güller içinde
İnceciğdir belin, hilaldir kaşın
Selviye benzettim dallar için

Benim dostum gelişinden bellidir
Ak elleri deste deste güllüdür
Güzel seven yiğitler de bellidir
Melül mahzun gezer iller içinde

Karac' oğlan söyler biz de varalım
Kalpler rakib olmuş biz de görelim
Hâlin, hatırını soralım
Götürüp giderler salları içinde

Karacaoğlan

Koçaklama

- Coşkun ve yiğitçe bir üslupla savaş ve dövüşleri anlatan şiirlerdir.
- En ünlü koçaklama şairi **Köroğlu** ve **Dadaloğlu**'dur.

Benden selam olsun Bolu Beyine
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
Ok gıcirtısından kalkın sesinden
Dağlar sada verip seslenmelidir

Köoğlu düşer mi yine şanımdan
Ayırır çoğunu er meydanından
Kırat köpüğünden düşman kanından
Çevrem dolup şalvar ıslanmalıdır

Köroğlu

Taşlama

- Bir kimseyi yermek veya toplumun bozuk yönlerini eleştirmek için yazılan şiirlerdir.

- Nazım birimi,dörtlük sayısı,uyak düzeni ve işlenen konu yönüyle koşmaya benzer.
- Koşmadan ayrılan yönü;8'li hece ölçüsüyle yazılması ve özel bir ezgiyle söylenmesidir.
- Sevgi,doğa,güzellik gibi konular işlenir.

Bir yiğit gurbete çıkışa
Gör başına neler gelir
Merdin,sılayı andıkça
Yaş gözüne dolar gelir

Bağrıma basarım taşlar
Akıttım gözümünden yaşlar
Yavrusın aldırın kuşlar
Yuvasına döner gelir

Kocadım,çekemem nazı
Bağrıma dökemem közü
Yârin bana kötü sözü
Kara bağrım deler gelir

Yaşa,Karac'oğlan yaşa
Ben söylerim coşa coşa
İş düşünce garip başa
Düşünerek gider gelir

Karacaoğlan

_____x } 1.dörtlük
_____a }
_____x }
_____a }

_____b } 2.dörtlük
_____b }
_____b }
_____a }

_____c } 3.dörtlük
_____c }
_____c }
_____a }

_____d } 4.dörtlük
_____d }
_____d }
_____a }

- Şiir 8'li hece ölçüsüyle yazılmış olup duraksızdır.

- Güney Anadolu Bölgesi'nde yaşayan Varsak Türklerinin özel bir ezgiyle söyledikleri türkülerden gelişmiş bir biçimdir.
- Ölçü ve uyak bakımından koşmayla,özellikle semaiyle aynıdır.
- 8'li hece ölçüsüyle söylenir.
- 11'li hece ölçüsüyle yazılmış varsağılar da vardır.
- Dörtlük sayısı 3-5 arasındadır.
- Varsağılarda "yiğitçe,mertçe" bir söyleyiş vardır.
- Varsağılarda mertçe havayı katmak için "ey,hey,bre,behey,hey gidi vb." ünlemler kullanılır.

Behey ala gözlü dilber
Sana bir ben gerek bir ben
Aşıkın aklın almağa
Sana bir ben gerek bir ben

Sakın hey hünkârım sakın,
Yâr başına teller takın
Şol ak gerdanına yakın
Sana bir ben gerek bir ben

Karac'oğlan çaresi ne
Mehlem ara yaresine
İki taşın arasına
Sana bir ben gerek bir ben

Karacaoğlan

_____ }
_____a }
_____x }
_____a } örtlük

_____c } 3.dörtlük
_____c }
_____c }
_____a }

_____d } 4.dörtlük
_____d }
_____d }
_____a }

- Şiir 8'li hece ölçüsüyle yazılmış olup duraksızdır.

- Dörtlükler şeklinde ösyleneir.
- 8'li veya 11'li hece ölçüsüyle söylenir.
- Uyak düzeni koşmaya benzer.
- Toplumla ilgili konular işlenir.
- Destanlar uzun şiiirlerdir.
- Dörtlük sayısında sınır yoktur.
- Kendine özgü ezgisi vardır.

ERZİNCAN DESTANI

Sana derim sana söngün Erzincan
Hani eyvan köşkün şirli otağın
Aldın kucağına nice yüz bin can
İnsan körhanesi taşın toprağın

Nice civanları eyledin türâb
Bülbülün yerinde çağırır gurâb
Çarşın pazarların hep olmuş harâb
Solmuş gazel dökmiş bostanın bağın

Hani al yeşilli gezen sunalar
Öldü solmamışken elde kınalılar
Viran olmuş cennet gibi hâneler
Sönmüş dahi tütmez bir tek ocağın

C-Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı Nazım Biçimleri

- Tasavvuf, Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra Anadolu'da kurumlaşan bir dini düşünce ve yaşam felsefesidir.
- Tasavvufun konusu Allah'ın zatıdır.
- Tasavvuf, kâinatı **vahdet-i vücud**(varlığın birliği) anlayışıyla açıklar.

- 12.yüzyılda yaşayan Ahmet Yesevi, şiiirleriyle tasavvuf edebiyatının öncüsü olmuştur.
- Yunus Emre, Mevlana Celaleddin-i Rûmî, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal gibi ozanlar başlıca mutasavvıflarımızdır.
- Tasavvuf şiiirleri, Kur'an'da önerilen ve Peygamber'in hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaymak için şiiiri bir araç olarak kullanmışlardır.

1-İlahi

- Allah'ı övmek, ona yalvarmak için yazılan şiiirlerdir.
- Özel bir ezgiyle okunur.
- Nazım birimi dörtlük veya beyittir.
- Genellikle hece ölçüsüyle söylenir. Arzu ölçüsüyle söylenen şiiirler de vardır.
- İlahinin en ünlü şiiiri Yunus Emre'dir.
- İlahiler tarikatlara göre çeşitli adlar alırlar:
- **Mevleviler** ilahilere "âyin", **Bektaşiler** "nefes", **Gülşeniler** "tapuğ" der.

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü
Bana seni gerek seni

Ne varlığa sevinirim
Ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek seni

Yunus durur benim adım
Gün geçtikçe artar oldum
İki cihanda maksudum
Bana seni gerek seni

Yunus Emre

2-Nutuk

Nefes:

- Bektaşî tarikatında, ozanlarının Hz. Ali ve Hz. Muhammed'i övmek, vahdet-i vücud teorisini anlatmak için söyledikleri ilahilerdir.

Öt benim sarı tanburam
Senin aslın ağaçtandır
Ağaç dersem gönüllenne
Kırmızı gül ağaçtandır

Ali, Fâtıma'nın yâri
Ali çaldı zülfikaar'ı
Düldül atının eğeri
O da yine ağaçtandır

Yeter Pîr Sultan'im yeter
Derdlülere derman kıtar
Türlü türlü meyva biter
O da yine ağaçtandır

Pîr Sultan Abdal

Deme:

- Alevî-Bektaşî ozanlarının tekkelede, tören sırasında makamlarla ve genelde sazla söyledikleri şüirlerdir.

Gel benim sarı tanburam
Sen ne için inlersin?
İçim oyuk, derdim büyük
Ben anıncün inlerim

Koluma takıldılar perde
Uğrattılar bin bir derde
Kim konar kim göçer burada
Ben anıncün inlerim

Gel benim sarı tanburam
Dizler üstüne yatıram
Yine kırıldı hatıram
Ben anıncün inlerim

Sarı tanburadır adım
Göklere ağız feryadım
Pîr Sultan'ımdır üstadım
Ben anıncün inlerim

Pîr Sultan Abdal

- Tarikate yeni giren dervişlere yol göstermek, onları bilgilendirmek amacıyla söylenen şüirlerdir.
- Öğretici şüirlerdir.

Ey özün insan bilen
Var edeb öğren edeb
Ey edeb erkân bilen
Var edeb öğren edeb

Kaygusuz Abdâl uyan
Aşkı bil aşka boyan
Şöyle demişdür diyen
Var edeb öğren edeb

Kaygusuz Abdal

3-Devriye

- insanın yaratılışını ve insan ruhunun geçirdiği olgunlaşmayı işleyen şüirlerdir.
- "Biz Allah'tan geldik ve ona döneceğiz." inancını dile getiren şüirlerdir.

Âdem yoktur kimden alam haberi
Anda varan çıkmaz derler ekseri
Usul döndüm ol mahalden ben geri
Çıkıp ol eflâk-ı devrâna geldim

Hüsni

4-Şathiye

- Alaycı bir dille ve çeşitli sembollerle gerçekleri üstü kapalı fakat derin bir anlam ile ifade eden şiiirlerdir.
- Genellikle Bektaşî şairlerinde rastlanır.
- İnançlarla alay etme söz konusudur.

Bilirsin ben kulum sen sultanımsın
Kalbde zikrim dilde tercemanımsın
Sen benim canımda can mihmanımımsın
Gönlümün yârisin yabancı mısın

Azmî

D-Divan Edebiyatı (Klasik Türk Edebiyatı) Nazım Biçimleri

- Türkler,9.yüzyılda İslamiyet'i benimsedikten sonra sadece inanç bakımından değil,sanat ve edebiyatta de yeni bir kùltürün (Arap ve İnan) etkisi görülmüştür.
- Bu dönemde bilim dilinde Arapça;sanat ve kùltür dilinde ise Farsça kullanılmıştır.
- Bu edebiyata yüksek zümre(aydın) edebiyatı denmiştir.
- Bu edebiyatın "divan edebiyatı" olarak anılmasının sebebi;şairlerin,şiiirlerini "divan" adını verdikleri eserlerde toplamalarındandır.
- Nazım birimi beyittir.

- Anlam bütünlüğünden ziyade parça bütünlüğü ön plandadır.
- Her beyit kendi içinde anlam taşır
- Divan şiiirinde ölçü aruz ölçüsüdür.

1.BEYİTLERDEN OLUŞAN NAZİM BİÇİMLERİ

1.Gazel

- Arap edebiyatı nazım biçimlerindedir.
- Arapçada,"kadınlarla sevgi üzerine konuşmak,sohbet etmek"demektir.
- Nazım birimi beyittir.
- 5-15 beyitten oluşur.
- Aşk,şarap,kadın güzelliği konuları işlenir.
- Uyak düzeni:aa -ba -ca -da -ea
- Gazelin ilk beytine "matla",son beytine "makta"denir.
- Matladan sonra gelen ikinci beytine "hüsn-i matla;maktdan önceki beytine "hüsn-i makta"adı verilir.
- Şair mahlasını(adını) makta beytinde söyler.
- Gazelin en güzel beytine "beytü'l gazel(şah beyit) denir.
- Gazelde bir tek konu işleniyorsa "yek-ahenk gazel";bütün beyitleri aynı güzellikte,aynı değerde,aynı güçte ise "yek-âvaz gazel"denir.
- Divan şiiirinde gazellere bir başlık veya ad koyma geleneği yoktur.
- Divan edebiyatının en önemli gazel şairleri:Fuzulî,Bâkî,Nedim,Şeyh Galip,Nâbi,Şeyhülislam Yahya

- Biçim bakımından iki çeşit gazel vardır:

Düz gazel:

- Dizelerinin ortasında iç uyak bulunmayan gazeldir.

Musammat gazel:

- Dize ortalarında iç uyaklı olan gazellerdir.

Revişinden aldanırdım/bilemez de hoşlanırdım
Kerem ü vefa sanırdım/sitem ü cefa imişsin

Gıtdün ammâ kı kırdun hasret ile cânı bile } **MATLA**
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile }

Devr-i meclis bana girdâb-ı belâdur sensüz } **Hüsn-i Matla**
Mey-i zehrâb-ı sitem sâgar-ı gerdâmı bile }

Bağa sensüz bakamam çeşmüme âteş görünü
Gül-i handânı degül serv-i hirâmânı bile

Sineden derd ile bir âh ideyin kim dönsün } **Hüsn-i Makta**
Akşine çarh-ı felek mihr-i dirâhşanı bile }

Hâr-ı firkatle Neşâtî-i hazînün vâ-hayf } **MAKTA**
Dâmen-i ülfeti çâk oldı giribâmı bile }

Neşâtî

- Gazeller konularına göre isimlendirilir:

1. Aşıkâne gazel:

- Aşkın verdiği mutluluğu, sıkıntıyı, sevgilid en yakınmayı, sevgiliye yakarış konularını içerir.
- Bu türe Fuzuli'nin gazelleri örnek verilebilir.

2. Rindâne gazel:

- İçkiyi, içki zevkini, içki ile ilgili türlü düşünceleri, hayata karşı kayıtsızlığı anlatır.

- Bu türe Bâkî'nin gazelleri örnek verilebilir.

3. Şûhâne gazel:

- Kadının güzelliğini çapkın bir anlatımla dile getiren gazellerdir.
- Bu türe Nedim'in gazelleri örnek verilebilir.

4. Hikemî gazel:

- Ahlakla ilgili öğütler veren, türlü hayat görüşlerini yansıtan gazellerdir.
- Bu türe Nâbî'nin gazelleri örnek verilebilir.

2-Kaside

- Klasik Türk şiirinde gazelden sonra en çok kullanılan nazım şeklidir.
- Bir kişiyi veya yeri övmek için yazılan şiirlerdir.
- Edebiyatımıza Arap edebiyatından geçmiştir.
- Nazım birimi beyittir.
- En az 33, en çok 99 beyitten oluşur.
- Uyak düzeni gazel gibidir.
- İlk beytine "matla", son beytine "makta", şairin adının geçtiği beyte "taç beyit" denir.
- En güzel beytine "beytü'l-kaşid" denir.
- Divan edebiyatında kasideleriyle tanınmış şair "Nefi" dir.

1-Nesib(Teşbîb)

- Kasidenin giriş bölümüdür.
- Şiir yönünün en ağır bastığı bölümdür.
- Yapılan tasvire göre adlandırılır.
 - **Bahariye:**Bahar tasviri
 - **Şitaiyye:**Kış tasviri
 - **Bayramiye:**Bayram tasviri
 - **Temmuziye:**Yazdan ve sıcakktan söz edilen kasidelerdir.
 - **Ramazaniye:**Ramazan ayını türlü yönleriyle anlatan kasidelerdir.
 - **İydiye:**Bayramlarda sunulan veya bayram temasının işlendiği kasidelerdir.

2-Girizgâh

- Konuya giriş bölümüdür.
- Tek beyitten oluşur.
- Nesib bölümü ile medhiye bölümünü birleştiren basamak görevindedir.
- Şair, uygun ve nükteli bir sözle medhiyeye geçeceğini belirtir.

3-Medhiye

- Adına kaside yazılan kişi övülür.
- Övülen kişinin kişisel yetenekleri hiç dikkate alınmadan abartılı olarak yapılan bir övgüdür.
- Dili, diğer bölümlere göre daha ağırdır.

4-Teqazzül

- Kasidenin içinde bulunan gazeldir.
- Her kasidede bulunmaz.
- Şairlerin kasidenin içinde aşk ve şarap duygularına ayırdıkları bölümdür.
- Her kasidede bulunmayabilir.

5-Fahriye

- Şairin kendisini, kalemmini, şairliğini övdüğü ve rakiplerinden farklılığını anlattığı bölümdür.
- Her kasidede bulunmayabilir.

6-Dua

- Şair, kasidesine Allah'a dualar ederek devletinin, milletinin sağlığını temenni ederek kasideye son verir.

7-Taç Beyit

- Şairin isminin geçtiği bölümdür.

İşledikleri Konulara Göre Kasideler

1-Tevhîd

- Allah'ın birliğini, yüceliğini ve gücünün anlatıldığı kasidelerdir.

2-Münâcât

- Allah'a yalvarıp yakarmak, günahların bağışlanmasını dilemek için yazılan kasidelerdir.

3-Na't

- Hz. Muhammed ve dört halifenin övüldüğü, Hz. Peygambere yalvarıp ondan şefâat dilemek için yazılan kasidelerdir.
- Fuzulî'nin "*Su Kasidesi*" bu türün önemli örneğidir.

4-Methiye

- Padişah, sadrazam, şeyhülislam, vezir vb. dönemin önde gelen kişilerinin övüldüğü kasidelerdir.

5-Cülûsiye

- Padişahın tahta çıkmasını kutlamak için yazılan kasidelerdir.

6-Hicviye

- Birini kötülemek, yermek amacıyla yazılan kasidelerdir.

7-Mersiye

- Devlet büyüklerinden birinin ölümünden duyulan acının dile getirildiği kasidelerdir.

8-Tarih Kasidesi

- Övülen kişiyle ilgili bir olayın, o kişinin yaptırdığı bir yapıyla (cami, köprü, çeşme, han, hamam) ilgili tarihlerin belirtildiği kasidelerdir.

- İran edebiyatından edebiyatımıza geçmiştir.
- Genellikle uzun yazılması gereken öyküler bu türle anlatılır.
- Nazım birimi beyittir.
- Her beytin dizeleri kendi arasında uyaklıdır.
- Uyak dizeni: *aa, bb, cc, dd, ee, ...*
- Aruzun kısa kalıplarıyla yazılır.
- Beyit sayısı sınırsızdır.
- Günümüz roman ve hikâyenin yerini tutar.
- Aşk, dini ve tasavvufi konular, tarihi olaylar ve toplumsal konular işlenir.
- Beş mesneviden oluşan eserlere "hamse" denir.
- Hamse yazarları; *Ali Şîr Nevai, Taşlıcalı Yahya, Nevizade Atai, Nergisi, Genceli Nizami*
- Türk edebiyatında mesnevi tarzında yazılan ilk eser Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu Bilig" dir.
- Mesnevîde, anlamın her beyitte tamamlanması temel kuraldır.
- Mevlana'nın 25.700 beyit olan ve 6 cilt tutan ünlü tasavvufi eseri bu adla anılır.
- Şiir cümlesinin bir beyitte bitirilmeyip bir sonraki beyte sarkması kural dışıdır.
- *Leyla ile Mecnun, Hüsrev ile Şirin, Yusuf ile Züleyha* bu türün önemli örnekleridir.
- *İskendername*'de olduğu gibi tarihi, destani konular işlenir.
- *Harnâme*'de olduğu gibi hiciv konusu işlenebilir.
- *Edebiyatımızdaki önemli mesnevîler ve yazarları:*

Leyla ile Mecnun, Beg ü Bade : *Fuzuli*
İskendername, Cemşid ü Hürşid: *Ahmedi*
Harnâme, Hüsrev ü Şirin : *Şeyhi*
Hayrabâd, Hayriye : *Nabi*
Hüsn ü Aşk : *Şeyh Galip*
Risâletü'n Nushiye : *Yunus Emre*
Garipnâme : *Aşık Paşa*
Mantık-ut Tayr : *Gülşehri*
Vesilet'ün Necat : *Süleyman Celebi*

Amma ne kabîle kible-i derd a
Bil-cümle siyâh-baht ü rû-zerd a

Giydikleri Âftâb-ı temmûz b
İçtikleri şû'le-i cihân-sûz b

Vâdileri rîk'ü şîşe-i gam c
Kumlar sağısınca hüzn ü matem c

Hârghehleri dâd-ı âh-ı hirmân d
Sohbetleri ney gibi hep efgân d

Her birisi bir nigâra urgun e
Şemşir gibi dehân-pür-hûn e

Erzâkları belâ-yı nâ-gâh f
Ateş yağar üstlerine her gâh f

Şeyh Galip

Mef û lü /me fâ i lün /fe û lün

Günümüz Türkçesiyle

1. Fakat ne kabîle, dert kiblesi. Hepsinin bahtı kara, yüzü sarıdır.

2. Giydikleri temmuz güneşi, içtikleri cihanı yakmış alevdir.

3. Vadileri üzüntü sırcasının kumu, kumlar sayısınca hüznün ve yastır.

4. Çadırları yoksulluk âhının dumanı, konuşmalar ney gibi hep iniltidir.

5. Her biri sevgiliye vurgun, ağızları kılıç gibi kanlıdır.

6. Erzâkları ansızın gelen bela, üstlerine her an ateş yağar.

4-Kıt'a

- Genellikle beyit sayısı 2-12 arasındadır.
- Matla beyti yoktur.
- Nazım birimi beyittir.
- Felsefi ve toplumsal konular anlatılır.
- Çoğunlukla yergi konuları işlenir.
- Uyak düzeni: **ab /cb /db /e6**
- Mısra sayısı dörtten fazla olana "Kıta-i Kebire" denir.
- Anlam bütünlüğü gösterir.
- Aruzun her kalıbıyla söylenir.

Her kîmin var ise zâtında şerâret küfrü
İstilahât-ı ulum ile müselman olmaz

Ger kara taşı kızıl kan ile rengin etsen
Tab'a tağyir verip lâl'i Bedehşân olmaz

Eylesen tûtiye ta'lim-i edâ-yı kelîmât
Nutku insân olur ammâ özü insân olmaz

Her uzun boylu Şecâ'ar edebilmez da'vi
Her ağaç kîm boy atar serv-i hîrâmân olmaz

Fuzulî

5-Müstezat

- Nazım birimi beyittir.
- Beyitleri bir uzun bir kısa dizelerden oluşan özel bir gazel türüdür.
- Sözlük anlamı "artırılmış mısra" demektir.
- Kısa dizelere "ziyade" denir.
- Konusu ve kafiyesi gazel gibidir.

Müstezat Örneği

Bir goncayı sevdim kî bugün güller içinde
Cânânelik eyler
Bağlandı gönül zülfüne sünbüller içinde
Divânelik eyler

Yardum tenümi şâne gibi başdan ayağa
Ey tan yeli bir sor
Kîmdür kîm anun zülfine gönüller içinde
Kîm şânelik eyler

Şîrâzî esîr olalıdan beridür anun
Uş gice ve gündüz
İtleri ile bile yatur küller içinde
Yârânelik eyler

Şîrâzî

2.Bentlerden Oluşan Nazım Biçimleri

a)Tek Dörtlülükle Kurulanlar

1-Rubai

- İran edebiyatından edebiyatımıza geçmiştir.
- Tek dörtlülükten oluşur.
- Uyak düzeni: **aaçx**
- Felsefi konular işlenir.
- Sözlük anlamı "dörtlü, dörtlülük" demektir.
- Dizeler arasında anlam birliği vardır.
- Rubailerde genellikle mahlas kullanılmaz.
- İran edebiyatında "Ömer Hayyam", divan edebiyatında "Azîzade Halefî" ve Cumhuriyet dönemi edebiyatımızda "Yahya Kemal Beyatlı"

Eslâf kapıldıkça güzelden güzele
Fer vermiş o neşveyle gazelden gazele
Sönmez seher-î haşre kadar şi'r-i kadîm
Bir meş'aledir devredilir elden ele

a
a
x
a

2-Tuyuğ

- Türkçe bir sözcük olan tuyuğ, “şarkî söyleme, övme, kapalı söz” demektir.
- Sadece Türk edebiyatında görülen nazım şeklidir.
- Azeri ve Çağatay Lehçelerinde görülür.
- Tek dörtlükten oluşur.
- Uyak düzeni: **aaax**
- Halk şiirinde maniye benzer
- Konu olarak rubai ile aynıdır.
- Rubaiden farkı kalıbıdır.
- Aruzun “failâtün-failâtün-failün” kalıbıyla yazılır.
- Edebiyatımızdaki en önemli temsilcisi “Kadı Burhanettin” ve “Ali Şir Nevai” dir.

Hakka şükür koçların devrânudur
Cümle âlem bu demün hayrânudur
Gün batandan gün toğan yire değin
Aşk erinün bir nefes seyrânudur

Kadı Burhanettin

6-Dörtlüklerle Kurulanlar

1-Murabba

- Dörtlüklerden oluşan nazım biçimidir.
- Dörtlük sayısı 3 ile 7 arasındadır.
- Halk edebiyatının etkisiyle geliştirilmiştir.
- Uyak düzeni: **aaaa-bbba-ccca-ddda**
- Konu yelpazesi geniştir.
- Birinci bendin dördüncü dizesi her bendin sonunda tekrarlanıyorsa buna “murabba-ı mütekerrir” denir.
- **Namık Kemal** bu türün örneklerini vermiştir.

Geçti cânânın firakı cânıma
Tîr-i cevri gibi girdi kanıma
Nâleden bir kîmse gelmez yanıma
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma

Düşmanım gibi benim ol nev-cüvan
Şâd olur çün kîm gamından her zaman
Eyleyip ahvâlîmi bir bir beyân
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma

Firkatinden derd-i bî-pâyânımı
Hasretinden nâle vü efgânımı
Mâcerâ-yı dîde-i giryânımı
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma

Taşlıcalı Yahya Bey

1)Sevgilinin ayrılığı canıma cefa oku
gibi girdi. İnlememin çokluğundan
yanıma kîmse gelmez oldu. Ey hoş ve
hafif rüzgar bunları sevgilime söyle
2)O genç sevgili beni düşmanı gibi
görmekte, benim

üzüntümden, kederimden mutluluk
duymaktadır. Ey sabah rüzgarı, bu
halimi bir bir sevgilime anlat.

3)Ey tatlı rüzgar, sevgilinin ayrılığının
verdiği sonsuz dertleri, hasretiyle
inlediğimi, ağlayan gözümün macerasını
sevgilime anlat

2-Sarkı

- Divan şiirine Türklerin kazandırdığı nazım biçimidir.
- Bestelenmek amacıyla yazılır.
- Özel bir ezgisi vardır.
- Dörtlük sayısı 3*5 arasındadır.
- Tekrar bölümlerine “naçarât” denir.
- Uyak düzeni: **abab /cccb /dddb**
- Biçim bakımından murabbaya benzer.
- Aşk, eğlence konularını işler.
- En güzel örneğini **Nedim** vermiştir.

Gözlerin nergis-i şehla mı aceb
Dikenin gonca-i zîbâ mı aceb
Hep şükûfeleri cem ettin yüzün
Gül-sifânın yeni dünya mı aceb

a
a
x
a

Kimse bilmez ne çiçekşin cânâ
Yasemen gerçi kı ismin hâlâ
Gerdanın berg-i semendir ammâ
Ruhların lâle-i hamrâ mı aceb

b
b
b
a

Katmer olmuş nedir ol kâkûl-i nâz
Bağçe-i işvede ol sünbül-i nâz
Nedir ol çehrede bitmiş gül-i nâz
Dil ona hûlbül-i güya mı aceb

c
c
c
a

- Vasıta beyti her bendin sonunda değişdir.
- Vasıta beytinin mısraları birbiriyle kafiyeli olur.
- Edebiyatımızda "Bağdatlı Ruhi" ve "Ziya Paşa" bu türün örneklerini vermiştir.
- Uyak düzeni:

aa
xa
xa
xa
xa
...

(Terki̇b-hâne) 1.Bent

jj

Vasıta beyti

kk
xk
xk
xk
xk
...

(Terki̇b-hâne) 2.Bent

tt...

Vasıta beyti

3-Terbi (Taştir)

- Bir gazelin beyitleri üstüne, başa bir şair tarafından, aynı ölçü ve uyakla ikişer dize ekleyerek yazılan murabbaya denir.
- Edebiyatımızda az kullanılan bir nazım biçimidir.
- Uyak düzeni: aaaa-bbba-ccca-ddda

C-Bentlerle Kurulan Nazım Biçimleri

1-Terkib-i Bent

- Felsefi düşünceler, dini ve toplumsal konular işlenir.
- Bende sayısı 5-15 arasındadır.
- Her bend 10-20 dizedir.
- Uyak düzeni gazel gibidir.
- Her bendin sonundaki beyte "vasıta beyti" denir.

Bir katre içen çeşme-i pür-hûn-ı fenâdan
Başın alamaz bir dahi bârân-ı belâdan

a
a

Âsûde olam dersem eğer gelme cihâna
Meydâna düşen kurtulamaz seng-i kâzâdan

b
a

Sâbit-kadem ol merkez-i me'mûn-ı rızâda
Vâreste olup dâire-i havf u recâdan

c
a

Dursun kef-i hükmünde terâzû-yı adâlet
Havfin var ise mahkeme-i rûz-ı cezâdan

d
a

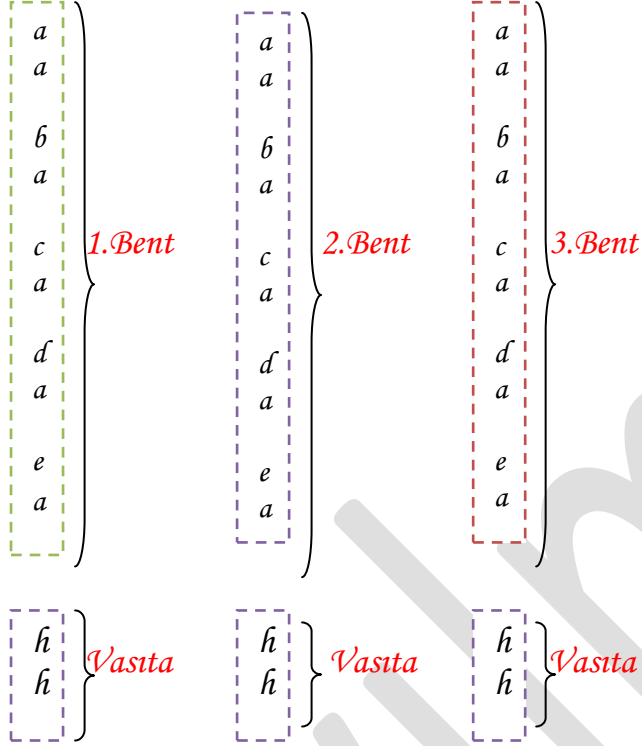
...

İdrâk-i maâli bu küçük akla gerekmez }
Zîrâ bu terâzû o kadar sıkleti çekmez } Vasıta beyti

s
s

2-Terci-i Bent

- Dini ve felsefi konular işlenir.
- Bütün özellikleri terkiib- bent ile aynıdır.
- Tek farkı, vasıta beytinin hiç değişmemesidir.
- **Ziya paşa** bu türde eserler vermiştir.

Musammatlar

- Dört veya daha fazla mısralı bentlerden oluşan şiirlerdir.
- Murabba, muhammes, müseddes, mü sebba, müsemman, mütessa, muaşşer gibi türleri vardır.
- Divan edebiyatında bentlerden oluşan nazım şekilleri arasında tahmis (beşleme), testis (altılama) sayılabilir.

Son Dönem Türk Edebiyatı Nazım Biçimleri

1-Sone

- Batı edebiyatından Türk edebiyatına geçmiş bir nazım biçimidir.
- Lirik konular işlenir.
- Kısa şiir, türkî anlamına gelir
- 14 dizeden oluşur.
- İlk 2 bendi dörder, son iki bende üçer dizedir.
- Uyak düzeni: **abba-abba-ccd-ede** veya **abba-abba-cdd-cee**
- Son dize duygu yönünden en güçlü dize olur ve şiirin bütün etkisini üzerinde toplar.
- Türk edebiyatında ilk kez "Servet-i Fünun" döneminde kullanılmıştır.
- İlk kez **Tevfik Fikret** kullanmıştır.

Makdem-i Yâr

Pervâne-i zerrin gibi her Zühre-i zerrin a
Titrerdî zümürü-d-geh-i lerezân-ı cemende b
Çağlardı leb-i sîm-i hıyâbân-ı semende b
Bir çeşme-i billûr ile bir cûy-i bilûrin a

Düşmüştü siyah berg-i şebe şebnem-i sîmîn a
Şebnem gibi titrerdî kâmer leyl üzerinde b
Bir şeb pere-i hufte bir âhû-yı çerende b
Vermişti bu nüzhet-gehe bir vahşet-i Nermin a

Cenap Şahabettin

2-Terza Rima

- İtalyan edebiyatına ait bir nazım biçimidir.
- Üçer dizelik bentlerden oluşur.
- Şiir bir dizeyle bitirilir.
- Uyak düzeni: **aba-bcb-cdc-ded-efe-a**

Mavi bir gölge uçtu pencereden a
Baktım; divâne bir küçük kelebek b
Yaramaz geldi kim bilir nerden a

Belli yorgundu, bir verimli çiçek b
Gibi serpildi lambanın yanına c
Bir duman uçtu, gitti titreyerek b

Anladım kıydı yavrucuk canına c
Söyle y mavi gölge, söyler eğer d
Bir ölümden de çok fenaysa bana a

Su karanlık, bu kimsesiz aeceler c

3-Serbest Şiir

- Bir şiirin, belli bir şekilsel bağa(ölçü, uyak) bağlı kalmadan yazılmasıdır.
- Bu tür şiirlerde amaç, ölçü ve uyağı kullanmadan bir iç uyum oluşturmaktır.

ANLATAMIYORUM

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kıfayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.
Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

4-Serbest Müstezat

- Aruz kalıbıyla yazılır.
- Uzunlukları farklı birkaç dizeden oluşur.
- Uzun dize, orta dize, kısa dize, en kısa dize gibi.
- Orta, kısa ve en kısa dizelerin ölçüsü uzun dizenin ölçüsünden çıkar.
- Uyak düzeni değişiklik gösterir.

Resim Yaparken

Fırçam kadid bir ağacın hasta bir dalı, a
Destimde müşteki heyecanlarla titriyor; b
Güyâ çiçek diye c
Bir hâk-i sebze döktüğü kanlarla titriyor b

On gündür işte uğraşır fikr ü sanatım ç
Bir mevc-i hisse vermek için şekl-i irtisâm; ç
Seyr eyleyim bu levhayı artık ale'd-devâm ç
Verdim emek diye c

Seyrelerim ve aczine kâil bu sanatın d
Takdise inhimâk ederim sun-ı kudreti e
Lâkin zamân olur f
Pek ruhsuz bulur da beğenmem tabiati e

Mutlak o gün beğenmek için hasta münfail g
Bir başka çehre giryeli bir çehre isterim h
Bundandır işte, şi'r olacak, yerde sözlerim h
Ba'zan figân olur! f
Tevfik Fikret

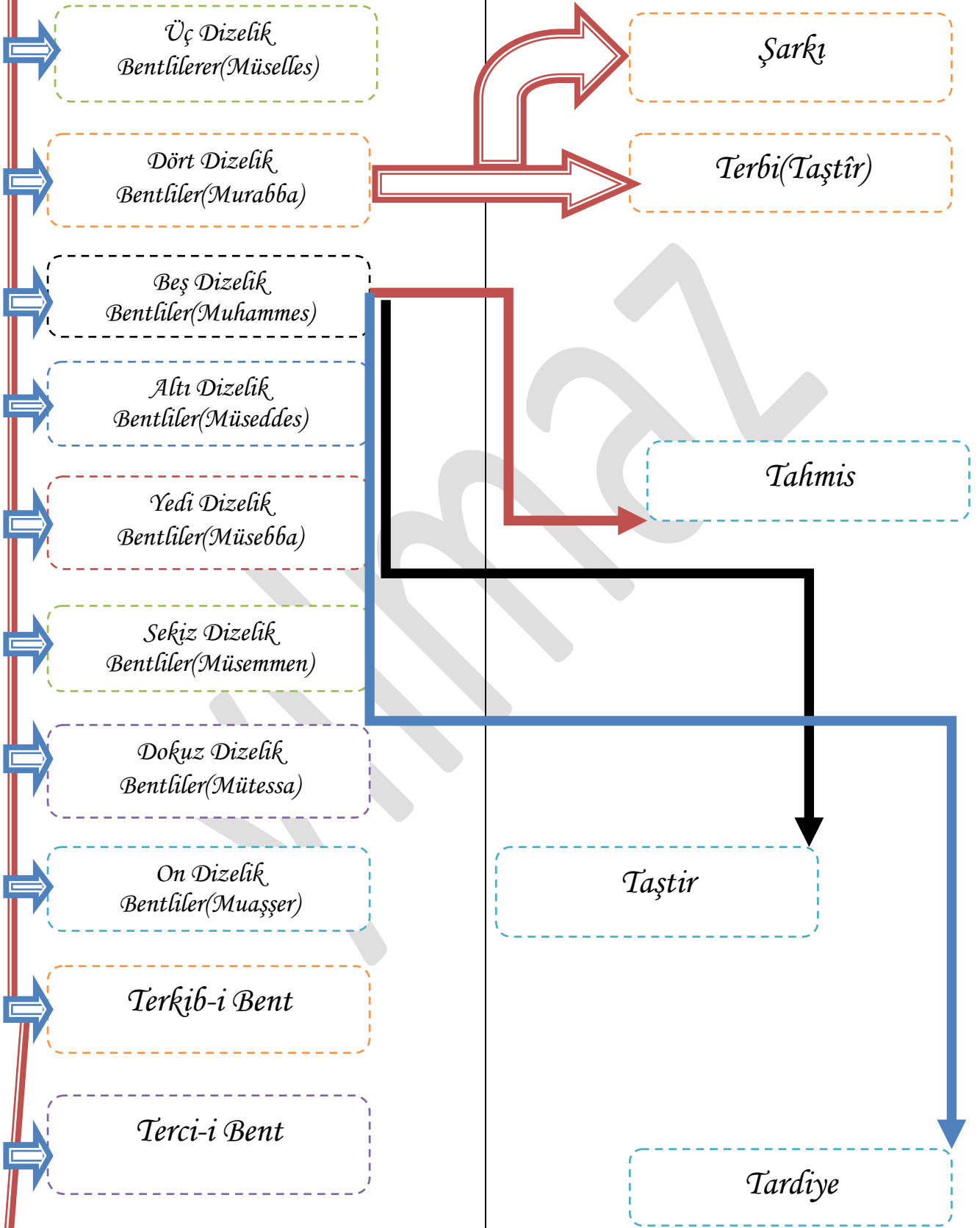
5-Triyole

- Batı edebiyatında 10 mısrayla kurulan bir nazım biçimidir.
- Uyak düzeni: **aaaa-aabb-bb**

6-Balad

- 14.yüzyılda doğmuş bir tür dans şarkısıdır
- Üç uzun bir kısa bentten oluşur.

Bentlerle Kurulan Nazım Şekilleri

2. Ünite
Şiirde
Yapı

Uygulamalar-1

Dolduralım-1

1. Aşağıdaki şiirlerin nazım birimlerini söyleyiniz.

Esti nesim-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem
Nefî

Nazım Birimi:

Neler çeker bu gönül söylesem şikâyet olur.
Şeyhülislam Yahya

Nazım Birimi:

Mavi bir gölge uçtu pencereden
Baktım: Avâre bir küçük kelebek;
Yaramaz geldi kim bilir nereden
Ali Canip Yöntem

Nazım Birimi:

Sevda yüceldi gitti,
Bıraktı, geldi gitti!
Gelişi güzel amma,
Kalbimi deldi gitti
O. Seyfi Orhon

Nazım Birimi:

İlkbaharı geldi Anadolu'nun,
Silifke'de çiçek açtı nar şimdi.
Her tarafı yeşillendi Bolu'nun,
Sultandağı benek benek qar şimdi.
Abdurrahim Karakoç

Nazım Birimi:

2. Aşağıdaki bilgilerin doğru/yanlış olduklarını karşısındaki kutucukta belirtiniz.

Şiiri oluşturan en küçük yapıya nazım birimi denir.

En küçük nazım birimi beyittir.

Dört dizenin ya da iki beytin birleşmesiyle oluşan nazım birimine kıta denir.

Halk şiirinin nazım birimi beyittir.

Bir şiirde dizelerin yer değiştirmesi anlamı bozar.

Divan şiirinde anlam iki dizede biter.

Şiirde birimleri bir araya getiren unsur temadır.

Şiirlerin yapısı, yazıldıkları döneme göre değişiklik gösterebilir.

Bir şiirin, içerik dışında kalan bölümüne biçim denir.

Ölçü ve uyak düzeni, dizelerin kümelenişi nazım biçimini belirler.

Dörtlük, Arap ve İran edebiyatından edebiyatımıza geçmiştir.

3. Aşağıdaki özelliklerle nazım biçimlerini eşleştiriniz.

Uzun öykülerin anlatıldığı, her beyti kendi arasında uyaklı dīvan şīiri

Serbest şīir

8'li hece ölçüsü ve dōrtlüklerle yazılan halk şīiri

Koşma

Genellikle 7'li hece ölçüsüyle söylenen, tek dōrtlükten oluşan, halk şīirinin en küçük biçimi

Mesnevi

Tek kuralı, "ölçüsüz şīir yazmak" olan yeni Türk şīiri

Şarkı

Bestelenmek için yazılan, bentlerle kurulan, çoğunlukla nakaratı olan dīvan şīiri

Semai

Bir kişi veya bir yeri övmek için yazılan en az 33, en çok 99 beyitten oluşan dīvan şīiri

Mani

11'li hece ölçüsüyle yazılan, en az 3, en çok 5 beyitten oluşan, çeşitli konuları işleyen halk şīiri

Kaside

4. Aşağıdaki nazım biçimlerini eşleştiriniz.

Koşma

Gazel

Müstezat

Nefes

Kaside

Mevlid

Türkü

Naat

Şathiye

Ninni

Sone

Koçaklama

Deme

Terzarima

Bilmece

Halk Edebiyatı

Divan Edebiyatı

Nazım birimiolan gazeller, aşk, şarap, kadın güzelliği bazen de felsefi konuları işler.

Halk şiirinin nazım birimi tür.

Gazelin en güzel beytinedenir.

Kaside, gazelden beyit sayısı ve yönüyle ayrılır.

Divan edebiyatındaki şarkı, çeşitli yönleriyle halk edebiyatındaki ye benzer.

....., iki dörtlük ve iki üçlükten oluşan, Batı edebiyatından alınmış bir türdür.

Beş mesneviden oluşmuş esere denir.

.....Allah'ı övmek, ona yalvarmak için yazılan, özel bir ezgiyle söylenen tasavvufi Türk Şiiridir.

Şairlerin şiirlerin genellikle son birimindekullanarak şiirin kendilerine ait olduklarını belirtirler.

Coşkun ve yiğitçe bir üslupla ve koşma nazım biçimiyle söylenen şiirleredenir.

Şiir birimleri, biretrafında birleşerek yapıyı oluşturur.

Divan edebiyatına Türklerin kazandırdığı ve dörtlüklerden oluşan divan şiiri nazım biçiminedenir.

1-)Aşağıdakilerden hangisi Halk edebiyatı nazım biçimlerinden değildir?

- a) Mani
- b) Koşma
- c) Semai
- d) Varsağı
- e) Tuyuğ

2-)Aşağıdakilerden hangisi bir nazım birimi değildir?

- a) Beyit
- b) Kıt'a
- c) Mani
- d) Dize
- e) Dörtlük

3-)Aşağıdaki nazım biçimlerinin hangisinin nazım birimi dörtlük değildir?

- a) Terkiib-i Bent
- b) Koşma
- c) Semai
- d) Mani
- e) Varsağı

4-)Aşağıdaki nazım biçimlerinden hangisinde aruz ölçüsü kullanılmamıştır?

- a) Gazel
- b) Kaside
- c) Tuyuğ
- d) Şarkı
- e) Mani

5-)Aşağıdakilerin hangisi yapısı yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- a) Koşma
- b) Semai
- c) Varsağı
- d) Gazel
- e) İlahi

Şiirde Tema

- Her eserin bir yazılış amacı, iletmek istediği bir mesaj vardır.
- Eserde iletilmek istenen mesaja "tema" denir.
- Şiirde işlenen temalar soyut bir kavram veya düşüncedir.
- Şiirde somutlaştırılan temaya da "konu" denir.
- Şiirde işlenen temanın şiirin yazıldığı dönemle ve şairle ilişkisi vardır.
- Temayı bulmak için "şair, bu şiiri için yazmıştır?" sorusu sorulur.

Dost ilinden gelen turna
Bekle kelamı kelamı
Uğrar ise yar yanına
Eyle selamı selamı

Kement olmuş zülfün bize
Elaz gözler süze süze
Yazılmıştır alnımıza
Hasret kalemî kalemî

Hey ağalar, hey gaziler
Yürekte yaram sızılar
Gönül yarı arzular
Bilmez trağı yakını

Erzurumlu Emrah

Konularına Göre Şiir Türleri

1-Lirik Şiir

- Aşk, ayrılık, ölüm ve özlem gibi konular işlenir.
- Duygu, coşku ve akıcılık söz konusudur.
- Gazel, şarkı, murabba, koşma, semai lirik şiire örnektir.
- İlk örneğini Yunan edebiyatından "Sapho" ve "Alkæus" vermiştir.
- Tanzimat döneminde bu şiir türüne "rebabi" denmiştir.
- Fuzuli, Nedim, Baki, Karacaoğlan, Yunus Emre, Tevfik Fikret, Yahya Kemal Beyatlı bu türde örnekler vermiştir.

Sakın bir söz söyleme, yüzüme bakma sakın
Sesini duyan olur sana göz koyan olur
Düşmanımdır seni kim bulursa cana yakın
Annen bile okşasa benim bağırm kıan olur

Faruk Nafiz Çamlıbel

2-Pastoral Şiiri

- Doğa güzelliklerini, kır ve doğa sevgisini, orman, yayla, dağ, köy ve çoban yaşamını, bunlara karşı duyulan özlemleri anlatan şiirlerdir.
- Şair doğa karşısındaki duygularını anlatıyorsa "idil", bir çobanla karşılıklı konuşuyormuş gibi anlatıyorsa "eglog" adını alır.
- İlk örneğini Yunanlı şairler "Theokritos" ve "Virgilius"
- Edebiyatımızda ilk örneğini "Abdülhak Hamit Tarhan" vermiştir. (Safra)

Uçun kuşlar uçun doğduğum yere
Şimdi dağlarında mor sümbül vardır
Ormanlar kıyısında bir serin dere
Dikenler içinde sarı gül vardır.

Rıza Tevfik Bölükbaşı

3-Didaktik Şiir

- Bilgi vermek, öğretmek, öğüt vermek gibi öğretici amaç taşıyan şiirlerdir.
- Duygu yönü zayıf olduğu için kuru bir üslubu vardır.
- Manzum hikâyeler ve fablar didaktiktir.
- İlk örneğini "*Hesiodos*" vermiştir.
- Edebiyatımızda "*ta'limi*" olarak bilinir.
- "*Kutadgu Bilig, Atabet-ül Hakayık, Garipname, Hayriyye, Hayrabat*" bu türün örneğidir.

İlim, kula açılmış bir kucaktır
Aydınlıktır, meş'aledir, ocaktır.
İlmin yüzü samimidir, sıcaktır.
Cehaletin yüzü soğuk, buz oğul.

4-Epik (Destansı) Şiir

- Destansı özellikler gösteren şiirlerdir.
- Kahramanlık, yiğitlik gibi konular işlenir.
- İlk örneği "*Homeros'un İliada ve Odysseia*" destanı kabul edilir.
- Epik şiirlerin çoğu insanları coşturduğu için lirik şiir özellikleri de taşır.

Dadaloğlum bir gün kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir

Dadaloğlu

Üç Şehitler Destanı

Atıldı bir Mehmetçik, büyüü bozdu,
Bir düşman süngüsüne, göğsünden,
Bu şehadetle kayalar yarıldı sanki,
Dipçik gürültüsünden.

Soruyordu herkes birbirine,
Parlayan şey bu mu?
Muzaffer oluyordu bileklerimizde,
Tarihinin ilk dipçik hücumu

...

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Mohaç Türküsü

Bizdik o hücumun bütün aşkıyla kanatlı
Bizdik o sabah ilk atılan safta yüz atlı
Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle
Canlandı o meşhur ova at kişnemesiyle
Fethin daha bir ülkeyi parlattığı gündü
Biz uğruna can verdiğimiz yerde göründü

...

Yahya Kemal Beyatlı

5-Satirik Şiir

- Kişinin ve toplumun bozuk ve akşak yönlerini iğneli, alaycı bir dille eleştiren şairlerdir.
- Halk edebiyatında "taşlama", Divan edebiyatında "hicviye", günümüz edebiyatında "yergi" adını alır.
- "Şeyhi, Nefi, Ziya Paşa" bu türün örneklerini vermiştir.

Cüzdanı görseler itin boynunda
Buyur baş sedire it ağa, derler
Eğer paran yoksa koynunda
Def ol git şuradan kurbaga, derler

Han-ı Yağma

...

Benim bu gidişe aklı ermiyor
Fukara halini kimse sormuyor
Padişah sikkesi selam vermiyor
Kefensiz kalacak ölümümüz bizim
Şu yalan dünyaya hoş olamadık
Şu sıksa öküze eş olamadık
Bir gün sıra gelip baş olamadık
Söylemeden âciz dilimiz bizim

...

Serdari

6-Dramatik Şiir

- Tiyatronun manzum şekline denir.
- Kaynağı eski Yunan edebiyatıdır.
- Eski Yunan edebiyatında, tiyatroyla birlikte doğmuştur.
- Batıda "Corneille", "Shakespeare", "Racine" bu türde örnekler vermiştir.

Hoşça kal doğduğum kent Turova
Çocuklarımız uçurumlardan atılıyor
Ahlaklılara kölelik için yalnızca
kadınlarımız
Bırakılıyor.

...

Verir zavallı memleket verir, ne varsa malını
Vücudunu, hayatını, ümidini, hayalini,
Bütün ferâğ-ı hâlîni, olanca şevk-i bâlîni. . .
Hemen yutun, düşünmeyin haramını, helâlîni
Yiyin efendiler, yiyin bu hân-ı can-fezâ sizin
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin
Bu harmanın gelir sonu, kapaştırın giderayak
Yarın bakarsınız söner, bugün çatırdayan ocağ
Bugün ki mideler kavî, bugün ki çorbalar sıcak
Atıştırın, tıksırın, kapaştırın, çanak çanak
Yiyin efendiler, yiyin bu hân-ı pür-nevâ sizin
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin

Tevfik Fikret

- Gelenek, bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlardır.
- Sosyal ve kültürel ortamın şiire kazandırdığı farklı söyleyiş ve özellikleri vardır.
- Her dilin kendine air bir şiir geleneği vardır.
- Her dilin kendi şiir geleneği, tarihi akış içinde oluşur.
- Şiir geleneği, daha önce yaşamış şairlerin eserleriyle oluşur.
- Geleneği oluşturan şairler arasında ilişkiler vardır.

Türk Edebiyatının Dönemleri

Destan Dönemi Türk Edebiyatı

1-Sözlü Edebiyat

- Türklerin, yazıyı kullanmadığı dönemde oluşmuştur.
- Sözlü edebiyat, dini törenlerden, av eğlencelerinden doğmuştur.
- Şairler, şiirlerini "khopuz" adı verilen saz eşliğinde söylemişlerdir.
- Bu dönem şairleri; "oyun, ozan, şaman, kam, baskı" gibi adlar almışlardır.
- Bu dönemde dil, yabancı etkilerden uzak olup sade Türkçedir.
- Bu dönem ürünleri: "koşuk", "sagu", "sav", "destan"

- Yazının Türkler arasında kullanılmasıyla başlamıştır.
- Bu dönem VIII. Yüzyılda başlar X. Yüzyıla kadar devam eder.
- Bu dönemde eserler "Köktürk" ve "Uygur" alfabesiyle yazılmıştır.
- Bu dönemde ortaya konulan ürünler "Köktürk Yazıtları" ve "Uygur Yazıtları" dır.
- Bu metinlerde dil yalın ve yabancı etkilerden uzaktır.
- Şiirde nazım birimi dörtlüktür.
- Şiirler "hece ölçüsü" ile yazılmıştır.

Din Çevresinde Gelişen Türk Edebiyatı

XI-XIIyy

- Kutadgu Bilig
- Divan ü Lügati't Türk
- Atabetü'l Hakayık
- Divan-ı Hikmet

13-14 yy

Coşku ve Heyecan Metinleri

- İlahi
- Nefes
- Gazel

Olay Çevresinde Oluşan Edebi Metinler

- Battalnâme
- Dede Korkut Hikayeleri
- Danişmentnâme
- Mesneviler

Öretici Metinler

- Tasavvufi Metinler
- Nasrettin Hoca Fıkraları

Halk Şiiri Geleneğinin Özellikleri

- Halkın oluşturduğu ve halk içinde oluşan şairlerdir.
- Halkın yaşama biçimini, acılarını, sevinçlerini, hayat a bakış tarzını yansıtır.
- Dili konuşma dilidir. Yabancı etkilerden uzaktır.
- İçten bir anlatımı vardır.
- Nazım birimi genellikle dördlüktür.
- Şiirler hece ölçüsüyle yazılır.
- Çoğunlukla yarım uyak kullanılır.
- Bu şiirler saz eşliğinde söylenir.
- Nazım şekilleri:
"Mani, türkü, ninni, tekerleme, destan, ağıt, koşma, semai, varsağı, ilahi, nefes, nutuk, deme"
- Şair son dördlükte mahlasını söyler.
- Bu şiirlerin toplandığı defterlere "cönk" denir.

- **Ritim:** 11'li hece ölçüsü
- **Uyak düzeni:** abcb-dddb-eeeb-ffff
- **Nazım birimi:** Dördlük
- **Birim sayısı:** Beştir
- **Teması:** Sevgilinin güzelliği
- **Nazım şekli:** Koşma

Divan Şiiri Geleneğinin Özellikleri

- Klasik(divan) şiirinin nazım birimi beyittir.
- Şiirler "aruz" ölçüsüyle yazılmıştır.
- Arapça-Farsça sözcükler ve tamlamalar kullanılır.
- Bu yüzden dili ağırdır.
- Medrese eğitimi almış şairler tarafından yazılır.
- Konudan çok, söyleyiş güzelliğine önem verilmiştir.
- Çok güçlü bir söyleyiş ve ritim özelliği vardır.
- Genellikle "tam ve zengin uyak" kullanılır.
- Şiirlerde imgeler çokça kullanılır.
- Klasik şiir, 13.yy da "Hoca Dehhani" ile başlamıştır.
- Nazım şekilleri:
"Gazel, kaside, mesnevi, müstezad, te rkib-i Bent, terci-i bent ..)
- Şair, son birimde mahlasını kullanır

İlgıt ilgıt esen seher yelleri a
Esip esip yâra değmeli değil b **değil:redif**
Ak elleri elvan elvan kınalı c
Karadır gösleri sürmeli değil b

Estirir de seher yeli estirir d
Kımini ağlatır kımini küstürür d **-ir:redif**
Kısmet ise kadir Mevla'm gösterir d
Çokça heves edip ögmeli değil b

Bir bölük turna da havada uçar e
İner enginlerden bir bade içer e **-ar:redif**
Eser seher yeli göğsünü açar e **-ç:Yarım U**
Yar göğsün bentleri düğmeli değil b

Karac' oğlan der ki konup göçmedim f
Ak göğsünün düğmelerini açmadım f **medim:redif**
Fursat elde iken alıp kaçmadım f **-ç:Yarım U**
Öldürmeli beni döğmeli değil b

Karacaoğlan

Bahar boldu vü gül meylî kılmadı könglüm a
Açıldı gonce vü lîkîn açılmadı könglüm a
(Ali Şir Nevai)

(Bahar geldi(ama) gönlüm güle meyletmedi. Gonca açıldı ama gönlüm açılmadı.)

Suya versün bağban gülzarı zahmet çekmesün a
Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin gülzâre su b
(Fuzulî)

(Bahçıvan gül bahçesini sele verse de boşuna yorulmuş olur.(Çünkü) bin gül bahçesine su verse de senin yüzün gibi bir gül açılmaz.)

Son Dönem (Modern) Türk Şiirinin Özellikleri

www.edebiyatogr

EKMEK VE
YILDIZLAR

- Yeni nazım biçimleri, Türk edebiyatında ilk kez, Tanzimat döneminden sonra kullanılmıştır.
- Bu nazım biçimleri edebiyatımıza Batı edebiyatından girmiştir.
- Bu geleneğe oluşan nazım biçimlerinde, bentlerdeki dize sayısı eşit olmayabilir.
- Bentler, şiir içinde başlı başına bir anlam bütünlüğü göstermezler.
- Şiire günlük hayat konu olmaya başlamıştır.
- Her şiirin, konusuyla ilgili bir adı vardır.
- Şiirde konu birliği vardır.
- Yeni Türk şiirinde nazım birimi "dize" dir.
- Dizede her zaman anlam bütünlüğü olmayabilir.
- Divan şiirindeki gibi soyut değil, somut konular işlenmeye başlanmıştır.
- Dizelerin kafiyelenişi, şairin isteğine göre değişir.
- Tekdüze ölçülerden çok karma ölçülere yer verilmiştir.
- Çoğunlukla "serbest ölçü" kullanılmıştır.
- Nazım şekilleri: "Sone, balad, terzarima, serbest müstezad"

Ekmeğ dizimizde
Yıldızlar uzakta ta uzakta
Ekmeğ yiyorum, yıldızlara bakarak
Öyle dalmışım ki sormayın
Bazen şaşırıp ekmeğ yerine
Yıldız yiyorum

Okçay Rifat

ELLER

Eller hepsi de beşer parmağtan,
Eller, türlü türlü ... yaşamağtan.

Buynu bükük eller, dizlerin üstünde
İster bir yabancının, ister kardeşimin de

Eller göbük üstünde, yok bir şey umrunda
Ellikten çıkmış eller, ekmeğ uğrunda

Derileri soyulanlar çamaşırdan
Eller, avuç içleri nasırdan

...

Ziya Osman Saba

Senin dudakların penbe
Ellerin beyaz
Al tut ellerimi
Tut biraz.

Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu.
Ben bu yüzden serinliğe hasretim
Okşa biraz.

Benim doğduğum köylerde
Buğday tarlaları yoktu
Dağıt saçlarını bebek,
Savur biraz

Cahit Kulebi

H
İ
K
A
Y
E

Şiirde
Gerçeklik ve
Anlam

Uygulamalar

Dolduralım

1-)Aşağıdaki dizeleri okuyarak dizelerdeki
değişken gerçeklikleri (imgeleri) bulunuz.

Örneğin

"Mavi bir gölge uçtu pencereden,
Baktım: âvâre bir küçük kelebek."

İmge: Mavi gölge

"Tutsaydım o ruh gitmeseydi."

İmge:

"Ben yürerüm yane yane
Aşk boyadı beni kırmızı
Ne âkilem ne divane
Gel gör beni aşk neyledi."

İmge:

"Yırtıldı yağmur bir kumaş gibi
Dağıldı kara sık iplikleri
Kırdı camları dolu, taş gibi
Göründü göğün mavilikleri."

İmge:

"Hasret dedikleri zorlu ateştir;
Bekledim, bağırmı dağladı gül gül."

İmge:

"Yıllardır kaybettim o tatlı sesi,
Bir türlü içimde ötmez o bülbül"

İmge:

"İnerdi gün doğarken sürüyle dağdan
Koyunlar çingiraksız çoban kavalı
Tılsımlı çeşmelerden su dolduran kız
Yanımızdan bir ahu gibi geçerdi"

İmge:

"Her gölge yeryüzünde bir ışığa mezardır,
Bilmem ki sönmez ateş hangi dünyada vardır."

İmge:

"Çınla ey coşkun deniz, kayalıklarda çınla!
Sar bütün kımsalları o dolaşık saçınla."

İmge:

"Dalgın nazarlarınla karıştırma, elverir
Sönmüş duran ocağa kıvılcımlı bir külü."

İmge:

"Baktım: Konuşurken daha bir kere güzeldin
İstanbul'u duydum daha bir kere sesinde."

İmge:

2-)Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları uygun
sözcüklerle doldurunuz.

Divan şiirinden genellikle ve
..... Uyak kullanılmıştır.

Halk şiirinin dili dilidir.

Divan şiirinde konudan çok
.....güzelliğine önem verilmiştir.

..... Şiirde anlam tek
dizede tamamlanmayabilir, düşünce öteki
dizeye geçebilir.

Halk şiirinin nazım birimi genellikle
.....tür.

Modern şiirde çoğunlukla
.....ölçü kullanılır.

Klasik şiirde(dıvan şiirinde) şairlerin şiirlerini
topladıkları kıtaplaradenir.

Modern şiir geleneğinde kullanılan yeni nazım
biçimleri edebiyatımıza
.....edebiyatından geçmiştir.

Dıvan şiirinin nazım birimitir.

Mani, türkü, koşma, ninnişiiri
geleneğinin nazım biçimleridir.

3-)Aşağıdaki şiirlerin birimlerini inceleyerek boşlukları doldurunuz.

"Yaş otuz beş, yolun yarısı eder
Dante gibi ortasındayız ömrün
Delikanlı çağımızdaki cevher
Yalvarmak yakarmak nafile bugün
Gözünün yaşına bakmadan gider."

Cahit Sıtkı Tarancı

Ölçüsü
Uyak düzeni
Teması
Nazım birimi
Bağlı olduğu gelenek:

Otuz Beş Yaş

"Seyrâni kaldır parmağın
Vaktidir Hakk'a durmağın
Deryaya akan ırmağın
Katre olsam sellerine."

Seyrani

Ölçüsü
Uyak düzeni
Teması
Nazım birimi

"Bahçenizde dut var mı
Havada bulut var mı
Ben yârimi kaybettim
Bulmaya ümit var mı."

Anonim

Ölçüsü
Uyak düzeni
Teması
Nazım birimi

"Bir dildeki aşkın oldu ola peydâ
Hâşa ki sivâ yanmaya hâşâk-âsâ

Bir câm araya dem gele şâyed sâkî
Dök hûn-ıo dilî şişeyi pâk et Yahya."

Şeyhülislam Yahya

Ölçüsü
Uyak düzeni
Teması
Nazım birimi
Bağlı olduğu gelenek:

"Sen ve ben
Ve deniz
Ve bu akşam ki lerzesiz, sessiz,
Topluyor büy-ı rûhunu güya
Uzak
Ve mai gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak,
Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz..."

O Belde

Ahmet Haşim

Ölçüsü
Uyak düzeni
Teması
Nazım birimi
Bağlı olduğu gelenek:

"Yeşil başlı gövel ördek,
Uçar gider göle karşı,
Eğricesin tel tel etmiş,
Döker gider yâre karşı."

Karacaoğlan

Ölçüsü
Uyak düzeni
Teması
Nazım birimi
Bağlı olduğu gelenek:

4-)Aşağıda verilen şiirlerin temalarını boşluklara yazınız.

Yâ Rab belâ-yı aşk ile kıl âşinâ beni
Bir dem belâ-yı aşktan etme cüdâ beni.

Fuzuli

Şiirin teması:

Gurbet ile düştü yolum
Ağlayıp gezer yürürüm
Efkâr ile deli gönlüm
Dağlayup gezer yürürüm

Kâtibi

Şiirin teması:

Seni düşündükçe
Gül dikiyorum elinin değdiği yere
Atlara su veriyorum
Dah bir seviyorum dağları

İlhan Berk

Şiirin teması:

Çocukluğum,çocukluğum...
Uzakta kalan bahçeler
O sabahlar,o geceler
Gelmez günler çocukluğum

Ziya Osman Saba

Şiirin teması:

Ve gönül Tanrı'sına der ki:
-Pervam yok verdiğin elemden;
Her mihnet kabulüm,yeter ki
Gün eksilmesin pencereden!

Cahit Sıtkı Tarancı

Şiirin teması:

5-)Aşağıdaki şiirleri uygun başlıklarla eşleştiriniz.

.....
Rüya gibi bir yazdı.Yarattın hevesinle,
Her anını,her rengini,her şiirini hazdan
Hala doludur bahçeler en tatlı sesinle!
Bir gün,bir uzak hatıra özlersen o yazdan

Tren Sesi

.....
Her yalana kınmışım,
Her söze inanmışım,
Ben artık sevgiden de,
Bıkmışım,usanmışım!

Gemiciler

.....
Biz dalgalar,fırtınalar kahramanı yititleriz
Ufuklardan ufuklara haber sorar gezeriz,
Güneşlerde uyuklayan yamaçları
Kalbi duran tarlaları bıraktık,
Gölge veren ağaçları
Sevmiyoruz biz artık,
Sevgilimiz
Ey deniz!
İşte biz:
Nihayetsiz
Maviликler volcusu!

U
S
A
N
Ç

.....
Garibim;
Ne bir güzel var avutacak gönlümü,
Bu şehirde
Ne de bir tanıdık çehre;
Bir tren sesi duymaya göreyim
İki gözüm,
İki cesme...

G
E
Ç
M
İ
Ş

.....
Sakın bir söz söyleme..Yüzüme bakma sakın
Sesini duyan olur,sana göz koyan olur.
Düşmanımdır seni kim bulursa cana yakın,
Anan bile okşarsa benim bağrım kan olur...

Y
A
Z

Ş
İ
R
İ
S
K
A
N
Ç

- Anlam, iletişim sırasında iletinin alıcıda uyandırdığı her türlü etkidir.
- Her şiirin anlamı birbirinden farklıdır ve şiiri her okuyan farklı bir şekilde anlamlandırır.
- Bir şiirin çeşitli zamanlarda, farklı kişilerce değişik yorumlanabilmesi şiirin çok anlamlı olduğundanır.
- Okurum bilgi, kültür seviyesi, zevk ve anlayışı, ruh hali, yaşı, yaşadığı ortam şiiri farklı anlamlandırmasında etkilidir.
- Biri şiiri yorumlarken şunlara dikkat etmek gerekir;
 - Şiirin yazıldığı dönemin şartlarına,
 - Şairin edebi kişiliğine,
 - Şairin bağlı olduğu geleneğin özelliklerine,
 - Şiirin çok anlamlı olduğuna
- Yorumlama yapılırken şiiri meydana getiren parçalar arasında ilişki kurulmalı, her parçanın bütün içindeki işlevi belirlenmelidir.

örnek

Hayır hayal ile yoktur benim alış verişim;
İnan ki her ne demişsem, görüp de söylemişim.
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek;
Sözün odun gibi olsun, hakikat olsun tek.

Yukarıdaki şiirden aşağıdaki yargılardan hangisi çıkarılamaz?

- a) Şair, görmediği şeyler hakkında konuşmaz.
- b) Şairin sözleri hayal dünyasının izlerini taşır.
- c) Şair, başkalarının hoşuna gitmese de doğruyu söyler.
- d) Hayaller, gerçekleri çarpıtabilir.
- e) Söylediklerimiz gördüklerimizden farklı şeyler olmamalıdır.

- Bir şiir, onu kaleme alan şairin izlerini taşır.
- Şairin kişiliği, kültür birikimi, dünya görüşü, sanat ve hayat anlayışı şiirin oluşumunda etkilidir.
- Bir şiir bire bir şairin hayatını anlatmaz, bu yüzden de bir belge niteliği taşımaz.

örnek

Derinden derine ırmaklar ağlar,
Uzaktan uzağa çoban çeşmesi,
Ey suyun sesinden anlayan bağlar,
Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi?

Gönlünü Şirin'in aşkı sarınca
Yol almış hayatın ufuklarınca;
O hızla dağları Ferhat yarınca
Başlamış akmaya çoban çeşmesi...

Faruk Nafiz Çamlıbel

Ç
O
B
A
N

Ç
E
Ş
M
E
S
İ

Yukarıdaki şiirden hareketle, şair için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- a) Şiirlerinde ölçü ve kafiyeye özen gösterir.
- b) İçten, samimi, anlaşılır bir anlatımı vardır.
- c) Halk şiir geleneğiyle divan şiiri geleneğini birleştirmiştir.
- d) Halk şiiri geleneğinden etkilenmiştir.
- e) Öze dönme, millî olma çabası vardır.

Şiir (Coşku ve Heyacanı Dile Getiren Metinler)

Uygulamalar

Eşleştirelim

Aşağıda, şairlerle ilgili verilen bilgileri de dikkate alarak, şairler ve şiirleri doğru olarak eşleştiriniz.

Fuzuli: Divan şairi. Bağdat ve civarında yetişti. 1556'da Kerbelâ'da öldü. Aşk, elem, ayrılık temalarını Azeri Türkçesiyle işlemiştir.

Karacaoğlan: 17. yüzyıl saz şairlerindedir. Güneydoğu Anadolu'da yaşadığı sanılmaktadır. Hece ölçüsüyle yazdığı koşma, destan ve semailerinde aşk, gurbet, tabiat, yurt güzellikleri temalarını işlemiştir.

Aşık Veysel(1894-1973): Sivas'ta doğan saz şairidir. Yedi yaşındayken çiçek hastalığından kör oldu. Şiirlerinde aşk, yaşama sevinci, özlem, gurbet ve tabiat temalarını işledi.

Ahmet Haşim(1887-1933): "Fecr-i Ati(Tanzimat sonrası Türk Edebiyatı Dönemlerinden biridir)topluluğunun temsilcilerindedir. Batı şiiri geleneğinden etkilenmiştir. Şiirlerinde konu ve anlamdan çok, müziğe ve söyleyiş güzelliğine önem vermiş. "akşam, akşamın hüznü, kırmızı, sarı, göl, meyhatp..." sözcüklerini ve bu kavramlarla ilgili imgeleri çok kullanmıştır

Orhan Veli(1914-1950): İstanbul'da doğdu. Garip veya Birinci Yeni denilen şiir anlayışının öncüsüdür. Şiirlerinde sıradan insanların hayatlarını, kıramsarlıklarını, vurdumduymazlıklarını yalın bir üslupla anlatmıştır.

Necip Fazıl Kısakürek(1905-1983): İstanbul'da doğdu. Öğretmenlik yaptı. Şiirlerinde insan, kainat, madde ve ruh problemlerini, insanın iç alemindeki çatışmalarını, gizli duygu ve tutkularını işledi.

*Gülen yüzün görülmezdi
Bu aşk bende dirilmezdi
Güle kıymet verilmezdi
Aşk ve maşuk olmasa*

*Geceler toptağa benimle inmiş
Kasırga benimle kopmuş denizde.
Sanırım vebalı elim gezinmiş,
Çürüyen ağaçta, hasta benizde.*

*Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabib
Kılma derman kim helâkim zehr-i dermanındadır.*

*Gün bitti, ağaçta neş'e söndü.
Yaprak ateş oldu, kuş da yakut;
Yaprakla kuşun parıltısından
Havzın suyu erguvane döndü*

*Ağlama sevdiğim gene gelirim
Güzeller içinde seni bulurum
İflah olmaz bu derd ile ölürüm
Güzeller serdarı giysin karalar*

*Ne bir güzel var avutacak gönlümü
Bu şehirde,
Ne tanıdık bir çehre;
Bir tren sesi duymaya göreyim
İki gözüm iki çeşmez*

Manzume

- Ölçülü ve uyaklı manzum parçalardır.
- Öğretici konular ve akılda kolay kalması istenen düşünceler bu nazım şekliyle yazılır.
- Estetik kaygı taşımazlar.
- Çağrışım yönü ve imgeleme zayıftır
- Manzum hikâyeler birer manzumedir.

Manzum Hikaye

- Toplumunu ilgilendiren olaylar işlenir
- Mensur hikâyelerdeki gibi olay, yer, zaman, kahramanlar vardır
- Daha çok ders veren, eğitici, öğretici, etkileyici konular seçilir.
- Ölçü ve uyağa dikkat edilir.
- Anlam, alttaki dizelerde devam eder.
- Karşılık konuşmalara yer verilir.
- Dizelerin uzunlukları aynı olmayabilir.
- Bu nazım şekli edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nden sonra girmiştir.

Mensur Şiir

- Duygu ve düşünceleri şiirde görüldüğü anlatan, ancak ölçüsü ve uyağı olmayan bir yazı türüdür.
- Bu eserlerde iç ahenk önemlidir.
- Bu türü Türk edebiyatında ilk kez Halit Ziya Uşaklıgil kullanmıştır.

Manzume ve Şiir Arasındaki Ayırıcı Özellikler

- Şiirde anlatılanları düz yazıyla ifade edemeyiz,
- Manzumede anlatılanları düz yazıyla ifade edebiliriz.
- Şiirde olay örgüsü yoktur,
- Manzumede olay örgüsü vardır.
- Şiirde bireysellik duygu ve çağrışım ön plandadır,
- Manzumede toplumsal konular yaşanmış veya yaşanabilecek olaylar işlenir.
- Şiirde çok anlamlılık ve imge ağır basar,
- Manzumede ise sözcükler genellikle gerçek anlamda kullanılır,
- Manzumeler genellikle didaktik metinlerdir.

Önde zeytin ağaçları arkasında yâr
Sene 1946
Mevsim
Sonbahar
Önde zeytin ağaçları neyleyim neyleyim
Dalları neyleyim
Yâr yoluna dökülmedik dilleri neyleyim
Yâr yâr
Seni kara saplı bir bıçak gibi sineme sapladılar
Değirmen misali döner başım
Sevda değil bu bir hışım
Gel gör beni darmadağın,
Tel tel çözülüp kalmışım
Yâr yâr
Canımın çekirdeğinde diken
Gözümün bebeğinde sitem var
Bedri Rahmi Eyüboğlu

Beş on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile ben
Sabahleyin çıkıvermiştim evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek;
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmiyerek!
Adım başında derin bir buhayre dalgalanır,
Sular kararadı mı, artık gelen gelir dayanır.
Bir elde olmalı kândil, bir elde iskândil,
Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!
Elimde bir köca değnek, onunla yoklayarak,
Önüm adaysa basıp, yok, denizse atlayarak,
Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden,
Lisân-ı hâl ile amma rükûa niyyet eden-
O sâlhurde, harâb evlerin saçaklarına,
Sığınmış öyle giderken, hemen ayaklarına
Delûlimin köca bir şey takıldı... Bakıtım ki:
Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski.
Bu bir hamal küfesiymiş... Aceb kimin? Derken;
On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden,
Gerildi, tekmeyi indirdi öyle bir küfeye:
Tekermekçi küfe bitâb düştü tâ öteye.
-Benim babam senin altında öldü, sen hâlâ
Kurumla yat soğakın ortasında böyle daha!
O anda karşıkî evden bir orta yaşlı kadın
Göründü:

-Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!
Ne istedin küfeden yavrum? Ağzı yok, dili yok,
Baban sekiz sene kullandı... Hem de derdi ki: "Çok
Uğurlu bir küfedir, kalmadım hemen yüksüz..."
Baban gidince demek kaldı âdetâ öksüz!
Onunla besliyeceksin ananla kardeşini.
Bebek misin daha öğrenmedin mi sen işini?"
Dedim ki ben de:

Ayol dinle annenin sözünü...
Fakat çocuk bana haykırdı eksitip yüzünü:
-Sakallı, yok mu işin? Git, cehennem ol Şuradan!
Ne dirlanıp duruyorsun sabahleyin oradan?
Benim içim yanıyor: Dağ kadar babam gitti...
-Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?
Adamcağız sana, bak hâl dilince söylerken...
-Bırak hanım, o çocuktur, kusura bakınmam ben...
Adın nedir senin, oğlum?

-Hasan.

-Hasan, dinle.

Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle.
Benim de yandı içim anlayınca derdinizi...
Fakat, baban sana ismarlayıp da gitti sizi.
O, bunca yıl çalışıp alınun teriyle seni
Nasıl büyüttü? Bugün, sen de kendi kardeşini,
Yetim bırakmıyarak besleyip büyütmelisin.
-Küfeyle öyle mi?
Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi,
-Ki ezmeği istedi görmekle reh-güzarında-
İlelebed çekecek düş-i ıztırarında!

K

Ü

F

E

-Hay hay! Neden bu söz lâkin?
Kuzum, ayıp mı çalışmak, günahı mı yük
taşımak?
Ayıp: Dilencilik, işlerken el, yürürken ayak,
-Ne doğru söyledi! Öp oğlum amcanın elini...
-Unuttun öyle mi? Bayramda komşunun gelini:
"Hasan, dayım yatı mekteplerinde zâbittir;
Senin de zihnün açık... Söylemiş olaydık bir...
Koyardı mektebe... Dur söyleyim" demişti hani?
Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!

Söz anladım uzun, hem de pek uzun süreceğ;
Benimse vardı o gün birçok işlerim göreceğ;
Bıraktım onları, saptım yokuşlu bir yoldan,
Ne oldu şimdi aceb, kim bilir, zavallı Hasan?

Bizim çocuk yaramaz, evde dinlenip durmaz;
Geçende Fâtih'e çıktık ikindi üstü biraz.
Kömürçüler kapısından girince biz, develer
Kızın merakını celbetti, dâima da eder:
O yamrı yumru beden, upuzun boyun, o bacak,
O arkasındaki püskül ki kuyruğu olacak!
Hakikaten göreceğ şey değil mi ya? Derken,
Dönünce arkama, bakıtım: Beş on adım geriden,
Belinde enlice bir şal, başında âbâni,
Bir orta boylu, güler yüzlü pür-i nürânî;
Yanında koşkocaman bir küfeyle bir çocuk,
Yavaş yavaş geliyorlar. Fakat tesâdufe bak;
Çocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim...
Şu var ki, yavrucağın hâli eskisinden elim:
Ciliz bacaklarının dizden altı çırpıplak...
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne
gezer!

Düğümlü alunun üstünde sâde bir çember.
Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryad;
Nazar değil o bakışlar, dümü-i istimdad.
Bu bir ayaklı sefalet ki yalnayağ, baş açık;
On üç yaşında buruşmuş cebin-i safi, yazık!
O anda mekteb-i rüşdiyyeden taburla çıkan
Bir elliden müteceviz çocuk ki, muntazaman
Geçerken eylediler ihtiyarı vakfe-güzin...
Hasan'la karşılaşırken bu sahne oldu hazin;
Evet, bu yavruların hepsi, pür südud-i şebab,
Eder dururdu birer aşıyan-ı nura şitab.
Birazdan oynıyacak hepsi bunların, ne iyi!
O, yük değil, kaderin bir cezası ma'süma...
Yazık, günahı nedir, bilmeyen şu mahkûma!

Mehmet Akif Ersoy

Metin ve
Şair

Uygulamalar

Dolduralım

1-)Aşağıdaki cümlelerde verilen boşlukları uygun şekilde doldurunuz.

.....doğal dil kullanılır.

.....düşüncelerin,
.....duyguların ifadesine
başvurulur.

Okuyucuda yoğun duygu hali
uyandıran,söyleyiş ve ahengi ön planda
olan,yan anlam bakımından zengin
metinleredenir.

Manzumeler yapı,dil ve anlatım
bakımındandaha yakındır.

.....estetik kaygı taşımazlar.

Manzume edebiyatımızda
.....döneminden sonra
yazılmaya başlanmıştır.

Nazım şeklinde yazılmış her metnin şiir
özelliği

2-)Aşağıdaki cümleleri "doğru-yanlış" olarak değerlendiriniz.

Manzum hikâyelerinde olay örgüsü vardır/yoktur.

Şiirde olay örgüsü vardır/yoktur.

Duygu ve çağrışım şiirde ön plandadır/manzum
hikâyede ön plandadır

Eşleştirelim

3-)Aşağıdaki nazım biçimleri ile özelliklerini eşleştiriniz.

Denizlerden
Esen bu ince hava saçlarında eğlensin
Bilsen
Melâl-i hasret ü gurbetle ufk-ı şâma
bakan

M
A
N
Z
U
M
E

Çelebim,gel bakalım,gel!..Dikilip
durma,çay iç!...
Hsata cnalandı,ner dersin?Bunu
ummazdın a hiç...
Kahraman milleti gördün ya: Biraz
silkindi,
Leş yiyen kargaların sesi birden dindi!

Ş
İ
İ
R

OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN EDEBİ METİNLER

Göstermeye Bağlı
Edebi Metinler

Anlatmaya Bağlı
Edebi Metinler

Geleneksel Türk Tiyatrosu
Karagöz
Orta Oyunu
Meddah
Köy Seyirlik Oyunları

Modern Tiyatro
Trajedi
Komedi
Dram

Roman
Hikaye(Öykü)
Masal
Destan
Halk Hikayeleri
Mesnevi
Manzum Hikaye

ANLATMAYA BAĞLI EDEBİ METİNLER

Metin ve
Zihniyet

- Zihniyet; bir dönemin sosyal ve siyasi olayları, kültürü, sanat zevki, insanlar arası ilişkiler düzeni, bilimsel ve teknik düzeyi, yaşam biçimi, eğitim anlayışı, gelecek kaygısı ve inanç sistemleridir.

- Anlatmaya bağlı metinler, yazıldıkları dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik yapısını yansıtır.
- Edebi metinler yazıldıkları dönemin sanat zevkine uygun olarak dönemin dil ve kültürü kullanılarak yazılırlar.
- Edebi metinler, yazıldıkları dönemin sanat zevkini yansıtır.

Yapı

Olay ve olay örgüsü

Kişiler

Mekan

Zaman

Ç
A
T
I
Ş
M
A

- Edebi metinlerde, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi biri olmazsa diğeri olmayan zıtlıklar ve karşılaşmaların olmasıdır.
- Metnin temasıyla doğrudan ilgisi vardır.

Olay ve olay örgüsü

- Anlatmaya bağlı metinlerin en önemli öznesidir.
- Anlatılan olaylarla gerçek hayatta bire bir karşılaşmak mümkün değildir
- Anlatılanlar kurgulanmış olaylardır
- Metinlerdeki gerçekliğin doğal gerçeklikten farkı: "kurmaca bir gerçeklik" olmasıdır

Kişiler

- Edebi metinlerin temel unsurlarındandır
- Kişiler gösterdikleri özelliklere göre 2 grupta incelenir:

TIP

Benzerlerinin özelliklerini kendi üzerinde taşıyan sembolik kişiliklerdir.

KARAKTER

1-)Değişken bir kişilik yapısına sahip olan kişilerdir.
2-)Ayırt edici özellikleri vardır.
3-)Sadece kendilerini temsil ederler.

Tip-Karakter Farkı

- Tipin toplumsal boyutu vardır
- Karakter, birey olarak ele alınır
- Toplumsal sorunlar tip üzerinden işlenir
- Karakter, kendi sine ait olaylarla anlatılır.

Zaman

- Metinlerde olaylar belli bir zamanda geçer
- Zamanı belirgin metinler olduğu gibi zamanı belirsiz metinler de vardır
- Edebi metinlerde zaman şu biçimlerde karşımıza çıkar:
 - Eserin yazılış zamanı
 - Eserin içindeki zaman
 - Eserdeki olayı anlatma zamanı
 - Eserin okuma zamanı

Mekân

- Olayın veya durumun hangi çevrede gerçekleştiğini anlatan unsurdur
- Bazı metinlerde, olayın çevresini çizen bir unsurken, bazı metinlerde geri plana itilir
- Mekân ismi gerçek olsa da yazar onu kurgular

Tema

- Edebi metinlerin yapısını oluşturan unsurlar "metnin teması" etrafında bir araya getirilir
- Tema, yazıldıkları dönemin özelliklerini yansıtır
- Temayı bulmak için "Metinde anlatılan nedir?" sorusu sorulur

Dil ve Anlatım

- Metinlerde aynı olay işlense de metinlerin birbirinden farklı olmasının nedeni ifadededir

1-Anlatım Biçimi

- Edebi metinlerde anlatıcı, kırmacanın sınırları içinde varlığından söz edilen kişidir.
- Anlatıcı, yazar ile kırmaca metin arasındaki kişidir.
- Üç çeşit anlatıcı bakış açısı vardır:

Kahraman Anlatıcı Bakış Açısı

- Bu bakış açısında anlatıcı, eserin kişilerinden biridir.

"Bundan sonra okulda ne falakayı gördük, ne de Hoca Efendi'yi! Şimdi ben kimi hapsirirken görsem, pek küçükken yaptığım bu şakayı hatırlarım. Gülümserim. Kalbimde belirsiz bir acı sızlar."

Ömer Seyfettin

Gözlemci Anlatıcı Bakış Açısı

- Gözlemci anlatıcı olayların akışını etkilemez, yalnızca aktarıcıdır
- Amacı okuyucunun anlatılanları daha iyi anlamasını sağlamaktır

Mal müdürü, daire kahvecisi Hacı Haşim'in oğlu Mustafa'ya yollayıp âşâr emanet memuru Salih Efendi'yi çağırtdtı.
-İşi de varsa bırakşın gelsin, dedi.
Salih Efendi gelince:
-Buyur bakalım, dedi, şu kapıyı kapa da, gel şuraya otur, sana bir kırt masalı anlatayım.

M.Şevket Esendal

İlahi Anlatıcı Bakış Açısı

- Anlatıcının her şeyi bilip her şeye hakim olduğu bakış açısıdır
- Anlatıcı, kıhramanların zihinlerine ve iç dünyalarına girer.

"... Ve bunlar sefaletlerinden bihaber görünüyordardı. Kendilerini alıp götüreceğ, uzaklara pek uzaklara götüreceğ bir araba, bir sedye, bir tabut, bir kısrıga, bir yıldırım, bir şey bekliyordardı. Fakat yüzlerine bakın bulunmuyordu. Bir zabit, bir hasta bakıcı yoktu..."

Ahmet Hikmet Müftüoğlu

Not:

Bir metinde birden fazla bakış açısı kullanılabilir.

2-) Dil

- Anlatmaya bağıli metinlerde dil, doğal dilden farklıdır
- Sebebi, edebi metinler estetik bir kaygıyla oluşturulurlar, dil de buna bağıli olarak belli kıurallara ve sanat ilkelere bağılidir
- Dil, yan anlam bakımından zengindir
- Dil, sanatsal işlevde kullanılır

Metin ve Gelenek

- Gelenek, zaman içinde oluşan ve belli kuralları, özellikleri barındıran bir bütündür
- Bir gelenek içinde her metin, kendi tarzında daha önce yazılmış birçok metinden yararlanır ve daha sonra yazılacak metinlere de kaynaklık edebilir.
- Destan geleneği, masal geleneği, fıkra geleneği vb.

Anlama ve Yorumlama

- Edebi metinlerde dil, şiirsel işleviyle kullanıldığı için metin yan anlam bakımından zengindir
- Metin her okunduğunda yeni anlamlar kazanır
- Metni okuyan her insan, bilgisi, görgüsü ve psikolojik durumuna göre yorumlar.

Metin ve Yazar

- Eserde, yazarın hayatının, yetişme tarzının içinde yaşadığı çevrenin, sanat anlayışının ve kültür düzeyinin etkisi vardır.

Anlatmaya ve Göstermeye Bağlı Edebi Metinlerin Karşılaştırılması

BENZERLİKLER

- Her iki metinde de insana özgü gerçeklikler anlatılır
- Her iki metin de kurmacadır, edebi metindir
- Her iki metinde de yorumlama ve dönüştürme söz konusudur
- Her iki metnin yapısını; olay örgüsü, kişiler, zaman ve mekân unsurları oluşturur

FARKLILIKLAR

- Anlatmaya bağlı edebi metinlerde amaç, anlatma;
- Göstermeye bağlı edebi metinlerde amaç, göstermedir
- Anlatmaya bağlı edebi metinlerde olaylar, kişiler ve mekân zihnimizde canlandırabileceğimiz şekilde, tasvirlerle anlatılır.
- Anlatmaya bağlı edebi metinlerde ruh tahlillerine yer verilir.
- Göstermeye bağlı edebi metinlerde oyuncular ruh hallerini jest ve mimikleriyle göstermeye çalışırlar

ROMAN

- Romanda olaylar geniş ve ayrıntılı olarak anlatılır.
- Ana olay etrafında olaycıklar vardır.
- Şahıs kadrosu geniştir.
- Kahramanlar bütün yönleriyle ele alınır.
- Karakter çözümlenmeleri yapılır.
- Zaman olarak geri dönüşler olur.
- **Akımlarına göre romanlar;**
 - Romantik, realist, naturalist, estetik, izlenimci, dışavurumcu, toplumcu, yeni roman. ...
- **Konularına göre romanlar;**
 - **Sosyal roman:**
 - Toplumsal sorunların işlendiği romanlardır.
 - **Tarihi roman:**
 - Konularını tarihte yaşamış kahramanlarla, onları kuşatan gerçek veya hayali kişilerin hayat ve maceralarından alan romanlardır.
 - Üç Silahşörler (**Alexandre Dumas**),
 - Devlet Ana (**Kemal Tahir**),
 - Küçük Ağa (**Tank Buğra**)
 - **Serüven romanı**
 - Günlük hayatta gerçekleşmesi çok zor olan şaşırtıcı, gizemli olayları sürükleyici bir anlatımla ele alan romanlardır.
 - Robinson Cruseo (**Daniel Defoe**)

Tahlil romanı (Psikolojik)

- İnsanların psikolojik durumlarını, olaylar karşısındaki tepkilerini işleyen romanlardır.
- Eylül (**Mehmet Rauf**) **Tezli roman**
- Düşünceye dayalı romanlardır.
- Sefiller (Victor Hugo)
- Meyhane (Emile Zola)
- İntibah (Namık Kemal)
- Sergüzeşt (Samipaşazade Sezai)
- Araba Sevdası (R. **Mahmut Ekrem**)

ROMAN'DA İLKLER

- Roman türünün ilk örneklerini 15. yüzyılda Fransız yazar Rabelaise "**Gargantua**" adlı eseriyle vermiştir.
- Dünya edebiyatında ilk roman;
 - Cervantes'in "**Don Kişot**"
- Türk edebiyatında ilk roman;
 - Şemsettin Sami'nin "**Taaşuk-ı Talat ve Fitnat**"
- Türk edebiyatındaki ilk çeviri roman;
 - Yusuf Kamil Paşa "**Telemak** (Fenelone)"
- Türk edebiyatındaki ilk edebi roman;
 - Namık Kemal "**İntibah**"
- Türk edebiyatındaki ilk realist roman;
 - R. Mahmut Ekrem "**Araba Sevdası**"

- Türk edebiyatındaki ilk köy romanı;
 - Nabizade Nazım "Karabibik"
- Türk edebiyatındaki ilk psikolojik roman;
 - Mehmet Rauf "Eylül"
- Türk edebiyatındaki ilk tarihi roman;
 - Namık Kemal "Cezmi"
- Türk edebiyatındaki ilk töre romanı;
 - Halide Edip Adıvar "Sinekli Bakkal"
- Türk edebiyatındaki ilk tezli roman;
 - Y. Kadri Karaosmanoğlu "Yaban"
- Batı tekniğine uygun ilk roman;
 - Halit Ziya Uşaklıgil "Aşk-ı Memnu"
- Romantizmden realizme geçişin ilk örneği;
 - Sergüzeşt (Sami Paşazade Sezai)

ROMANDA ZAMAN

- Romanda zaman birkaç saat, birkaç gün olabileceği gibi, bir insan ömrü kadar hatta daha uzun bir süre de olabilir.
- Romanda iki türlü zaman vardır:

Gerçek zaman

- ❖ Olayların yaşandığı, kişilerin içinde bulunduğu zamandır

Kozmik zaman

- ❖ Kahramanların içinde buldukları zamanda geriye dönerek anlattıkları, önceden yaşanmış zamandır

ROMANDA KİŞİ

- Romandaki kişiler toplumun her tabakasından seçilebilir
- Romandaki kişiler tip, karakter ve şahsiyet olmak üzere üç gruba ayrılır

ROMANDA DİL VE İFADE ÇEŞİTLERİ

- Dil ve ifade unsurları romana edebi değer kazandıran unsurlardır
- Dilin sade ya da süslü olması, kısa ya da uzun cümlelerin kullanımı, anlatımın nasıl kurulduğu gibi özellikler üslubu oluşturur.
- Romancı, olayları anlatırken monolog ve diyaloglardan yararlanır
- **Monolog**, bir kişinin kendi kendisiyle konuşmasıdır
- **Diyalog**, kişilerin birbirleriyle karşılıklı konuşmasıdır

ROMANDA KONU

- İnsan hayatını ilgilendiren her konu işlenir
- Roman; insan, çevre ve toplumdaki çatışma öğelerine dayandırılmalıdır
- Romanın konusu insanın kendisiyle, başkasıyla, çevresiyle çatışmasıdır
- Toplumdaki sınıfsal ve sosyal çatışmalar, savaşlar, romanı sürükleyebilecek konulardır

HIKAYE

- Olmuş veya olması mümkün olayları yer ve zaman kavramına bağlı olarak anlatan kısa sanat eserleridir.
- Tek bir olay vardır.
- Şahıs kadrosu dardır.
- Kişiler, çoğu zaman hayatlarının belli bir anı içinde anlatılır.
- Hikâyelerde düşündürmekten çok, duygulamak ve heyecanlandırmak esastır.
- Batı'da ilk hikâyeİ
 - Decameron Hikâyeleri (Bocacio)
- Türk edebiyatında ilk hikâye;
 - Letai-i Rivayet (Ahmet Mithat Efendi)
- Batılı anlamda ilk realist hikâye;
 - Küçük Şeyler (Sami Paşazade Sezai)
- Hikâye dünya edebiyatında iki tarzda gelişmiştir:

1-)Maupassant Tarzı Hikâye (Olay Hikâyeciliği)

- Klasik hikâye ve olay hikâyesi olarak bilinir.
- Olaylar serim, düğüm, çözüm sırasına göre anlatılır.
- Bir ana düğüm geliştirilir ve çözülür.
- Batı'da
 - Guy de Maupassant
- Türk edebiyatında;
 - Ömer Seyfettin
 - Refik Halit Karay
 - Reşat Nuri Güntekin

- Yakup Kadri Karaosmanoğlu

2-)Şehov Tarzı Hikâye (Durum Hikâyeciliği)

- Kesit hikâyesi ve modern hikâye olarak da bilinir.
- Olay yoktur, yaşamın bir kesiti, bir anı, insanın belli bir zamandaki durumu anlatılır.
- Bu tarz hikâyelerde duygu ve hayal ön plandadır.
- Batı'da;
 - Anton Çehov
- Türk edebiyatında;
 - Sait Faik Abasıyanık
 - Memduh Şevket Esenal

3-)Modern Hikâye

- Bu tür hikâyelerde, insanların her gün gördükleri fakat düşünemedikleri bazı durumların gerisindeki gerçekleri hayaller ve birtakım olağanüstülüklerle gösterilir
- Bu anlayışla ilk hikâye 1920 yılında Batı'da yazılmıştır
- En önemli temsilcisi Franz Kafka'dır
- Türk edebiyatındaki temsilcisi Haldun Taner'dir
- Haldun Taner, hikâyelerinde genellikle büyük şehirlerimizdeki yozlaşmış tipleri, sosyal ve toplumsal bozuklukları, felsefi bir yaklaşımla irdeler

ROMAN-HİKAYE
FARKI

- Roman, hikâyeye göre daha uzundur.
- Romanda, temel öge kişidir. Hikâyede ise olaydır.
- Romanda birden çok olay, hikâyede ise tek olay vardır.
- Romandaki kişiler karşımıza bir karakter olarak çıkar. Hikâyelerde ise bir karakter olarak çıkmaz.
- Romanda çevre geniştir. Hikâyede ise çevre sınırlıdır ve ayrıntılı olarak anlatılmaz.
- Romanlarda anlatım ağır ve sanatlıdır. Hikâyelerde ise yalın, anlaşılır ve özlüdür.

MODERN HİKAYE ÖRNEĞİ

"Elimi uzatsam benim olacak bir vazoya sirt çevirip başkasına kıptirince onu benden çalınmış saymak neden?.. Kendi densizliğimden..

Bu huyda bir insan için, artirma yerinden daha üzücü, daha kahir verici bir yer düşünülebilir mi?

Artirma nedir? Almaga çabuk karar veremediginiz bir matahin başkalari tarafından artirilip gözünüzün önünde götürüldüğünü görmege katlanmaktan başka?...

Haldun Taner

Hafız Nuri Efendi, kapının arkasından şemsiyesini aldı, yavaşça sokağa çıktı. Neden? Bir işi mi var? Birini mi görecekti? Hiçbir işi yok, Hiç çıkmasa da olabilirdi. Ancak, çıkmış bulundu. Ayakları onu dört yol ağzına doğru götürdü. İki evin arasındaki dar aralıktan, vagonların geçtiği görülüyor! Geçti, geçti, sonra birdenbire bitti. Oooooh!.. Nuri Efendi, rahatsız olmuştu. Edirne'den İstanbul'a kadar gelmişsin, Sirkeci kaç adımlık yer! Şöyle yavaş yavaş, kamil kamil gitse olmaz mı?... Deli gibi, sanki kelle götürüyor.

Hafız Nuri Efendi, köşeye dayanmış duruyordu. Birdenbire yanında birini gördü. Kavaf'ın Şükri... Arka sokağtan mı çıktı?... Nuri Efendiye:

- Birini mi bekliyorsun? Diye sordu.
- Yooooook!...
- E, duracak mısın? Diye sordu.
- Bilmem, duruyorum işte...
- Yoksa, bir dalgan mı var?
- Yooooook... Ne dalgam olacak!
- Olur a! İnsan bu...
- Nuri sesini çıkarmadı.

Memduh Şevket Esendal

OLAY HİKAYESİ ÖRNEĞİ

ALACAĞARANLIK içinde sivri, siyah bir kıyanın belli belirsiz hayali gibi yükselen Şalço Burcu uyanıktı. Vakit vakit inlediği trampete, boru seslerini akşamın hafif rüzgârı derin bir uğultu halinde her tarafa yayıyor... Kederli bağırışmalarıyla ölümü hatırlatan küfürbaz karga sürüleri, bulutlu havanın donuk hüznünü daha beter artırıyor. Mor dağlar gittikçe koyulaşıyor, gittikçe kararıyordu. Yamaçlardaki dağınık gölgeler, kuşsuz ormanlar, hiçkıran dereler, kaçan yollar, ıssız korular, sanki korkunç bir fırtınanın gürlemesini bekliyorlardı.

Ömer Seyfettin

HALK HİKAYESİ

- Gerçek ve hayali birtakım olayların, maceraların nesilden nesile anlatılmasıyla oluşur
- Halk hikayeleri destan dönemimin sonunda ortaya çıkmış eserlerdir
- Halk hikayelerinde tarihi olaylar (destana göre) daha azdır
- Nazım ve nesir karışıktır. Zamanla nesir kısmı ağırlık kazanır
- Olaylar ve kişiler (destana göre) gerçeğe daha yakındır
- Halk hikayeleri, destanla roman arasında bir geçiştir
- Halk hikayeleri XV: yüzyıldan sonra "ozanlar değil, aşık"lar tarafından anlatılmaya başlanmıştır
- Destanlardaki "alp tipi" yerini "aşık tipi"ne bırakmıştır
- Kahramanlık konularının yanında aşk konuları da işlenmiştir.

Kahramanlık Hikayeleri

Koroğlu,
Kırmanşah

Aşk Hikayeleri

Kerem ile Aslı,
Aşık Garip,
Elif ile Mahmud,
Tahir ile Zühre,
Gül ile Ali Şir

Halk Hikayelerinde Kahraman

- ❖ Günlük hayatta zor rastlanabilecek idealist tiplerdir
- ❖ Normal insanın yapabileceklerinin yanında, arzu ettiklerini de gerçekleştirebilecek özelliklere sahiptir

Halk Hikayelerinde Olay

- ❖ Kendi içinde tutarlı olmak şartıyla her çeşit olay işlenir
- ❖ Kahramanlık ve aşk gibi konular işlenir

Halk Hikayelerinde Mekan ve Zaman

- ❖ Genellikle belli bir zaman ve mekân yoktur
- ❖ Hayal unsurları kullanıldığı için zaman ve mekânın sınırları belli değildir
- ❖ Halk hikayelerine en yakın tür masaldır

Halk Hikayesinin Masaldan Farkı

- ✓ Masallar, mensur ve yoğun bir anlatıma sahiptir
- ✓ Halk hikayeleri nazım-nesir karışıktır
- ✓ Masallar, çocuklara anlatılmak üzere çoğunlukla büyükanneler tarafından oluşturulur
- ✓ Halk hikayeleri, usta anlatıcı kabul edilen aşıklar tarafından her yaştan ve sınıftan insana anlatılmak üzere yaşanmış olabilecek bir olaydan esinlenerek oluşturulur.

Türk Halk Hikayelerinin Yapısını Oluşturan Bölümler

FASİL

- ❖ Aşık bu bölümde dinleyiciyi hazırlamak ve ustalığını göstermek için bir "divanı" söyler
- ❖ **Divanı**: Özel bir ezgiyle ve hece ölçüsüyle söylenen şüirdir.
- ❖ Divanınin ardından sırasıyla bir **türkü**, **tekerleme**, eski ustaları anmak için **üç şür**, **mizahi bir atışma** söylenir.

DÖŞEME

- ❖ Manzum veya mensur cümlelerden oluşan kalıplaşmış bir giriştir.
- ❖ Hikayenin kahramanları ve onların aileleri bu bölümde tanıtılır.

HIKAYENİN ASIL KONUSU

- ❖ Hikaye bu bölümde etkili bir biçimde anlatılır.

SONUÇ VE DUA

- ❖ Aşk hikayelerinin büyük bir çoğunluğu vuslata ermeden biter
- ❖ Bunlar için gerçek kavuşmanın öbür dünyada olduğu söylenir

EFSAANE

- ❖ Vuslatın gerçekleşmediği hikayelerde sevgililerin diğer dünyada vuslata ereceklerine işaret edilir.

- Türk hikayelerinin en eski örneği **Dede Korkut Hikayeleri**'dir

DEDE KORKUT HİKAYELERİ

- ❖ Türk toplumunun benliğini, gelenek ve göreneklerini, inanış ve hayat tarzını, yönetim biçimini göstermesi bakımından çok önemlidir.

MASAL

- Çoğunlukla halk tarafından oluşturulur.
- Ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa aktarılır.
- Konusu tamamıyla hayal ürünüdür.
- Kişiler insanüstü güçler taşırlar.
- Anonim eserlerdir. (Anonim: Yazarı belli olmayan demektir.)
- Masallar, “Evvvel zaman içinde, kalbur saman içinde ...” gibi tekerlemelerle başlar.
- Anlatılan olaylar olağanüstüdür.
- Masalın kahramanları, olağanüstü güçler taşıyan insanlarla birlikte cinler, periler, şeytanlar, devler, cadılar, cüceler gibi hayali varlıklardır.
- Masallarda, dağlar, ağaçlar, sular gibi cansız varlıklara da insana ait özellikler yüklenebilir.
- Masallarda yer ve zaman kavramları belirsizdir.
- Masallarda genellikle geniş zaman veya öğrenilen geçmiş zaman kipi kullanılır.
- Masallarda, kısa cümleler ve canlı bir konuşma dili kullanılır.
- Masallar, “tekerleme (döşeme), olay, dilek” bölümlerinden oluşur.
- Masallarda genellikle zıt durumların (iyilik-kötülük, doğruluk-haksızlık, adalet-zulüm) mücadelesi vardır.
- Masalların sonunda kötüler cezalandırılır, iyiler ödüllendirilir ve her zaman mutlu sona ulaşılır.
- Masallarda; çoğunlukla dini ve milli motifler olmaz.
- Günümüzde yapma masallar da yazılmaktadır.

- Masalların Hindistan’dan doğduğu sanılmaktadır.
- Masallar, çoğunlukla didaktiktir.

FABL

- ❖ Kahramanları hayvanlar, bitkiler ve cansız varlıklardır.
- ❖ Manzum olarak yazılırlar.
- ❖ Batıda ilk örneği Ezop Masalları’dır.
- ❖ Ezop Masalları’nın kaynağı Hint filozofu Beydaba’nın yazdığı “Kefile ve Dimne” adlı eserdir.
- ❖ Bu türü ünlendiren yazar, Fransız yazar La Fontaine’dır.
- ❖ Türk edebiyatında batılı anlamda fabl, Tanzimat döneminde Şinasi’nin La Fontaine’den çevirileriyle görülmeye başlamıştır.

DESTAN (EPOPE)

- ✓ Ulusların hayatını derinden etkileyen olayları, olağanüstü özellikler katarak anlatan ürünlerdir.
- ✓ Ulusların bilinmeyen dönemlerinde oluşur.
- ✓ Destanların merkezinde, bir toplumu derinden etkileyen gerçek bir olay veya kişiler vardır.
- ✓ Destanın yapısı;
 - olay örgüsü,
 - kişiler,
 - zaman,
 - mekân
- ✓ Destanlarda zaman ve mekân çoğunlukla belirsizdir.
- ✓ Kahramanları olağanüstü özellikler taşır.

- ✓ Destanlar, oluştukları toplumun yaşam biçimini, inancaçlarını yansıtır.
- ✓ İlk destanlar şiir şeklinde söylenmiştir.
- ✓ Destanların çoğu anonimdir.
- ✓ Destanların oluşumu uzun zaman alır.

DESTANLARIN OLUSUMU

1-OLUŞ DÖNEMİ

- Halkın hayalinde derin iz bırakmış bir olay ve bu olayların etrafında olduğu kahramanların olması gerekir.
- Zamanla kuşaktan kuşağa aktarılan olaylar değişikliklere uğrar, olağanüstü özellikler kazanır.

2-YAYILMA DÖNEMİ

- Halk, destan konusu olayları ağızdan ağıza, nesilden nesile aktarır.

3-DERLEME DÖNEMİ

- Büyük bir halk şairi çıkarak olayları nazım şeklinde söyler. Böylece milletin destanı ortaya çıkar.

DESTAN ÇEŞİTLERİ

1-DOĞAL

- Halk tarafından sözlü olarak meydana getirilen destanlardır.
- Ulusların ilk dönemlerini yansıtır. Sonradan yazıya geçirilmiştir.
- Şiir-düz yazı karışık destanlar da vardır ancak destanlar genelde manzumdur.
- Gerçek ve gerçek dışı unsurlar iç içedir.
- Halkın ortak kültür ürünleridir.

2-YAPMA

- Bazı şair ve yazarlar kendi milletlerinin tarihine ait olaylara, kendi duygu ve düşüncelerini de katarak bu olayları destanlaştırır.
- Yazanın üslup özelliklerini yansıtır.

NOT

- ❖ Doğal destanlar kendiliğinden ortaya çıkar,
- ❖ Yapma destanlar kişilerin yaratıcılığından doğar.

TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDAKİ ÜNLÜ DESTANLAR

DOĞAL DESTANLAR

YAPMA DESTANLAR

TÜRK DESTANLARI

DÜNYA DESTANLARI

TÜRK DESTANLARI

DÜNYA DESTANLARI

İSLAMİYET ÖNCESİ

1. ALTAY-YAKUT DES.

- YARATILIŞ

2. SAKA DESTANLARI

- ALPER TUNGA
- ŞU DESTANI

3. HUN DESTANLARI

- OĞUZ KAĞAN

4. GÖKTÜRK DESTANI

- BOZKURT
- ERGENEKON

5. UYGUR DESTANI

- TÜREYİŞ
- GÖÇ

İSLAMİYET SONRASI

1. SATUK BUĞRA HAN (Karahanlılar)

2. MANAS (Kırgız)

3. BATTALGAZİ

4. CENGİZNAME

5. DANIŞMENT GAZİ

6. KÖROĞLU DESTANI

YARADILIS DESTANI

*EVRENİN VE İNSANLARIN YARADILIS SÜRECİ ANLATILMIŞTIR.

1. GILGAMIŞ

(SÜMER)

2. İLİADA VE ODYSSEİA

(YUNAN)

3. ŞEHNAME

(İRAN)

4. KALEVELA

(FİN)

5. MAHABHARATA VE RAMAYANA

(HİND)

6. ŞİNTO

(JAPON)

7. İĞOR

(RUS)

8. NİEBELUNGEN

(ALMAN)

9. BOEWULF

(İNGİLİZ)

10. LA CİD

(İSPANYA)

1. ÇANAKKALE

(F.h. Dağlarca)

2. ÇANAKKALE ŞEHİTLERİ DESTANI

(m.a. ersoy)

3. ÜÇ ŞEHİTLER DES.

(f.h. dağlarca)

4. KUVAYI MİLLİYE DESTANI

(nazım hikmet)

ERGENEKON DESTANI

İL HANIN KÜÇÜK OĞLU KİRYAN'IN EŞİ VE YEĞENİ NÜKÜZ DÜŞMÄNDAN KAÇIP DAR BİR GEÇİDE VARDILAR. DAĞIN DORUĞU OLAN BU YERE DAĞ KEMERİ ANLAMINDA "ERGENE" KELİMESİYLE "DİK" ANLAMINDAKİ "KON" KELİMESİNİ BİRLEŞTİREK "ERGENEKON" ADINI VERDİLER. BURADA ÇOĞALDILAR. 400 YIL SONRA BURAYA SIĞAMADILAR. GEÇİT ARADILAR. BİR DEMİRCİ DAĞIN DEMİR KISIMINI ERİTEREK YOL AÇTI. VE ESKİ YURTLARINA DÖNDÜLER.

TÜREYİŞ DESTANI

ESKİ TÜRK BEYLERİNDEN BİRİNİN ÇOK GÜZEL İKİ KIZI VARDIR. BU BEY, KIZLARI İLE SADECE TANRILARIN EVLENEBİLECEĞİNİ DÜŞÜNÜR. VE KIZLARINI YÜKSEK BİR KULEYE YERLEŞTİRİR. BİR SÜRE SONRA BU KULEYE GELEN BİR KURDUN TANRI OLDUĞU DÜŞÜNÜCESİYLE KIZLAR BU KURTLA EVLENDİRİLİR.

GÖÇ DESTANI

YU-LUN TİĞİN ÇİNLİLERLE OLAN SAVAŞI SONA ERDİRMEK İÇİN OĞLU GALI TİĞİN'İ BİR ÇİN PRESESİYLE EVLENDİRİR. ÇİNLİLER PRENSESE KARŞILIK TANRI DAĞI'NIN ETEĞİNDEKİ KUTLU DAĞ ADINI TAŞIYAN KAYAYI İSTERLER. MEMLEKETTEKİ BÜTÜN KUŞLAR, HAYVANLAR, KENDİ DİLLERİYLE BU KAYANIN GİDİŞİNE AĞLADILAR. KİTLİK VE KURAKLIK BAŞLADI. BÖYLECE YURTLARINI BIRAKARAK GÖÇ ETMEK ZORUNDA KALDILAR.

BATTALGAZİ DESTANI

BATTALGAZİ BİR ARAP SAVAŞÇISIDIR. VIII. YY'DA EMEVİLERİN HRİSTİYANLARLA YAPTIKLARI SAVAŞLARDA BÜYÜK KAHRAMANLIKLAR GÖSTEREN ABDÜLLAH İSİMLİ BİR KİŞİDEN DOĞMUŞTUR. BATTAL "KAHRAMAN" DEMEKTİR.

ALPER TUNGA DESTANI

MÖ VII. YY'DA YAŞAMIŞ SAKA HÜKÜMDARI. ORTA ASYA'DAKİ TÜM TÜRK BOYLARINI BİRLEŞTİRMIŞTİR. İRANLI MED HÜKÜMDARLARIYLA MÜCADELE ETMİŞTİR.

KÖROĞLU DESTANI

SEYİS YUSUF ADINDAKİ BİR KİŞİNİN BOLU BEYİ İLE OLAN MÜCADELESİ ANLATILMAKTADIR. KÖROĞLU, HAYATINI YOKSUL VE ÇARESİZLERE YARDIM EDEREK GEÇİRİR.

CENGİZ-NAME

MOĞOL HÜKÜMDARI CENGİZ'İN HAYATI, KİŞİLİĞİ VE FETİHLERİ İLE İLGİLİ OLARAK CENGİZ'İN OĞULLARI TARAFINDAN İDARE EDİLEN TÜRKLER TARAFINDAN OLUŞTURULMUŞTUR.

MANAS DESTANI

XI İLE XII. YY'DA MEYDANA GELMİŞTİR. MANAS, İSLAMİYETİ YAYMAK İÇİN MÜCADELE EDEN BİR KAHRAMANDIR. AYRICA BU DESTANDA, İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK KÜLTÜR, İNANÇ VE KABULLERİNİN TAMAMINI GÖRMEK MÜMKÜNDÜR.

ŞU DESTANI

MÖ IV. YY'DA YAŞAMIŞ SAKA HÜKÜMDARIDIR. MAKEDONYALI BÜYÜK İSKENREL İLE MÜCADELELERİNİ ANLATILMAKTADIR.

OĞUZ KAĞAN DESTANI

MÖ 209-174 TARİHLERİ ARASINDA HÜKÜMDARLIK YAPMIŞ HUN HÜKÜMDARI METE'NİN HAYATI ETRAFINDA ŞEKLLENMİŞTİR.

BOZKURT DESTANI

BİR SAVAŞ SONUNDA SAĞ KALAN TEK TÜRK'ÜN DİŞİ BİR KURT TARAFINDAN BÜYÜTÜLMESİ VE TÜRKLERİN TEKRAR GÜÇLENMESİ ANLATILMAKTADIR.

SATUK BUĞRA HAN DESTANI

SATUK BUĞRA HAN'IN İSLAMİYET'İ YAYMAK İÇİN VERDİĞİ MÜCADELE ANLATILIR.

DANIŞMENT GAZİ DESTANI

ANADOLU'NUN FETHİNİ VE BU MÜCADELENİN KAHRAMANLARINI ANLATAN, XII. YY'DA SÖZLÜ OLARAK ŞEKLLENEN XIII. YY'DA YAZIYA

.....GEÇİRİLEN DESTANLARDIR. 80

MESNEVİ

- ✓ Klasik Türk edebiyatına Fars edebiyatından geçmiştir.
- ✓ Türk edebiyatının manzum romanları sayılabilir.
- ✓ Mesnevîde her beyit kendi arasında kafiyelenir.(aa-bb-cc-...)
- ✓ Aruzun kısa kalıplarıyla yazılır.
- ✓ Mesnevîde her beytin anlamı kendi içinde tamamlanır.
- ✓ Beyitler arasında konu birliği vardır.
- ✓ Beş mesnevîden oluşan eserlere **HAMSE** denir
- ✓ Hamse sahibi başlıca şairlerimiz:
 - Ali Şir Nevai,
 - Taşlıcalı Yahya,
 - Nev'izade Atayi...
- ✓ Türk edebiyatının ilk uzun mesnevîsi XI. Yyda Yusuf Has Hacib'in yadığı Kutadgu Bilig(Kutlu olma bilgisi) adlı eseridir.
- ✓ Mesnevîler konularına göre:
 - Aşk mesnevîleri (Leyla ile Mecnun),
 - Din ve tasavvuf konulu mesnevîler(Mevlîd),
 - Didaktik mesnevîler (Hayriyye),
 - Evlenme ve sünnet törenlerini anlatan mesnevîler,
 - Bir kentin güzelliğini anlatan mesnevîler (Şehrengiz),
 - Savaş ve kahramanlık konulu mesnevîler (Gazavatname),
 - Mizahi konulu mesnevîler(Harname),
 - Tarihi konulu mesnevîler(Muradname),

- ✓ Mesnevîlerin anlatımı masala benzer.Tasvirler ve anlatış olağanüstü olabilir.
- ✓ Yer ve zaman belirsizdir.
- ✓ Kahramanlar olağanüstü davranışlarda bulunurlar.
- ✓ Aşk konulu mesnevîlerde cin,peri,dev,cadı,ejderha gibi masal motifleri çok bulunur.
- ✓ Alegorik-sembolik özellik taşıyanları da vardır.(Harname-Hüsni ü aşk)
- ✓ Mesnevî nazım şekliyle yazılan eserler özellikle şu bölümlerden oluşur:
 - Dibâce(önzöz),
 - Tevhid,
 - Münacaat,
 - Naat,
 - Miraciye,
 - Medhiye,
 - Sebeb-i telif(eserin yazılış nedeni),
 - Agâz-ı gâsûtân(konuya başlangıç),
 - Hâtîme(sonuç)
- ✓ En ünlü mesnevî Firdevsi'nin "ŞEHNÂME" adlı eseridir.
- ✓ Türk edebiyatındaki ikinci önemli mesnevî Mevlana'nın MESNEVİ'sidir.

TÜRK EDEBİYATINDAKİ ÖNEMLİ MESNEVİLER

- KUTADGU BİLİĞ(YUSUF HAS HACİB)
- GARİPNÂME(AŞIK PAŞA)
- İSKENDRNÂME(AHMEDİ)
- MEVLİD(SÜLEYMAN ÇELEBİ)
- HARNÂME(ŞEYHİ)
- HÜSREV Ü ŞİRİN(ŞEYHİ)
- HÜSN Ü AŞK(ŞEYH GALİP)
- HAYRİYE-SUR-NAME(NÂBİ)
- LEYLA İLE MECNUN(FUZULİ)
- MANTIK U TAYR(GÜLŞEHİRİ)
- RİSÂLETÜ'N NUSHİYYE(YUNUS EMRE)
- YUSUF U ZELİHA(ŞEYHAD HAMZA)
- CEMŞİD Ü HURŞİD(AHMEDİ)
- HAYRABAD(NABİ)

DOLDURALIM

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun sözcüklerle doldurunuz.

- 1- bağlı edebi metinlerde olaylar, kişiler, yer ve zaman zihnimize canlanacak biçimde anlatılır.
- 2-bağlı edebi metinlerin en önemli ifade şekli karşılıklı konuşmalardır.
- 3- Anlatmaya bağlı edebi metinlerde ,göstermeye bağlı edebi metinlerde ön plandadır.
- 4- Anlatmaya ve göstermeye bağlı edebi metinlerin yapısını olay örgüsü , , unsurları oluşturur.
- 5- Tasvirler bağlı edebi metinlerde daha çok kullanılır.
- 6- Göstermeye bağlı edebi metinlerde tasvirlerin yerini içi ifadeler alır.
- 7- Benzerlerinin özelliklerini kendi üzerinde taşıyan sembolik kişilikleredenir.
- 8- Temayı bulmak için “.....” sorusunu sorarız.
- 9- Edebi metinlerde, kahramanların zihninden geçenleri bilen anlatım biçimibakış açısidir.
- 10-.....bakış açısında anlatıcı olayların akışını etkilemez, amacı okuyucunun olayları daha iyi anlamasını sağlamaktır.
- 11-Batılı anlamda modern Türk romanının kurucusudir.

- 12-Türk edebiyatında modern romandan önce bu türün yerini tutanvardı.
- 13-Dilin sade ya da süslü olması, kısa ya da uzun cümlelerin kullanımı, anlatımın nasıl kurulduğu gibi özellikler oluşturur.
- 14-İnsanların her gün gördükleri fakat düşünemedikleri bazı durumların gerisindeki olayları olağanüstülüklerle anlatan hikaye türünedenir.
- 15-Divan edebiyatı geleneğinde anlatılması gereken uzun hikayeler içinnazım şekli kullanılmıştır.
- 16-Hikayenin planıbölümlerinden oluşur.
- 17-.....de kişi, yer ve zamanla ilgili ayrıntılara inilmezken bu unsurlar da daha detaylı işlenir.
- 18-Kahramanların içinde buldukları zamandan geriye giderek anlattıkları zamanadenir.
- 19-Kişilerin iyi ya da kötü yönlerinin ön plana çıkarılmasına.....denir.
- 20-Esrarlı olayları, ilginç yolculukları işleyen hareketli bir anlatımın olduğu romanlara romanı denir.

A-Aşağıda verilen özelliklerle edebi türleri doğru olarak eşleştiriniz.

- 1- Milli ve dini motifler taşımazlar.
- 2- Önceleri kahramanlık konuları işlenirken zamanla aşk konuları işlenmeye başlanmıştır.
- 3- Alp tipi değil, aşık tipi vardır.
- 4- Merkezinde bir toplumu derinden etkileyen gerçek bir olay vardır.
- 5- Konusu tatamıyla hayal ürünü olan eserlerdir.
- 6- Döşeme, olay ve dilek bölümlerinden oluşur.
- 7- Çoğunlukla mensur olarak düzenlenir.
- 8- Ulusların bilinmeyen dönemlerinde oluşmuştur.

MASAL

DESTAN

HALK HİKAYESİ

B-AŞAĞIDAKİ YARGILARI DOĞRU TÜRLERLE EŞLEŞTİRİNİZ.

1. Egzoik, tarihsel, töre, tezli gibi türleri vardır.
2. Türk edebiyatındaki ilk örneğini Şemsettin Sami yazmıştır.
3. Dibâce, tevhid, münacaat ... gibi bölümlerden oluşur.
4. Bir olayı ya da hayatın bir kesitini anlatabilir.
5. Gerçeğe yakın olaylar manzum şeklinde hikaye edilir.
6. Aruzun kısa kalıplarıyla yazılır.
7. Bazıları bir insanın bir yılını anlatır.
8. Cin, peri, dev gibi kahramanları vardır.

MESNEVİ

MANZUM HİKAYE

ROMAN

HİKAYE

DOĞRU-YANLIŞ

Aşağıda verilen yargıları doğru/yanlış olarak değerlendiriniz.

- 1- Manzum hikayenin yapısını oluşturan unsurlar hikaye ile aynıdır.....Doğru.....Yanlış.....
- 2- Mesnevilerin anlatımı masala benzer.....Doğru.....Yanlış.....
- 3- Karakter özelliği taşıyan kahramanların taşıdığı özellikler evrenseldir.....Doğru.....Yanlış.....
- 4- Modern hikayelerde çarpıcı olaylar anlatılır.....Doğru.....Yanlış.....
- 5- Hikayelerde ayrıntılara yer verilmez.....Doğru.....Yanlış.....
- 6- Mesnevilerde yer ve zaman belirsizdir.....Doğru.....Yanlış.....
- 7- Mesnevilerde her beyit kendi arasında kafilidir.....Doğru.....Yanlış.....
- 8- Olayların yaşandığı kahramanların içinde bulunduğu zamana "kozmik zaman" denir...Doğru.....Yanlış...
- 9- Mesnevilerde ve manzum hikayelerde kahramanlar olağanüstü özellikler gösterebilir...Doğru.....Yanlış...
- 10- Ömer Seyfettin klasik olay hikayeleri yazmıştır.....Doğru.....Yanlış...

GÖSTERMEYE BAĞLI EDEBİ TÜRLER

- ✓ Göstermeye bağlı edebi metinler sahnede canlandırılmak üzere yazılırlar.
- ✓ Göstermeye bağlı edebi metinlerin edebiyatla ortak yönü “**edebi metin**” ve “**eser metni**” olmasıdır.
- ✓ Edebi metinlerin sahnelenmesiyle ortaya çıkan “**tiyatro**”, kendine özgü kuralları ve özellikleri olan bir sanat dalıdır.
- ✓ Edebi metinler konuşmaya ve eyleme dayalıdır.
- ✓ Tiyatroda değişmeyen unsur “izleyici, oyuncu, metin” dir.
- ✓ Bir oyun perdelerden, perdeler sahnelerden (meclis) oluşur.

Modern Tiyatronun Kökeni

- Yunanlıların **Üzüm ve Şarap Tanrısı Dionysos**'un ölümü ile yeniden doğuşu için yapılan törenlerin her yıl tekrarlanmasıyla Yunan trajedisi ortaya çıkmıştır.
- Yunanlılar, bağbozumu şenliklerinde koro halinde şarkılar söylerler.
- Koro, zamanla farklı kahramanların söz ve davranışlarını canlandırmaya başlar. Böylece Batı tiyatrosunun temeli atılır.
- M.Ö. 3. yyda Roma'ya geçen bu etkinlikler, Yunan tiyatrosunun devamı niteliğindedir.
- ✓ Tiyatro; oyun, sahne tasarımı, sahne giysisi, sahne tekniği, ışıklandırma, sahneleme gibi sanat etkinliği olan öğelerin birleşmesinden oluşur.

Temaşa Sanatı

Oyun, temsil, piyes, tiyatro, sahne sanatları ... kavramlarını karşılayan genel bir ifadedir.

Tiyatronun Yapısını Oluşturan Unsurlar

- Seyirci,
- Oyuncu,
- Sahne,
- Eser.

Bir tiyatro eserini oluşturan öğeler

Konu-Olay

Her oyun bir ana düşüncenin etrafında birleşen olaylar örgüsünden oluşur. Tiyatrodaki olay örgüsüne “**dramatik örgü**” adı verilir.

Kişiler

Olayların ortaya çıkmasını sağlayan kişilerdir.

Çevre (Dekor)

Bir oyunun geçtiği yeri renk, biçim ve ışık unsurlarıyla canlandıran araçların oluşturduğu ortamlardır.

Zaman

Tiyatroda olaylar belli bir zaman çerçevesinde gelişir.

Amaç

Tiyatronun amacı insan ve toplum yaşamını yansıtmaktır.

Dil ve İfade

Tiyatro harekete ve konuşmaya dayalı bir türdür. Bu türün en önemli ifade şekli karşılıklı konuşma, yani “**diyalog**” tur. Tiyatroda jest ve mimikler de bir anlatım yoludur. Tiyatro dili canlı, açık ve anlaşılır olmalıdır.

TIYATRO TERİMLERİ

Adaptasyon

Yabancı bir oyunu, yöresel motiflerle yerleştirmek.

Aksesuar

Değer gereği oyuncunun üzerinde veya sahnede bulunan eşyalar

Diksiyon

Sahnede rol yaparken, bir metni okurken, topluluk karşısında vurgu ve tonlamaya önem vererek konuşma

Fasıl

Bölüm

Diyalog

İki veya daha çok kişinin karşılıklı konuşması

Fars

Alay etmeye dayanan kaba komedi türü

Dramatize Etme

Bir olayı, bir düşüncüyü, bir duyguyu canlandırma

Jest

Oyuncunun el ve kol hareketleriyle temsil ettiği kişiyi canlandırması

Perde

Oyunun ana bölümlerinde n her biri

Mimik

Oyuncunun canlandırdığı kişiyi yüz, göz, kaş, baş hareketleriyle ifade etmesi.

Monolog

Eserdeki kişilerden birisinin kendi kendine konuşması.

Sahne

Perde içindeki küçük bölümler

Pantomim

El, kol, yüz hareketleri ve vücut dili kullanılarak oynanan sözsüz tiyatro

Mizansen

Sahnede oyuncuların temsil ettikleri kişiye özgü hareketler

Rol

Oyuncunun oyunda oynadığı kişilik

Süflör

Unutulan sözleri fısıldayarak oyuncuya hatırlatan kimse

Tirad

Oyunda yer alan kişilerin uzun konuşmaları

Tuluat

Yazılı bir metin olmaksızın, sahnede akla gelen sözlerle oynanan tiyatro

Vodvil

Tanımaya dayanmayan ve tuhaf olgulara dayanan hafif bir entrika komedisi

Feeri

Kişileri, melek, cin, şeytan olan oyunlaştırılmış masal

A-MODERN TIYATRO

TRAJEDI(TRAGEDYA)

- ✓ Eski Yunan edebiyatında doğmuş bir türdür.
- ✓ Seyircide acıma ve korku duyguları uyandırılarak seyircinin kötü tutkularından arındırılması amaçlanır.
- ✓ Konularını tarihten veya mitolojiden alır.
- ✓ Kahramanları soylular veya doğüstü varlıklardır.
- ✓ Erdem ve ahlak ön plandadır.
- ✓ Baştan sona ciddi bir hava içinde geçer.
- ✓ Kesintisiz oynanır,perde yoktur.
- ✓ Genellikle 5 bölümden oluşur.
- ✓ Üç birlik kuralına uygun yazılır.(Tek bir ana olay sahne değişmeden-yer- en çok yirmi dört saat-bir gün- içinde anlatmalıdır.
- ✓ Vurma,yaralama,öldürme gibi olaylar sahnede gösterilmez.
- ✓ Dili ağırdır,kaşa-saba sözlere yer verilmez.
- ✓ Sonunda genellikle ölüm vardır.
- ✓ İlk örnekleri manzum olarak yazılmıştır.

Önemli Trajedi Sanatçıları

- Aiskhyleos,
 - Sophokles,
 - Euripidies,
 - Corneille,
 - Racine.
- } Eski Yunan edebiyatı }
- } Fransız Edebiyatı }

Aiskhyleos: İlk büyük trajedi şairidir.Trajedinin gelişmesini sağlamıştır.

Sophokles: Aiskhyleos'tan sonra en büyük trajedi şairidir.

Euripidies: Üçüncü büyük trajedi şairidir

- Fransız edebiyatının ve 17.yy klâsizm akımının en büyük tragedya şairidir.
- Eserlerindeki kahramanlar,tutkuların elinde esir olmuşlardır.
- Bu yönüyle Yunan tragedya şairi Euripides'in etkisinde kalmıştır.
- Eserleri;
 - Andromegue,
 - Bajazet,
 - İphigenia,
 - Phaidra.

KOMEDI(KOMEDYA)

- ✓ İnsanların ve olayların gülünç yanlarını ortaya koyan türdür.
- ✓ Toplumun kusurlarını ve gülünçlüklerini işler.
- ✓ Güldürürken düşündürür.Amaç seyirciyi doğru düşündürmektir.
- ✓ Komedi de trajedi gibi eski Yunan'da Bağbozumu Tanrısı Dionysos adına yapılan dini törenlerden doğmuştur.
- ✓ Konularını çağdaş toplumdan ve günlük hayattan alır.
- ✓ Vurma,yaralama gibi olaylara sahnede yer verilebilir.
- ✓ Üslupta soyluluk aranmaz,kaşa sözlere ve her türlü şakalara anlatımda yer verir.
- ✓ Dil,günlük konuşma dilidir.
- ✓ Kişiler halkıandır.
- ✓ Üç birlik kuralın auyar.
- ✓ Manzum olarak yazılır.17.yy klâsik edebiyatında mensur komediler de yazılmıştır.
- ✓ 17.yy la kadar ki komediler 5 bölümden oluşur.Klâsizm akımından sonra perde sayısı yazarın isteğine göre ayarlanmıştır.

KOMEDI TÜRLERİ

KARAKTER KOMEDİSİ

- İnsan karakterlerinin gülünç ve akşak yönlerini gösterir.
- Karakter komedisinin en ünlü örnekler:
 - Cimri, Tartuffe (Moliere)
 - Venedik Taciri (Shakespeare)

TÖRE KOMEDİSİ

- Toplumun gülünç ve akşak yönlerini, gelenek ve törelerin bozuk yanlarını işler.
- En önemli örnekleri:
 - Eşek Arıları (Aristophanes)
 - Gülünç Kibarlar (Moliere)
 - Şair Evlenmesi (Şinasi)
 - Müfettiş (Gogol)

ENTRIKA KOMEDİSİ

- Olayların merak uyandıracak ve insanı şaşırtacak biçimde anlatılmasıdır.
- En önemli örnekleri;
 - Scapin'in Dolapları (Moliere)
 - Yanlışlıkla Komedyası (Shakespeare)

Önemli Komedi Sanatçıları

• Aristophanes,	Yunan edebiyatı
• Menandros ,	Yunan edebiyatı
• Ben Johnson,	İngiliz edebiyatı
• Moliere ,	Fransız Edebiyatı
• Plautus,	Latin edebiyatı
• Trentius,	Latin edebiyatı
• Gogol,	Rus edebiyatı

MOLIERE (1622-1673)

- Dünyanın en büyük komedi yazarlarından biridir.
- Eserlerinde tek tek kahramanları değil, insan tiplerini el almıştır.
- Karakter ve töre komedilerinin en parlak örneklerini vermiştir.
- Eserleri;
 - Gülünç Kibarlar,
 - Kocalar Mektebi,
 - Kadınlar Mektebi,
 - Zorla Evlenme,
 - Tartuffe,
 - Zoraki Hekim,
 - Cimri,
 - Hastalık Hastası

DRAM

- ✓ Hayattan alınma tiyatro anlamına gelen Grekçe bir kelimedir.
- ✓ 19.yy da trajedinin kıta kurallarını yıkarak ortaya çıkan türdür.
- ✓ Trajedi ve komedi türlerinde ayrılan iki unsur, dram türünde bir araya gelmiştir.
- ✓ Hayatın acıklı ve gülünç yanlarını iç içe sunar.
- ✓ Romantizm akımının etkisiyle ortaya çıkmıştır.
- ✓ Konularını günlük hayattan veya tarihten alır.
- ✓ Trajedide ve komedide görülen üç birlik kuralı yoktur.
- ✓ Kişiler toplumun her tabakasından seçilebilir.
- ✓ Kişiler tüm yönleriyle ele alınır.
- ✓ Kötü ve çirkin olaylar sahnede gösterilebilir.
- ✓ Perde sayısı yazara bağlıdır.
- ✓ Manzum veya mensur olarak yazılabilir.
- ✓ İlk örneğini İngiliz oyun yazarı Shakespeare vermiştir.
- ✓ Dramın genel özelliklerini ilk kez Fransız yazar Victor Hugo, "Cromwell" adlı oyunun önsözünde ortaya koymuştur.

Önemli Dram Sanatçıları

• Diderot ,	Fransız Edebiyatı
• Victor Hugo,	Fransız edebiyatı
• Lessing,	Alman edebiyatı
• Goethe ,	Alman edebiyatı
• Schiller,	Alman edebiyatı
• Shakespeare,	İngiliz edebiyatı

B-GELENEKSEK TÜRK TIYATROSU

- İlk çağlarda, dini törenlerin ve şenliklerin ilk tiyatro yöntemleri, ilk baş oyuncular, din adamları olan şamanlardır.
- İlk çağlardan günümüze ulaşan ilk tiyatro eseri epik tarzdadır. Çinlilerle yapılan bir savaşı anlatır.
- Selçuklular döneminde, eğelmek için de tiyatro oynanmaya başlandı.
- Osmanlılar döneminde-özellikle 15.ve 17.yy arasında-eğlendirmek bir uğraş haline geldi.
- Bu dönemin en çok sevilen oyunu orta oyunudur.
- Bu oyunların tümü sözlü ürünlerdir. Belli bir metne dayanmazlar.
- Bir kısmında sadece bilinen bir plan vardır ve her defasında bilinen bir olay yeni bir üslupla anlatılır.
- Oyunlarda karşıtlıklardan yararlanılır.
- Oyunlar, söz, dans, mimik, şaklabanlılık ve tuluat üzerine kurulmuştur. Özellikle müzik ve dans bu oyunların ayrılmaz parçasıdır.
- Sözlü oyunlar, gerçekliğe dayanmayan, kişileştirmeye yönelik "göstermecî" tiyatro özelliği taşır.
- Usta-çırak ilişkisiyle gelişmiştir.
- Batı etkisindeki tiyatronun girmesiyle uzun süre sadece güldürmeye dayalı işlevini sürdürür.

➤ Geleneksel Türk tiyatrosu,

- ❖ Gölge oyunu(Karagöz)
- ❖ Orta Oyunu
- ❖ Meddah
- ❖ Köy Seyirlik Oyunu.

Göstermecî Tiyatro

Sahnede gösterilenlere aldanmamak gerektiğini, bunun bir oyundan ibaret olduğunu vurgulayan tiyatrolardır. Sahne ile seyirci arasında yakın bir diyalog vardır. Oyuncular bazen seyircilere seslenir, sorular sorar. Ortaoyunu ve Meddah gibi.

KARAGÖZ

ÖZELLİKLERİ

- Karagöz; gerili bir perdenin arkasında, ışık önünde söz, tef, şarkı eşliğinde birtakım tasvirlerin gölgelerinin perdeye yansıtılması ve oynatılmasıdır.
- Gölge oyununun ortaya çıkışı ve ülkemize gelişiyile ilgili çeşitli rivayetler vardır. Karagöz, Uzak Doğu ve Orta Asya'dan dünyaya yayılmıştır. 16. yy da Mısır'dan ülkemize girmiştir.
- Yazılı metni yoktur.
- Türk toplumunun dilini, inançlarını, geleneklerini, siyasal ve sosyal olaylara bakışını yansıtır.
- Karagözü oynatan kişiye "**hayali**" denir.

TIPLERİ

Karagöz

- Hiç okumamış; ama zeki, anlayışlı bir halk adamıdır. İçinden geldiği gibi konuşur. Kararsız, gözü pek, rahat bir kişidir. Belli bir mesleği yoktur, ekmeğini havadan kazanır, boğazına düşkündür.

Hacivat

- Karagöz'ün zıt bir karakteridir. Okumuş, ukala bir kişidir. Karagöz'ü sık sık imtihan ederek bilgisini ona göstermek ister. Kıbarlık budalasıdır.

Çelebi

- Zengin, mirasyedi, çitkırıldım bir tiptir. İstanbul ağzı ile konuşur.

Tuzsuz Deli Bekir

- Perdede görülen bir zorba tiptir. Kaba ve argo konuşmalarıyla ve naralarıyla tanınır.

Frenk

- Perdenin aşırı alafranga tipidir.

Zenne

- Kadın kılığına girmiş erkek tipidir.

Beberuhi

- Cüce ve aptal bir tiptir.

Himmet

- Sırtında baltası olan, kaba saba bir tiptir.

BÖLÜMLERİ

1. GIRIS

- Oyunun, Hacivat gelene kadar ki bölümüdür. Bu bölümde önce göstermelik adı verilen görüntüler yer alır, ardından tef çalınır. Karagöz semai okur, semaiden sonra Hacivat "Off Hay Hak" diyerek perde gazeline başlar.

2. MUHAVERE

- Genellikle oyunun baş kişileri olan Karagöz ve Hacivat arasında geçen bölümdür. Karşılıklı konuşmalardan oluşur, olaylar yoktur. Hacivat bilgili olduğu konularda Karagöz'e gösteriş yapar. Karagöz, Hacivat'ın sözlerini yanlış anlar. Buradaki amaç, kendilerini halktan üstün gören bilgiç aydınları eleştirmektir.

3. FASİL

- Asıl oyundur. Saz ve şarkılarla başlar. Olayın gelişimine göre oyuna diğer tipler girmeye başlar.

4. BITIS

- Genellikle kısadır. Karagöz ve Hacivat oyun sırasında giydikleri kıyafetleri çıkarmış olarak sahneye dönerler. Aralarında kısa bir söyleşme olur. Konuşmaları genellikle katvaya dönüşür.

ORTA OYUNU

ÖZELLİKLERİ

TIPLERİ

BÖLÜMLERİ